

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Diplomová práce

**Císař Augustus
ve dvou úspěšných románech
(P. Vandenberg – Tajné deníky císaře
Augusta a A. Massie – Augustus)**

(Emperor Augustus
in Two Successful Novels)

Autor: Bc. Veronika Vondrová

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Jana Keparťová Csc.

Rok: 2012/2013

Prohlášení o samostatném zpracování diplomové práce

Tímto prohlašuji, že jsem diplomovou práci Císař Augustus ve dvou úspěšných románech (P. Vandenberg – Tajné deníky císaře Augusta a A. Massie – Augustus) napsala v plném rozsahu vlastnoručně a sama.

v. r. Bc. Veronika Vondrová

Poděkování

Mé poděkování paní Mgr. Martě Hoffmanové z knihovny Kabinetu pro klasická studia, která mi s velkou ochotou vyhledala a zapůjčila všechny tituly, které jsem po ní žádala a paní doc. PhDr. Janě Keparťové Csc., vedoucí mé diplomové práce, za všechny rady, které mi poskytla.

Klíčová slova

Augustus, historický román, komparace, P. Vandenberg, A. Massie, Caesar, M. Antonius, římské impérium, druhý triumvirát, bitva u Aktia

Anotace

Badatelský zájem diplomové práce Císař Augustus ve dvou úspěšných románech je zaměřen na interpretaci římského císaře Augusta v beletristickém zpracování. Práce předkládá analýzu dvou románových děl a jejich následnou komparaci s prameny a odbornou literaturou. Zvláštní důraz je kladen na politické mezníky v Augustově životě.

Key words

Augustus, historical novel, comparison, P. Vandenberg, A. Massie, Caesar, M. Antonius, Roman Empire, Second Triumvirate, Battle of Actium

Annotation

The exploratory interest of the thesis, *Emperor Augustus in Two Successful Novels*, focuses Augustus' belletristic interpretation. The thesis provides analysis of two novels and their subsequent comparison with sources and literature. Special emphasis is given to political milestones in Augustus' life.

Obsah

1. Úvod.....	7
1.1. Důvod vzniku práce a volby daného tématu.....	7
1.2. Kritika pramenů	9
1.3. Struktura zkoumaných děl	11
2. Císař Augustus ve dvou úspěšných románech.....	15
2.1. Augustovo dětství.....	15
2.2. Počátky politické kariéry a legalizace moci	19
2.2.1. Caesarova smrt a jeho závěť	19
2.3. Bitva u Filipp	45
2.4. Perusijská válka.....	54
2.5. Sextus Pompeius a sicilská válka	60
2.6. Bitva u Aktia.....	70
2.7. Období Augustovy vlády	86
3. Závěr.....	91
3.1. Zamyšlení nad vztahem mezi historickou realitou a fabulací.....	91
3.2. Zhodnocení Vandenbergova a Massieho díla	92
4. Seznam použité literatury a pramenů	97
5. Přílohy	99
5.1. Chronologický přehled Augustovy vlády.....	99
5.2. Octavianus Augustus jako Jupiter, detail, Petrohrad Ermitáž	102
5.3. Mapa římské říše	103
5.4. Mapa římské říše.....	104
5.5. Augustus a jeho rodina	105

1. Úvod

1.1. Důvod vzniku práce a volby daného tématu

Na úvod se zamysleme nad důvody, které vedly k výběru našeho tématu. Především je na místě úvaha o tom, nakolik naše téma rezonuje s dnešními problémy. Jak předpověděl Alvin Toffler¹, lidstvo vstoupilo do doby informačních technologií. Mluvíme o flexibilitě, operativnosti a rychlosti jako základních vlastnostech, jimiž by měl člověk v informačním věku disponovat. Vedle tomu evokuje historická věda v běžném povědomí něco antikvárního, zastaralého, nemoderního. Moderní člověk je postaven před kontrast rychlého získávání informací prostřednictvím internetu proti dlouhodobé a náročné práci s prameny. Skutečnosti však není tak jednoznačná. Ani historik se dnes mnohdy bez využití informačních technologií neobejde. A stejně tak, jako historik chápe důležitost a přínos informačních technologií, i vědec-informatik by měl vidět důsledky své činnosti v širším společenském kontextu a zejména být schopen kritického myšlení, což je především výsadou humanitních disciplín.

Nicméně se stále nabízí otázka, nakolik a čím dnes může oslovit historická věda současného člověka. Člověka, který má o historii eventuální zájem, odmítá se však probírat obsáhlou odbornou literaturou, či dokonce primárními prameny. V souvislosti s antikou musíme uvážit, nakolik je nám tato vzdálená a pochopitelná. Dušan Třeštík kdysi rekonstruoval duchovní svět Kosmy tím, že se snažil přechíst všechna díla, která mohl Kosmas ve své době znát. Seznámení s historickým obdobím pochopitelně znamená i seznámení s jeho literaturou, uměním a filosofií. Nelze však čekat od běžného čtenáře, že je schopen historickou skutečnost v celé její šíři rekonstruovat. A zde právě leží úskalí historického románu a zvláště historických románů z antiky. Řada romanopisců si vybere atraktivní téma a zpracuje ho. Dílo je pak vděčně přijato čtenářskou obcí, zatímco ze strany historiků se ozývají výtky. Typickým příkladem může být Gravesův román *Já, Claudius*, kde autor vydává za fakta Tacitovy domněnky o císařovně Livii jako travičce julsko-claudijské dynastie. Ještě markantnějším příkladem je film *Gladiátor*, pojednávající o císaři Commodovi, který se však vymyká všem poznatkům historické vědy.

---

¹Alvin Toffler ve své knize *Nová civilizace – třetí vlna a její důsledky* píše o tom, že s koncem dvacátého století ohlašuje dobu, jejímž základem není jen výhradně průmyslová výroba, ale zejména znalosti a informace.

Když se na věc podíváme z jiného úhlu, zjišťujeme, že právě umění dnes může současnému člověku antiku přiblížit. Masové filmy a bestsellery dokáží vzbudit zájem o skutečnou historii, a kdyby nic jiného, tak toto stačí.

Na základě těchto úvah jsem usoudila, že bude velice zajímavé zaměřit se na beletristické zpracování konkrétní historické látky a zjistit, do jaké míry jeho obsah odpovídá prokázaným faktům historické reality. Následující práce se bude zabývat dvěma romány, a to dílem německého spisovatele Philippa Vandenberg, a britského autora Allana Massieho, jejichž díla patří mezi vyhledávaná a obcí laických čtenářů vysoce ceněná. Zvolenými romány jsou *Tajné deníky císaře Augusta* (Vandenberg) a *Augustus* (Massie), protože se domnívám, že císař Augustus je natolik výjimečná osobnost, že si zaslouží zvýšenou pozornost a jeho jméno by mělo být širší veřejnosti dobře známé. Cílem práce není díla hodnotit v tom smyslu, zda jsou či nejsou kvalitně napsaná z jazykového hlediska. Práce si bude všimnout jednak historických faktů a zejména psychologie hlavního hrdiny. Na základě této komparace vyhodnotím, zda obraz císaře Augusta v konkrétním beletristickém zpracování koresponduje s výpovědí pramenů. Práce může být chápána jako jakýsi komentář k románům, který se případně nesrovnalosti pokusí uvést na pravou míru.

Vzhledem k tomu, že císař Augustus žil v době před dvěma tisíci lety, množství informací, které se o něm dochovaly, je značně omezené. Po prostudování pramenů si každý badatel vytvoří o císařově osobnosti vlastní názor a s ním pracuje. Tento názor si vytvořili i Philipp Vandenberg a Allan Massie a cílem je pokusit se kriticky zhodnotit, jakým způsobem Augusta prezentují. O *Tajných denících císaře Augusta* ani o *Augustovi* doposud nebyla publikována žádná recenze ani jiné práce, které by se jejich obsahem hlouběji zabývaly, což je další důvod, proč se těmito díly zaobírat a pokusit se je zanalyzovat.

Román je literární žánr, který autorovi dovoluje fabulovat a materiál, se kterým pracuje, upravovat dle své potřeby, ale pokud se snaží představit běžnému čtenáři významnou historickou osobnost, tak by informace, které předkládá, neměly významně měnit historická fakta.

1.2. Kritika pramenů

Postava císaře Augusta je pro badatele velice atraktivní, ročně jsou napsány desítky nových článků o jeho životě.² Stejně tak jsou jeho osudy oblíbeným tématem pro romanopisce či autory filmových scénářů. Následující práce je založena na analýze dvou beletristických zpracování a její následné komparaci s prameny a odbornou literaturou.

Při studiu pramenů antických autorů je nezbytné vzít v úvahu několik okolností. Existuje totiž řada faktorů, které mohou informace obsažené v textu zkreslovat. Badatel by měl být obeznámen zejména s tím, v jaké době autor žil. To znamená brát v úvahu fakt, že pokud byl současníkem osoby, které se ve svém životopise věnuje, může být jeho interpretace zatížena cenzurou. V případě, pokud se o současníky nejedná, je nutné brát v úvahu fakt, že autor své vyprávění může zakládat na studiu a následné reinterpetace starších autorů, čímž může postupně docházet ke zkreslování faktů. Další skutečnost, která může ovlivnit faktický obsah textu, je vztah autora k osobnosti, kterou popisuje a zároveň jeho společenské postavení. V dnešní době je od badatelů a autorů přísně vědeckých prací vyžadována objektivnost, kritický přístup, fakta musejí být verifikovatelná. Uvědomme si však, že díla antických autorů podobná kritéria nesplňují, metodologie nedosahovala dnešní úrovně a antické texty jsou často velice poznamenány politickou situací doby, ve které vznikly.

Jak jsme již zmínili výše, skutečnost, která mnohdy obsah textu zásadně ovlivňuje, je osobní vztah autora k postavě, o které píše. Typickým příkladem je zde Suetonius, jehož dílo je pro nás nesmírně cenné, ale při jeho studiu musíme být obezřetní. Suetonius přistupoval k zobrazení jednotlivých císařů s určitým záměrem. V *Životopisech dvanácti císařů* dává tento svůj záměr zřetelně najevo. V případě Tiberia přistupuje k obecně negativnímu pojetí císaře a zároveň se snaží obhájit Augusta, kterého vnímá jako dobrého panovníka, před možnou výtkou, z jakého důvodu dopomohl na trůn právě Tiberiovi.³

Jedním z nejvýznamnějších pramenů pro studium Augustova života je jeho vlastní životopis *Res gestae Divi Augusti*. Jeho jedinečnost spočívá v tom, že

---

²*L'année philologique. Bibliographie critique et analytique de l'antiquité gréco-romaine* (dostupno on-line na <http://www.annee-philologique.com/index.php>, cit. 1.5.2013: od roku 1921 do roku 2011 je zde registrováno na téma Augustus 2855 příspěvků).

³Mouchová, 1968, str. 108.

autorem životopisu je on sám. I zde však musíme být na pozoru a text číst pozorně. *Res gestae* nejsou soukromou zповědí císaře, nejedná se o filozofické zamyšlení (jako jsou například *Hovory k sobě* od Marka Aurelia), jedná se o text, kde se musíme přesně dívat, co Augustus říká a hlavně proč. *Res gestae* jsou sice cennou památkou, ale jedná se o text diplomatický, takže jeho studium vyžaduje konfrontaci s dalšími prameny.

Již jsme uvedli, že za významný pramen lze pokládat *Životopisy dvanácti císařů* od římského historika Suetonia (69 nebo 70 - kolem 140, Suetonius žil v době Trajánově a Hadriánově, to znamená, že se setkal s atmosférou doby, kdy bylo impérium vnímáno jako vnitřně pevné a neotřesitelné císařství). Životopisy zahrnují biografie julsko-klaudijské dynastie od Caesara po Nerona, dále tři efemérní císaře roku 68/69 n. l., Galbu, Othona a Vitellia, a císaře z rodu Flaviovců, kteří vládli od roku 69 n. l. do roku 96 n. l. (biografie Caesara a Augusta jsou nejrozsáhlejší). V tomto případě se nejedná vyloženě o historické dílo, spíše o sbírku historek. Často se Suetoniovi vytýká, že veden dychtivostí po senzačních podrobnostech nedodržel mnohdy proporcí mezi líčením císaře jako státního činitele a jeho života soukromého.⁴ Životopisy některých osobností z této doby zpracoval i řecký spisovatel Plútarchos (okolo 50 - okolo 120). Ani Plútarchos ani Suetonius nepsali historii, ale biografii. Tím je dán základní rozdíl mezi Suetoniem a Tacitem, jejichž dílo se často srovnává.⁵ Studium Suetoniova díla je zatíženo skutečností, že neznáme prameny, na které byl při zpracovávání látky odkázán.

Mezi další významné prameny patří dílo *Životopisy slavných Řeků a Římanů* výše zmíněného řeckého spisovatele Plútarcha. Jedná se o dvacet dva dvojic životopisů významných řeckých a římských osobností, jejichž životní příběhy navzájem porovnával a hledal jejich společné rysy. Plútarchovy životopisy měly velký význam i v budoucnu, kdy z nich čerpali mnozí autoři, a to ať už z oblasti umění anebo samotní historici. V díle sice nenacházíme životopis, který by byl věnován Augustovi, informace o jeho životě však nalézáme v životopise Antoniově.

Z dalších pramenů je nutno připomenout dílo *Letopisy* od římského historika Tacita (kolem 55 - 115, pravděpodobně 120, nejpozději 124). Ten zde vylíčil římské dějiny od smrti císaře Augusta až do období smrti císaře Nerona.

---

⁴Mouchová, 1966, str. 13.

⁵Mouchová, 1966, str. 13.

Za zmínku stojí také *Římská historie*, dílo Diona Cassia (asi 155 – asi 235 n. l.), řeckého dějepisce. Celé dílo má celkem 80 knih, které popisují dějiny Říma od příchodu Aenea do Itálie do roku 229, kdy zastával Cassius konsulát. Kniha není pouhým suchopárným historickým spisem, je často proložena dramatickými scénami, proslovy velitelů a politiků. Zdroji tohoto hodnotného díla jsou různí analisté, později se hlavním zdrojem stává Livius, na závěr Plútarchos a císařské archivy. Z Cassiovy *Římské historie* později do značné míry vycházela celá byzantská škola historiků a je nutné konstatovat, že Cassius je pro historiky v mnoha letech pramenem nejdůležitějším a v některých dokonce jediným, protože jeho *Historie* je propracovaná, kompletní a chyb je v ní ve srovnání s jinými díly podobného rázu málo. I Cassius byl během psaní zaujatý, byl monarchista, který nesympatizoval s filozofy, celkově je však Cassiovo dílo historiky hodnoceno jako velice kvalitní.

Za největšího historika římské říše je považován Tacitus (asi 54 n. l. – asi 120). Jedním z pramenů, o které se práce opírá, je jeho dílo *Letopisy*. Spis shrnoval dějiny vlády císařů Tiberia až Nerona. Z celkových šestnácti knih se dochovaly pouze kniha první až čtvrtá, začátek páté, šestá bez začátku a mezerovitě jedenáctá až šestnáctá. Tacitus popisuje dané události většinou chronologicky podle let. Přestože napsal, že se zdrží osobního tónu, kladný postoj zaujímá zejména vůči republikánsky smýšlejícím osobám. Jeho pojetí je zároveň pesimistické – všímá si záporných vlastností a činů císařů, zmiňuje se o servilnosti a zbabělosti senátu. Tacitus byl údajně rozhodnut sepsat samotnou knihu o vládě císaře Augusta, k tomu ale bohužel nedošlo, musíme se proto spokojit s tím, co se dochovalo v *Letopisech*.

Existuje celá řada další pramenné literatury, ale nedosahuje již takového významu, jako výše uvedená. Z autorů zmiňme například Appiána, Hérodiana nebo Plinia Staršího. Cenné informace můžeme najít i v dílech básníků, například u Vergilia, Horatia nebo Propertia.

1.3. Struktura zkoumaných děl

1.3.1. Philipp Vandenberg – Tajné deníky císaře Augusta

Kniha Philippa Vandenberg, *Tajné deníky císaře Augusta*, je koncipována jako soukromý deník stárnoucího římského císaře Augusta. Autor věnuje převážnou část díla vylíčení událostí z Augustova života v období od jeho narození (63 př. n. l.)

po bitvu u Aktia (31 př. n. l.), jejíž vítězství ho na čtyřicet pět let vyneslo na císařský trůn v římském impériu. Kniha nezachycuje pouze události ze života tohoto významného politika, ale zaměřuje se také na jeho intimní prožitky. Snaží se přiblížit proslulého panovníka jako člověka z masa a kostí, ne pouze jako božského císaře, jako tomu bylo po většinu jeho života a ještě dlouho po něm.

Forma díla je jasná – denní číslované záznamy. Přesto lze knihu dále rozdělit do dvou pomyslných celků. První část se zaměřuje zejména na císařovo mládí a vstup do dospělosti. Čtenář se seznamuje s událostmi z Augustova života, a to s důrazem na mocenský boj mezi ním a jeho úhlavním politickým rivalem – Markem Antoniem. Císař zde odhaluje své nitro a svěřuje stránkám deníku, jaké pocity ho tehdy provázely. Za pomyslný konec první části knihy lze považovat zápisky týkající se bitvy u Aktia. V okamžiku, kdy Augustus vylíčil okolnosti, které jej definitivně učinily prvním mužem ve státě, přestal se v zápisech zaměřovat na svou politickou kariéru. Jeho úvahy začínají nabývat spíše filozofického charakteru, jsou jakýmsi přemítáním o životě, bilancováním. Staříčkový císař, vědom si blížícího se okamžiku smrti, vzpomíná stále častěji na své věrné přátele a oblíbence a ve svém mysli s nimi dlouze rozpravuje. Vyjadřuje uznání významným osobnostem z oblasti filozofie, historie a dalších věd, cení si jejich vznešených myšlenek. Augustus se zde jeví jako osobnost výrazného intelektu a s láskou k dějinám a římské tradici. S každým nadcházejícím dnem jsou však jeho záznamy čím dál tím pesimističtější a císař stále častěji vyjadřuje obavu o budoucnost impéria, jehož budování zasvětil většinu svého života.

V první kapitole knihy se čtenář dovídá, jakým způsobem budou záznamy v *Denících* vedeny. Augustus se svěřuje, že se stal svědkem znamení – z mračna vyrazil blesk a sjel po jeho kovové soše se vztyčenou rukou⁶ –, které kněží vyložili jako předzvěst jeho smrti, jejíž příchod je předurčen za rovných sto dní. A protože život člověka ve starověku byl plný pověřivosti a posvátné úcty k nadpřirozenu, přikládal i samotný císař tomuto znamení velkou důležitost. Ačkoli byl Augustus v době psaní memoárů již starý muž a jeho tělo sužovala nejedna choroba, rozhodl se začít sepisovat paměti, v nichž by uchoval své myšlenky a vzpomínky pro budoucí generace. Každý den své úvahy zachytil alespoň na pár řádků. Poté je vždy předal propuštěnci Polybiovi, který se zavázal přísahou, že dokud bude císař mezi živými,

---

⁶Vandenberg, 2007, str. 14.

jejich existence zůstane utajena. Postava Polybia provází čtenáře v průběhu celé knihy a jeho krátké komentáře představují předěly mezi obdobími v Augustově životě.

Augustus ve svém vyprávění postupuje chronologicky. První kapitoly jsou věnovány jeho dětství a vzpomínkám na rodiče. Následující odstavce postupně objasňují Augustův vstup do politického života, který předurčila Caesarova poslední vůle, pomstu Caesarovy smrti, upevňování Augustovy mocenské pozice v rámci římského impéria a peripetie s tím spojené. Jednalo se například o sicilskou válku či Augustův spor s Markem Antoniem a jeho milenkou, egyptskou královnou Kleopatrou, který vyústil v rozhodující bitvu u Aktia. Boj v této bitvě skončil pro Augusta vítězstvím a tím bylo rozhodnuto o budoucí podobě římského impéria. Nemalá část textu přibližuje císařovu propagandistickou kampaň zaměřenou na budování kultu panovníkovy moci.

Vandenbergova kniha je psána srozumitelným jazykem a běžného čtenáře nezatěžuje nadbytečnými informacemi a daty. Latinské termíny obsažené v textu jsou vysvětleny ve slovníku, kterým je dílo doplněno. *Tajné deníky císaře Augusta*⁷ jsou dílem beletristickým, takže a priori nemohou být určeny pro odbornou veřejnost, ale pro zástupce veřejnosti laické, kteří mají chuť se nenáročnou formou s postavou císaře Augusta. Cílem knihy proto není držet se striktně historických fakt, ale přizpůsobit příběh tak, aby byl přiměřeně informativní a čtivý i pro laického čtenáře.

1.3.2. Allan Massie – Augustus

Druhé zkoumané dílo, *Augustus* od Allana Massieho, je stejně jako *Tajné deníky císaře Augusta* fiktivní soukromou zповědí římského císaře. Kniha je psána formou volného nečíslovaného deníku rozděleného do jednotlivých kapitol a je složena ze dvou knih. První část knihy je věnována období od Augustova vstupu do politiky až po jeho definitivní vítězství nad Antoniem a egyptskou královnou Kleopatrou v občanské válce. Autor zde popisuje všechny důležité mezníky Augustova života, které ho postupně vynesly do čela římského impéria. Kniha se ve většině případů striktně drží historické reality, mnohdy působí dojmem, jako kdyby se autor snažil Augustovými ústy převyprávět informace, které se dochovaly

---

⁷Dále jen *Deníky*

v pramenech. První část knihy je psána s lehkostí a radostí, mladý politik zde vystupuje jako sebevědomá osobnost, která šla vždy jasně za svým cílem, a to s využitím všech prostředků. Autor se snaží nejen striktně držet reality, ale nemalou pozornost věnuje i psychologii svých postav. Zvláštní místo je v tomto případě věnováno Marku Antoniovi, největšímu císařovu konkurentovi. Ačkoli je z textu patrné, že Antonius byl Augustovým (resp. Octavianovým) úhlavním sokem, nepodléhá autor negativnímu tónu a snaží se ho popsat s kritickým odstupem. Nemalá pozornost je v první části knihy také postavám z oblasti kultury. Čtenář tak získává pojem nejen o historickém kontextu a reáliích doby, ale i o kulturním prostředí starého Říma.

Druhá část knihy je psána spíše v pesimistickém duchu. Děj začíná v okamžiku, kdy se císař dozvěděl o porážce svých vojáků v Germánii a končí v předvečer jeho smrti. Čtenáře již dějem provází energický a sebevědomý mladý muž, na kterého si zvykl v první části deníku. Zde se setkává se stárnoucím císařem, který bilancuje svůj život a uvědomuje si všechny jeho složitosti. Autor se v těchto kapitolách příliš nevěnuje politickým záležitostem, svou pozornost obrací spíše k císařově rodině a přátelům. Augustus truchlí nad svými blízkými, kteří ho postupně opustili, a doufá, že ti, co ho přežijí, povedou římské impérium zdárně dál. Druhá část memoárů zároveň není tak uspořádaná jako první, císař nedodrží chronologii událostí, vzpomínky přicházejí nezávisle na sobě a mnohdy bez časové posloupnosti.

Massieho román je psán čtivým a srozumitelným jazykem, autor čtenáře nezatěžuje zbytečným množstvím termínů informací. Odborná slova jsou vždy psána kurzívou a nechybí jejich vysvětlení, takže i laický čtenář snadno pochopí obsah textu. Pro lepší orientaci je doplněn seznamem hlavních postav s vysvětlením jejich vztahu k Augustovi a chronologickým seznamem nejdůležitějších událostí Augustova života.

2. Císař Augustus ve dvou úspěšných románech

2.1. Augustovo dětství

Vandenberg

Již vzhledem ke zvolené literární formě – vzpomínkové vyprávění – postupují Philipp Vandenberg i Allan Massie při líčení událostí Augustova života chronologicky. V prvních kapitolách *Deníků Vandenbergův* Augustus vzpomíná na období svého dětství a dospívání. Celý svůj život sám sebe vnímá jako potomka božského Julia a jako boží zázrak vidí i své narození. Důraz, který kladl na svůj božský původ, byl veliký a v *Denících* je to mnohokrát zdůrazněno. Z historických pramenů je patrné, že Vandenbergovy pasáže o božském původu jeho hrdiny nejsou čistou fabulací, ale zakládají se na informacích dochovaných v dílech například Pompeia Aurelia Viktora či římského polyhistora Suetonia. Suetoniovo dílo *Životopisy dvanácti císařů* je velice cenné, neboť čtenáři pomáhá pochopit římskou mentalitu: „...mladík patricijského rodu, v své prosbě o slevení těžšího trestu za cizoložství, uváděl, že je držitelem a takřka chrámovým strážcem půdy, které se poprvé po svém narození dotkl božský Octavius, a když žádal o udělení milosti se zřením k božstvu jemu takřka vlastnímu a domácímu, bylo usneseno, aby se ta část domu stala svatyní.“⁸ Tato událost je dnes již samozřejmě neprokazatelná a pravděpodobně se jedná pouze o jednu z mnoha historek, které se tehdy o císaři vyprávěly, přesto nám ale podává důkaz o tom, že kult Augustovy osobnosti byl velice silný ještě v době Suetoniova života a tehdejší společností byl pokládán za božského. Suetonius pokračuje, když zmiňuje, že: „Na dědovském statku u Veliter se dosud ukazuje světnička, kde trávil své útlé dětství. Je skromňoučka a podobá se spížírně. Vejít do ní jinak než z nezbytnosti a po očištění, pokládá se za svatokrádež.“⁹

O Augustově dětství prameny žádné informace nepodávají a ani Vandenberg a Massie se tomuto období téměř nevěnují. Vandenberg krátce zmiňuje nejbližší příbuzné, matku Atii a biologického otce Octavia, ke kterému ale Augustus v *Denících* zaujímá negativní postoj a za svého legitimního otce považuje prastrýce Gaia Julia Caesara. A „tomu, který jej zplodil - i bohy je třeba zplodit - nevděčí za

---

⁸ Suet. Aug. (přel. B. Ryba, 1966, str. 75).

⁹ Suet. Aug. (přel. B. Ryba, 1966, str. 75).

*nic, a proto mu ani neříká otče; vždyť skutečným tvým otcem není ten, jenž vložil sémě, nýbrž ten, který se k tobě zná. Proto tedy nenosí jméno Gaius Octavius a příjmení Thurinus, jaké nosil onen první manžel jeho matky, protože u města Thurie úspěšně porazil prchající otroky. Odvážil se snad někdy někdo oslovit mne tím jménem? Quos ego! (Já vám dám!)*¹⁰

Vandenberg čtenáře seznamuje i s druhým Atiiným manželem a Augustovým nevlastním otcem, Luciem Marciem Philippem. Ani k němu však císař nevzhlížel jako k autoritě. Vandenberg zde pravděpodobně čerpal ze Suetoniových historek. V *Životopisech dvanácti císařů* v jedné pasáži zmiňuje, že: „*Posléze se vydal (Octavius) do Říma a ujal se dědictví, přestože matka vyslovovala pochybnosti a otčím Marcius Philippus, bývalý konsul, ho od toho dokonce velmi odrazoval.*“¹¹ S podobnou informací se můžeme setkat také v díle římského historika a rétora Gaia Velleia Patercula, který píše, o tom že: „*Matka Atie a otčím Filipp neschvalovali, aby přijal nenáviděné jméno Caesarovo, ale blaho obce a veškerého okršlku zemského přivlastňovalo je zakladateli a zachovateli římského národa. Proto zamítl mladý muž božské mysli lidské rady a předsevzal si spíše domáhati se s nebezpečstvím věcí nejvyšších, než nízkých s bezpečností, a chtěl raději spoléhati na svého strýce a Caesara než otčíma, říkávaje, že by bylo hříchem, aby sám sobě zdál se nehodným býti jména, kterého hoden zdál se býti Caesarovi.*“¹²

Vandenberg Marcia Philippa prezentuje jako muže, který Octavianovi „ukradl“ nejen matku, ale snažil se ho také připravit o dědictví po božském Caesarovi, za což ho Augustus odsuzuje.

Massie

Allan Massie se vylíčení Augustova narození ani dětství nevěnuje, ale stejně jako Vandenberg nastiňuje vztah Augusta (respektive mladého Octavia) k prastrýci Caesarovi. Postoj autorů je zde odlišný. Zatímco Vandenberg líčí Augustův vztah jako hrdost a obdiv, ostatně o něm nehovoří jinak než o „*Božském*“, Massie je v tomto ohledu střízlivější a Augustovými ústy popisuje Caesara s jistou dávkou kritičnosti. Odsuzuje například způsob, jakým usiloval o své uznání, prezentovaný v pamětech *Zápisky o válce galské*: „*Touto chvástavou zprávou o svých galských*

---

¹⁰Vandenberg, 2007, str. 18.

¹¹Suet. Aug. (přel. B. Ryba, 1966, str. 77).

¹²Vell. (přel. Fr. Kott, 1902, str. 91).

*výbojích se dovolával politického uznání: ukáže všem, co pro Řím vykonal. A uspěl.*¹³ Sám upřednostňuje psaní v ich-formě (na rozdíl od Caesara, který se vyjadřoval er-formou), která vyprávění dodává osobnější tón a střízlivější pohled na realitu, ačkoli uznává, že držet se v mezích objektivitu a nesklouznout k teatralnosti je někdy obtížné.¹⁴ Tímto Massie nabízí čtenáři předběžný obraz svého hrdiny. Augustus si klade za cíl vyvarovat se chyb, kterých se dopustil Gaius Iulius Caesar v *Zápiscích*. To znamená zdržet se panovačného a nadřazeného tónu a do vyprávění vložit sebe sama. Císař doslova uvádí, že „ona kniha (*Zápisky o válce galské*) byla pro něj vždy příkladem, jak nepsat vlastní paměti.“¹⁵

Massieho román začíná v okamžiku, kdy se Octavius dozvídá o smrti Caesara. Tato zpráva ho sice šokovala, ale rozhodně se zde nesetkáváme s tak silným zármutkem jako v případě hrdiny druhého románu. Octavius přemítá o tom, že: „... se vždy snadno rozplakal, ale pro Iulia neměl slzy ani teď a ani později.“¹⁶ Přes své smíšené pocity ale vycítil, jakým způsobem má ve věci Caesarovy smrti veřejně vystoupit, a to také učinil: „Na důkaz zármutku nad Iuliovou smrtí jsem si roztrhl šat (předtím však Maecenas uvážlivě přejel nožem po švech). Prosil jsem dav, o jehož žalu jsem věděl, že je stejně velký jako můj – toto ujištění se jim velmi líbilo -, aby se rozešel do svých domovů a zanechal mě mému truchlení. K mému překvapení to zabralo.“¹⁷

Vraťme se ještě k Caesarovým *Zápisům o válce galské*. Hrdina Massieho románu odsuzuje způsob, jakým Caesar své memoáry sepsal – pojal je jako text pro okamžité politické účely. Copak ale sám Augustus po sobě nezanechal text určený k politickým účelům? *Res gestae Divi Augusti*¹⁸ jsou jasným propagandistickým materiálem a ačkoli jsou cenným pramenem, můžeme i v nich najít nádech chvástalství. Augustus v *Res gestae* zaznamenává řadu, a to i méně významných událost své vlády, čímž zcela cíleně posiluje kult své osobnosti.¹⁹ Navíc řadu

---

¹³Massie, 1996, str. 17.

¹⁴Massie, 1996, str. 18.

¹⁵Massie, 1996, str. 18.

¹⁶Massie, 1996, str. 20.

¹⁷Massie, 1996, str. 21.

¹⁸Původně se jednalo pouze o název *Res gestae. Divi Augusti* se začalo používat až po Augustově smrti, kdy byl zbožštěn.

¹⁹Augustus, jakmile se pevně ujal vlády, sáhl po osvědčeném politickém prostředku, kultu panovníka, ke kterému připojil kult bohyně Romy, která zosobňovala světovládný Řím. V Itálii se přidržel tam obvyklé náboženské formy – soška jeho génia (*Genius Augusti*) byla stavěna mezi sošky lárů v kapličkách na křižovatkách. Tím Augustus jasně demonstroval, že jeho vůle o všem rozhoduje.

informací stejně cíleně zamlčuje²⁰ a ty, které uvádí, nejsou vždy v souladu se skutečností. Císař řadu událostí interpretuje tak, aby vzbudil dojem, že on jediný se zasadil o blaho impéria. Je nepopíratelné, že Augustus byl velkým státníkem, který dovedl římskou říši k jejímu vrcholu, stejně tak ale důležitým faktem zůstává, že za řadou jeho úspěchů stál jeho přítel, vojevůdce Markus Vipsanius Agrippa.

Každé možné místo sloužilo státním účelům, císařova tvář se objevovala na mincích, jeho podoba byla tesána do kamene, byly mu zasvěcovány chrámy. (Zanker, 1988, str. 298-299).

²⁰Augustus v *Res gestae* například neuvádí žádná jména, kromě jmen konzulů kvůli dataci a příležitostně jmen parthských a arménských králů k určení zahraničních jednání. Ani tak významné osobnosti jako byli L. Antonius, Brutus a Cassius, Sex. Pompeius, M. Antonius a Kleopatra nejsou uvedeni jménem. Coss Pansa a Hirtius, jejichž náhlá smrt mu umožnila stát se konsulem, jsou uvedeni pouze kvůli dataci. Agrippa, kterému vděčí za svá vítězství, je uveden pouze jako kolega v úřadě. Dolabella, Lepidus, Ventidius Bassus, Calpurnius Piso a další zcela chybí. Zato se čtenář dozví jména příslušníků Augustovy rodiny.

2.2. Počátky politické kariéry a legalizace moci

Souvislejší popis událostí z císařova života zahajují oba autoři obdobím, kdy bylo Octaviovi, jak se pozdější císař před svým vstupem na veřejnou scénu jmenoval, devatenáct let a kdy ho zastihla zpráva o Caesarově náhlém skonu. Toho času pobýval v makedonském přístavu *Apollónia*²¹, kde čekal s legiemi na Caesara, aby potom společně mohli táhnout proti říši Parthů, oblasti situované jihovýchodně od Kaspického moře (jednomu z nejvýznamnějších soupeřů rodícího se římského impéria). V Apollónii patřili mezi Octavianovy druhy mimo jiné Markus Vipsanius Agrippa a Gaius Cilnius Maecenas, jedni z nejvěrnějších a nejmilovanějších císařových přátel. Oba autoři si význam tohoto přátelství evidentně dobře uvědomovali, neboť postavy Agrippy i Maecenata prostupují děj obou románů, a to hned od prvních kapitol.

Prameny potvrzují, že mladý Octavius v roce 44 př. n. l. v provincii Macedonia skutečně pobýval, protože zde společně s průvodci a početnými legiemi čekal na Caesara. Tento pobyt měl zároveň využít k rozšíření svého vzdělání, což potvrzuje i Suetonius: „*když chystal Caesar výpravu proti Dákům a odtud proti Parthům, byl Octavius napřed poslán do Apollónie. Zde se věnoval studiím.*“²²

2.2.1. Caesarova smrt a jeho závěť

Vandenberg

Události související s Caesarovou smrtí popisuje Vandenberg chaoticky, čímž může laického čtenáře mást. Zpráva o Caesarově úmrtí přichází od matky Atie, která zároveň syna nabádá k okamžitému návratu do metropole. Octavius proto odjíždí na jih Itálie, kde se mu konečně do rukou dostává opis Caesarovy poslední vůle, ze které se dozvídá, že ho Caesar ustanovil hlavním dědicem a posmrtně přijal za syna. Následující pasáž se nezaměřuje na vykreslení historických událostí, Vandenberg ji spíše pojímá jako jakousi sondu do Octaviova nitra. Přemítá o tom, jak asi mladý muž tento zásadní okamžik svého života prožíval. Podobné niterné Augustovy úvahy provázejí čtenáře v průběhu celé knihy.

---

²¹Dn. Pojan v Albánii

²²Suet. Aug. (přel. B. Ryba, 1966, str. 77).

Velkou pozornost zde Vandenberg věnuje také Marku Antoniovi, Octaviovu hlavnímu politickému rivalovi. Pro vyličení vztahu těchto dvou politiků se Vandenberg s největší pravděpodobností inspiroval prameny, které popisují vztahy mezi Octaviem a Markem Antoniem jako nesmírně problematické.

Například Plútarchos píše, že: „*Antonius jím (Octavianem) nejprve jako mladíčkem opovrhoval: říkal mu, že je blázen, ba že nemá kloudného rozumu ani dobrých přátel, a chce na sebe vzít takové neúnosné břímě, dědictví po Caesarovi. Ale když on si v tom nedal říci a požadoval od něho peníze, Antonius stále mluvil i jednal vůči němu zpupně. Když se ucházel o tribunát lidu, postavil se proti němu, a když stavěl v divadle podle rozhodnutí senátu zlaté křeslo otcovo, pohrozil mu, že ho dá zavřít, nepřestane-li jednat demagogicky.*“²³

Augustus v *Denících* nazývá Antonia bezohledným a zdánlivě nepřemožitelným protivníkem.²⁴ Charakterizuje ho jako oportunistu, který se mu snažil zamezit v uplatnění nároků plynoucích z Caesarova testamentu. Sám sebe naopak prezentuje jako ochránce míru a otcovy památky. Augustus Antonia vnímá jako: „*Římana upřednostňujícího vítězství před mírem a i když prožil mládí jako požívačný hýřil, i přesto, že v Athénách studoval řecké filozofy, řinčení zbraní miloval víc než svoji ženu, dokonce víc než svoji milenku.*“²⁵

Díky takto ostré kritice může Augustus snadno vystihnout své přednosti: „*... byl jsem vždy mužem činu. Kdybych byl tehdy, kdy mi všichni radili vzdát se Caesarova dědictví - protože Markus Antonius, ten pes, si peníze Božského přisvojil, když jsem nic netuše dlel v Apollónii - kdybych tehdy déle váhal, poslední vůle mého otce by se nikdy nenaplnila. Později by mne postavili do jedné řady s Caesarovými vrahy a pochybuji, že by ten hanebný zločin byl kdy odpykán.*“²⁶

Ačkoli je Vandenbergův popis stručný, lze ho doložit prameny. Octavia zpráva o Caesarově skonu zastihla během jeho pobytu v Apollónii, avšak se zněním poslední vůle byl seznámen až v Itálii, kam se okamžitě přesunul. Když se o Caesarově úmrtí dozvěděl, radili mu prý jeho společníci, aby armádu, která byla připravena na tažení proti Parthům, získal na svou stranu. Octavius tehdy ale ještě

---

²³Plut. (přel. A. Hartmann, 1967, str. 627).

²⁴Vandenberg, 2007, str. 114.

²⁵Vandenberg, 2007, str. 114.

²⁶Vandenberg, 2007, str. 20.

nemohl znát podrobnosti Caesarovy smrti ani znění závěti.²⁷ Pravděpodobně proto se Octavius s legiemi spojil až v Brundisiu²⁸. Ty ho zde přijaly s nadšením.²⁹

Augustus v *Denících* vytýká Antoniovi, že za Caesarovy peníze naverboval vojáky k ochraně sebe samého, nikoli k obraně státu. To proto, že ti, kdo atentát na Caesara schvalovali, se nyní začali strachovat, zda vraždou diktátora neuvolnili pole tyranovi.³⁰ To Octaviovi vyneslo velké sympatie. A to zejména tehdy: „... když plnil odkaz Caesara zůstavený v závěti tím, že z vlastních prostředků potřebným plebejcům vyplácel po třech stech sesterciích. K tomu ovšem musel v dražbě prodat velkou část svých soukromých statků, protože Antonius v domnění, že se dědictví vzdá, urval pro sebe jmění Božského, a jemu z něho nezůstal ani as.“³¹

Ve výše zmíněné pasáži Vandenberg uvádí polopravdu. Při psaní svého románu použil jako jeden ze zdrojů Augustův životopis *Res gestae*³², čímž zároveň přejal i nepřesnost, kterou zde Augustus uvádí a která je současnými historiky často připomínána. Konkrétně se jedná o tvrzení, že: „Maje devatenáct let věku, sebral jsem z vlastního popudu a na vlastní náklady vojsko, s jehož pomocí jsem stát ujařmený samovládou strany osvobodil.“³³ Pokud by se Vandenberg pasoval do role autora literatury odborné, tato nepřesnost by v jeho díle byla jistě odsuzována. V případě *Tajných deníků císaře Augusta* se však jedná o románové zpracování, a i vzhledem k tomu, že je zde čtenáři předkládána ne zcela pravdivá informace, je na místě podotknout, že pro námi studované dílo je vhodnější. Je zde snad na místě, aby autor prameny podroboval kritice? Naopak. Díky tomu, že používá autentického svědectví, může čtenáře lépe zasvětit do mentality římského politika-občana.

Přesto stručně připomeňme, jaké události po zveřejnění testamentu následovaly. Augustus se v *Res gestae* sice suverénně nazývá Caesarovým synem³⁴ a dědicem, tato informace však není zcela pravdivá, na což ve své studii upozorňuje německý historik E. Funke. Caesar jmenoval v testamentu poručníkem svého syna

---

²⁷Eck, 2004, str. 13.

²⁸Dn. Brindisi.

²⁹Že byl Octavius (Augustus) mezi vojáky oblíbený a dokázal si získat jejich věrnost, se v budoucnu potvrdilo mnohokrát.

³⁰Vandenberg, 2007, str. 114.

³¹Vandenberg, 2007, str. 114.

³²Dále jen *Res gestae*.

³³Aug., RG (přel. V. Drbal, 2004, str. 99).

³⁴Dle Funkeho Augustus v tomto případě v *Res gestae* používá nesprávný termín pro svůj vztah k Caesarovi. Termín *parens* v překladu znamená zploditel, pokrevní otec. Augustus ho pravděpodobně používá proto, aby upozornil na to, že je jeho povinností potrestat Caesarovy vrahy. (Funke, 2005, str. 121-133).

(pokud by se mu narodil). To znamená, že v době sepsání dokumentu nepočítal s tím, že by měl v blízké budoucnosti zemřít. Zároveň kalkuloval s faktem, že ještě může mít pokrevního syna.³⁵ Když se Octavius závěti zmocnil, musel část, kde figuroval *de facto* pouze jako náhradník, zamlčet, protože Caesar měl pokrevního syna s egyptskou královnou Kleopatrou. Caesarion však nebyl legitimním potomkem a Octavius ho nechal popravit.³⁶ Existovalo zde však stále reálné riziko, že se ještě narodí pohrobek. O jeho obavě z přirozeného Caesarova potomka svědčí i skutečnost, že naopak děti Antonia a Kleopatry nechal žít. Augustus se v *Res gestae* o závěti nezmiňuje, ačkoli převzetí Caesarova dědictví bylo nejdůležitějším mezníkem v jeho životě (vezmeme-li v úvahu, že pocházel ze střední společenské vrstvy, ze které by se na podobnou pozici vypracoval jen stěží). Funke uvádí, že Augustus měl naopak vyzdvihnout, že se on, člen střední vrstvy, stal nositelem takovéto výsady, jenže v tom případě by musela existovat závěť, která zcela jednoznačně vyjadřovala, že za politického dědice si Caesar vybral vyloženě Octavianu. O takové závěti však nenacházíme informace ani v *Res gestae* ani u historiků (potvrzená je pouze existence závěti, ve které je Octavius adoptován).³⁷

Dalším problémem je samotné převzetí Caesarova dědictví. Pouze Octaviovy vlastní finanční zdroje by mu k tomu nestačily. Octavius jednak požadoval část peněz, které byly připraveny pro financování války proti Parthům, ale především bez jakéhokoli oprávnění, bez pověření, vybral současně i roční tribut provincie *Asia*.³⁸ Takto vybaven již mohl přijet do Říma a převzít Caesarovo politické dědictví.

Massie

Okolnosti související s Caesarovým úmrtím popisuje Massie s několika nepřesnostmi, které je nutno objasnit. Augustus vzpomíná na okamžik, kdy se k němu prostřednictvím matčina dopisu dostala informace o prastrýcově smrti. V tomto okamžiku byl ještě mladý a s politikou neměl příliš zkušeností, spoléhal proto zejména na rady svých nejbližších přátel, Maecenata a Agrippy. Přesunul se

---

³⁵V té době byl Caesar ženatý s Calpurnií a v případě, že by s ní stihl počít legitimního potomka, Octavius by se pravděpodobně jeho dědicem nestal. K převzetí Caesarova dědictví mu tedy pomohla náhoda.

³⁶Octavianus nechal Caesariona popraviti krátce po vítězství u Aktia (Suet., 2, 17).

³⁷Funke, 2005, str. 121-133.

³⁸Nicolaus of Damascus (Life of Augustus, přel. C. M. Hall, www.csun.edu/~hcfl1004/nicolaus.html, cit. 8.5. 2013)

proto do Brundisia, kde čekaly dezorientované Caesarovy oddíly. Publius Clodius Maco, centurion jedné z legií, Octaviovi ihned po jeho příchodu nabídl své služby. Ten je přijal a promluvil také k vojákům ochromeným zprávou o smrti jejich velitele. Octavius se označil za Caesarova adoptivního syna a vybídl je, aby společně s ním pomstili jeho násilnou smrt. Vojáci na Octaviův proslov reagovali s nadšením a přislíbili svému novému vůdci věrnost. Massie zde zdůrazňuje zejména Octaviův vliv na vojáky: *„Vyzvali radostný pokřik, aniž porušili řady, což bylo dobré znamení. Dva vojáci, kteří vstoupili na loď společně s Maconem, mě vyzvedli na ramena a odnášeli mě na molo. Udělalo to na mne velký dojem a také jsem si oddechl.“*³⁹

Ačkoli byl jako politik/voják poměrně nezkušený, dokázal i takto mladý vzbudit respekt a důvěru, což v budoucnu potvrdil ještě mnohokrát. Pro lepší orientaci čtenáře Massie zároveň dokresluje dramatickost celé situace, když vysvětluje, pod jakým psychickým tlakem Octavius jednal. Jakožto Caesarův příbuzný, a zároveň jeho spojenec, byl v bezprostředním ohrožení života. Pokud chtěl přežít a využít chvíle, kdy celá říše zažívala chaos, ve svůj prospěch, musel získat armádu na svou stranu. Takto posílen se mohl uchýlit k dalším krokům.

Pokud jde o převzetí vojska v Brundisiu, drží se Massie informací, které nám potvrzují historické prameny. Augustus skutečně odcestoval do Brundisia a legie, které zde na Caesarův příkaz čekaly, ho s nadšením přivítaly. Avšak než k tomuto došlo, z Apollonie se nejprve urychleně vrátil do Itálie, aby se seznámil s celou situací. Zpočátku sice váhal, nemá-li legie získat ihned, nakonec se však rozhodl vyčkat. Historik Suetonius uvádí: *„Jakmile zvěděl, že prastrýc byl zabit a že se stal jeho dědicem, dlouho váhal, nemá-li požadovat pomoci od nejbližších legií, potom však upustil od tohoto záměru jako unáhleného a nezralého.“*⁴⁰ Massie pasáž o Octavianově cestě do Itálie patrně vypustil pouze proto, aby děj románu příliš nekomplikoval, což je pochopitelné.

Že měl Augustus silné charisma a velký psychologický vliv na vojáky i prostý lid, se projevilo mnohokrát a je jistě pozitivní, že Massie na tuto skutečnost poukazuje. Při studiu Augustova života (ostatně při studiu biografie jakékoli historické osobnosti) je klíčové pochopit strategie, které při politických jednáních používal. Augusta životem provázeli rádcové a přátelé, kterým důvěřoval a dnes jen těžko zjistíme, která z rozhodnutí, jež učinil, byla pouze jeho. Nic to ale nemění na

---

³⁹Massie, 1996, str. 23.

⁴⁰Suet. Aug. (přel. B. Ryba, 1966, str. 78).

faktu, že Augustus vedl geniální politiku budování své božské image, která dokonale splnila svůj účel. Císař dosáhl toho, že se stal respektovanou osobností, a to jak mezi vojáky, kteří mu oddaně sloužili, tak mezi plebejci, kteří k němu vzhlíželi jako k bohu. Stačí nahlédnout do historických pramenů a sledovat, jakým jazykem se Augustovi životopisci vyjadřují. Pokud se zaměříme na římského polyhistora Suetonia a jeho velice cenné dílo *Životopisy dvanácti císařů*, tak už ze samotného názvu kapitoly věnované Augustovi jasně vyplývá, jak byl v této době vnímán „*Božský Augustus*“. Odhlédneme-li od dramatičnosti a teatrálnosti, které antičtí historici ve svých dílech tak rádi podléhali, získáme informaci o tehdejší mentalitě římského lidu a jeho vztahu k Augustově odkazu. Podobných úryvků bychom v historických análech našli celou řadu a ostatně i životopis, který sepsal sám Augustus, začíná velice sebevědomě: „*Od té doby jsem všechny předčil svou autoritou, ale moci jsem neměl o nic více než ostatní, kteří byli v tom onom úřadě mými kolegy.*“⁴¹ Augustus vedl promyšlenou propagandistickou kampaň a podařilo se mu vybudovat kult své osobnosti silný natolik, že ho přežil o mnoho generací.

Ale vraťme se k historickému románu. Poté, co Massie nechal Augusta rozpomenout se na dobu, kdy se dozvěděl o smrti Caesara a převzal jeho politické dědictví a legie, zaměřuje se na atmosféru panující v rozvráceném římském státě. Nastiňuje, v jaké situaci se Octavius nacházel a mezi kolika politickými skupinami se pohyboval. Nejvýznamnější osobností byl jednoznačně Markus Antonius, toho času konsul a jeden z adeptů na Caesarova nástupce. Massie, podobně jako Vandenberg, vykresluje komplikovaný vztah mezi oběma muži od první chvíle, kdy se Antonius v románu objevuje, takže i čtenář, který není seznámen s historickou realitou, okamžitě pochopí, že Antonius bude Augustovým velkým sokem a jednou z ústředních postav románu.

Massie charakterizuje Antonia ve stejném duchu jako Vandenberg. Jako sebevědomého až arogantního politika, který k Octavianovi, ačkoli mají stejný úmysl – pomstít Caesara – nepřístupuje jako k partnerovi, se kterým by mohl spolupracovat, ale tlačí ho do podřadného postavení a žádá ho o vydání legií, které získal v Brundisiu. Na oplátku mu nabízí ochranu, což ale Octavius vnímá jako výsměch. Kritizuje Antonia, že „*za peníze, které patří právoplatně jemu (Octavianovi, pozn. autorky), si koupil spojenectví Ciceronova zetě Dolabelly a*

---

⁴¹Aug., RG (přel. V. Drbal, 2004, str. 106).

znovu jednoznačně odmítl vydat Iuliovy peníze⁴² a zároveň je rozhodnut zaplatit všechny Caesarovy odkazy. Massie se zde pravděpodobně podobnými prameny jako Vandenberg.

Massie v textu několikrát naznačil, že Octavius figuroval v Caesarově poslední vůli a finanční prostředky, které po sobě zanechal a které náležely právě Octaviovi, zneužíval Markus Antonius. Situaci kolem přebírání politického dědictví a zejména jeho nárokování, popisuje Massie poněkud chaoticky. Čtenář si snadno udělá představu o tom, která postava je kladná, s dobrými úmysly (v tomto případě Octavius) a která záporná (Markus Antonius), jedná se o oblíbený scénář literátů a filmových tvůrců. Kladný hrdina bojuje ve jménu pravdy a jeho cílem je spravedlnost, cestu mu však komplikuje bad-man, kterého nezajímá blaho společnosti, ale pouze jeho vlastní prospěch, k čemuž je ochoten užít všech prostředků. Podobný scénář je v úvodu románu patrný i u Massieho. Pro ilustraci úryvek z Agustových vzpomínek: „Mezitím mi Maecenas sdělil, že Antonius dělá všechno možné, aby zničil mou pověst. Rozšířil o mně mnoho pomluv. Zaznamenám je, protože se za to, že jsem byl očerňován, nestydím.“⁴³ Pro čtenáře je však příběh jistě srozumitelnější, když autor své hrdiny vykresluje ve výraznějších kontrastech a nezatěžuje ho zbytečnými detaily. Ostatně vydává-li autor své dílo za román a nikoliv za literaturu faktu, jeho fantazii se žádné meze nekladou.

2.2.2. Situace po atentátu

Vandenberg

Ačkoli se Octavianovi po Caesarově smrti podařilo získat sympatie lidu na svou stranu⁴⁴, situace, ve které se ocitl, pro něj ještě neznamena vítězství – rozložení sil stále nebylo vyjasněné. Úřad konsulů drželi Markus Antonius a Gnaeus Dolabella a i přesto, že Markus Antonius byl jedním z nejvěrnějších Caesarových druhů, nebyl vnímán jako jeho přirozený nástupce. Jeho netransparentní vztahy k různým politickým uskupením mu navíc u řady politiků, veteránů a lidu ubraly na oblibě a důvěryhodnosti. Přesto měl však na své straně ještě dostatek přívrženců na

---

⁴²Massie, 1996, str. 33.

⁴³Massie, 1996, str. 35.

⁴⁴Mimo jiné díky tomu, že uspořádal hry oslavující Caesarovy triumfy, které byly u lidu tolik oblíbené.

to, aby odradil Octavianovy sympatizanty od otevřeného boje – Octavianovi vojáci ještě nebyli připraveni vstoupit do boje proti jiným caesarovcům.

Antonius se v této situaci cítil ohrožen a pro jistotu raději Řím opustil. Odebral se na sever Itálie a nedaleko města Mutiny⁴⁵ zahájil obléhání jednoho z Caesarových vrahů, Decima Bruta. Antoniova pochybnost však byla vzápětí ještě více prohloubena, a to když polovina jeho legií neodolala lákavým Octavianovým darům a přeběhla na jeho stranu. Octavianus zde údajně projevil diplomatické nadání, *když dary získal na svou stranu vojsko a lid péčí o zásobování, podmanil si celkem snadno všechno ostatní.*⁴⁶

Vandenberg pochopil složitost situace, ve které se Octavius nacházel a pokusil se vyložit, co v této době mladý politik prožíval. V poměrně dlouhé pasáži rozvíjí psychologii postavy stárnoucího císaře, který s mnohaletým odstupem znovu prožívá svůj vstup do politického života. Augustus se rozpomíná na své politické začátky, znovu si vybavuje, jaké pocity ho tehdy provázely. Čtenář snadno vycítí, že situace v Římě byla napjatá a nikdo si nemohl být jistý, kdo je přítel a kdo nepřítel. Císař si vybavuje, jaké obavy ho sužovaly při pomyšlení na Caesarův testament a na to, jak těžký úkol ho čeká. Vzpomíná, kolik se kolem něj pohybovalo nepřátel a jak mu zpočátku nikdo nedůvěřoval a vyjadřoval se z nejrůznějších důvodů proti němu: *„Jako vlastní stín mne strach provázel v oněch dnech po zavraždění Julia Caesara, tehdy jsem ho nedokázal setřást. Tehdy nebylo v silách nikoho prohlásit, kdo je či nepřítel či přítel. Nesvedl jsem to ani já.*⁴⁷

Nejhorší vzpomínky v sobě nosí na Marka Antonia, který pro něj byl větším nepřítelem než Caesarovi vrazi. Antoniovi nedokáže odpustit, že se k Caesarovi stavěl jako přítel, ve skutečnosti však bylo jeho jednání předem promyšlené a plné postranních úmyslů. Označuje ho za patolízala, hledícího si pouze vlastního prospěchu.⁴⁸

Nejen na Antonia, ale i na dalšího politika, Lepida, vzpomíná se zlobou a vyčítá mu, že se za Caesarova přítele pouze vydával. Nakonec ho zradil, protože o chystaném atentátu věděl a Caesara před ním nevaroval. Do senátu, kde byl zavražděn, ho nechal bez výčitek svědomí odejít. Jednáním těchto mužů Augustus opovrhne a uvědomuje si Caesarovu osamělost, která byla důsledkem jeho

---

⁴⁵Dn. Modena.

⁴⁶Aur. Vict., v Herod. (přel. J. Burian a B. Moučková, 1975, str. 211).

⁴⁷Vandenberg, 2007, str. 115.

⁴⁸Vandenberg, 2007, str. 116.

politického postavení. Starý císař se cítí stejně opuštěný jako tehdy Caesar a bilancuje nad svým životem. Vede úvahy nad tím, jak by reagoval dnes, kdyby měl možnost vrátit čas a znovu se rozhodovat, zda přijme politické dědictví či ne. Tyto myšlenky ho přivádí k závěru, že kdyby věděl, jaký osud ho jednou potká, že bude umírat sám a bez přátel, raději by se vzdal všech úřadů a dal přednost poklidnému životu na venkově, kde by mohl dělat, co by ho jen napadlo a snad by tak měl možnost být sám sebou, což mu jeho osud nikdy nedopřál.⁴⁹ Vandenberg zde poměrně zajímavým způsobem rozvádí císařovo duševní rozpoložení, které je v silném kontrastu oproti informacím, které jsou o Augustovi dochovány. Císař zde vystupuje s notnou dávkou sebekritiky, uvědomuje si své chyby a rád by se jich býval vyvaroval. Stále vzhlíží ke svému adoptivnímu otci a považuje ho za svůj morální i politický vzor. Tato linie románu je velice zajímavá a inspirující, vede čtenáře k zamyšlení, jaké pocity asi mohl prožívat skutečný císař. Ve svém politickém odkazu vystupuje sebevědomě (cf. *Res gestae*), v *Denících* se jeví jako obyčejný člověk z masa a kostí, který si je vědom svých chyb a je jen na čtenáři, zda tomu uvěří.

Augustus si přiznává, že nikdy nebyl takovým géniem, za jakého je považován. Naopak vzhlíží k Caesarovi. Obdivuje, jak jednal vždy samostatně a s jasným cílem, kdežto on byl pouze politikem kompromisu. Obzvláště nerad vzpomíná na triumvirát, který v Bononii vytvořil spolu s Antoniem a Lepidem, a to ani ne tak s úmyslem získat podporu jednoho nebo druhého, jako spíše ze strachu před vzpourou jejich přívrženců.⁵⁰ Dnes při vzpomínce na tento kompromis pocítuje stud a vyčítá si svou zbabělost. Vždyť tímto neuváženým rozhodnutím uvrhl Řím do děsivé atmosféry proskripcí. Na svou obhajobu uvádí, že byl příliš mladý a nezkušený na to, aby byl dokázal jednat pragmaticky. Cítí se zahanben tím, že kšeftoval s přívrženci nepřátelské strany a nedokáže si odpustit, jaký osud kvůli jeho nerozvážnosti stihl Marka Tullia Cicerona. Byl to přece Cicero, kdo přesvědčil senátory, aby na mladičkého Octaviana přenesli úřady, které mu kvůli jeho věku nepříslušely a kdo mu svou řečí vydobyl většinu hlasů republikánů a umírněných caesarovců, bez nichž by zůstal bezmocný. Augustus si dobře uvědomuje službu, jakou pro něj vykonal, a o to více ho trápí, jak Antonius s Ciceronem skoncoval. Nechal mu setnout hlavu i obě ruce a ostudně je nechal vystavit na řečnické tribuně

---

⁴⁹Vandenberg, 2007, str. 117.

⁵⁰Vandenberg, 2007, str. 117.

fóra.⁵¹ Truchlí pro něj a vzpomíná, jak doslova *proud jeho slz, které proléval pro Marka Tullia Cicerona, nebral konce, jeho polštáře zvlhly jako celty stanu skrápěné ranní rosou. Jak pro tak bídně skonavšího velikána státu slzel, jaký byl jeho smutek. Do smutku se však vkrádal vztek nad vlastní zbabělostí, nad jeho slaboštvím a nevděčností. Tak hořké slzy nikdy neprolil.*⁵²

Vandenberg se zde pokusil vcítit do starého císaře a popsat jeho vnitřní rozpoložení. Jeho popis je na jednu stranu inspirující a může vést čtenáře k představám o tom, že i státník takového významu, jako byl Augustus, byl jen s vlastními starostmi, přesto však může působit nevěrohodně. Zdá se, jako by si Vandenberg snažil představit, co by on sám v císařově situaci prožíval. Jeho popis může vyvolávat dojem prožitku, jaký by v sobě nesl člověk přelomu dvacátého a dvacátého prvního století n. l. žijící v demokratické a civilizované střední Evropě. Vandenberg jistě dobře vystihuje atmosféru Octavianova vstupu do politického života, který nebyl snadný. A to vzhledem k jeho nízkému věku, nedostatku zkušeností či nejisté politické situaci a řadě nepřátel, kteří se pohybovali všude kolem něj. Přesto ale rozhodnutí, která následně učinil, nenasvědčují tomu, že by byl otevřen uzavírat s nepřáteli pouze kompromisy. Stejně tak není možné jednoznačně tvrdit, že jednal pod vlivem třetích osob. Je sice pravdou, že vstup do politiky mu částečně usnadnil Cicero, který si uvědomoval hrozbu přicházející z Antoniovy strany a veřejně na ni upozorňoval, což potvrzuje i Plútarchos a dodává, že: *„Z mužů působících v obci měl tehdy největší vliv Cicero. Ten rozněcoval všechny lidi proti Antoniovi a nakonec přemluvil senát, aby ho prohlásil za nepřítele.*⁵³ Bylo by však chybou se domnívat, že Octavianus se držel pouze Ciceronových doporučení.

Naopak. Prameny dokládají, že to byl Octavianus, kdo dokázal ve státě, který se pod vlivem začínající revoluce rozpadal, odhadnout a využít situaci. Byl mužem činu. *Acta non verba!* Republikáni sice v senátu disponovali většinou, což znamenalo, že mohli přijímat usnesení namířená proti Antoniovi, ale mezi nimi a Octavianem byl zásadní rozdíl – neměli k dispozici armádu. Octavianus ano. Uzavřel proto spojení s Ciceronem a výměnou za senátorskou pozici dal senátu k dispozici svou armádu. Zároveň byl jmenován jako jeho vrchní velitel. Senát zároveň potvrdil, že vojákům budou vyplaceny Octavianem slíbené finanční dary.

---

⁵¹Vandenberg, 2007, str. 118. (cf. Dio 47, 8, 3)

⁵²Vandenberg, 2007, str. 119.

⁵³Plut. (přel. A. Hartmann, 1967, str. 627).

Rozkaz zněl jasně: zasáhnout proti Antoniovi v severní Itálii, kam uprchl a kde zahájil obléhání Decima Bruta, a odvrátit tak hrozbu jeho rostoucí moci.

Massie

Massie má k popisu událostí po uskutečnění atentátu na Caesara poněkud jiný přístup než Vandenberg. Ten líčí politické dění v římském impériu očima starého císaře, který se stále vzhlíží ve svém adoptivním otci a zpětně své jednání hodnotí velice kriticky. Mnoho odstavců věnuje jakýmsi sondám do císařova nitra, jeho rozjímání nad životem. Massie naopak líčí Augusta jako sebevědomého muže, který si byl vědom, že je ve hře až moc na to, aby si mohl dovolit jednat neuváženě. Jeho sebevědomí se jasně ukazuje na vztahu k Caesarovi, který se velice liší od toho, jak ho popisuje Vandenberg. Massieho císař si samozřejmě uvědomuje, jaký význam pro impérium měl, ale ve svých memoárech ho líčí vždy s poněkud pejorativním nádechem. Připouští, že mu byl lhostejný, cítil v něm cosi zkaženého a nevkusného.⁵⁴ Zatímco *Vandenbergův* hrdina uctívá Caesara jako „Božského Iulia“, v *Massieho* díle je Caesar charakterizován sice jako skvělý vojevůdce, ale zároveň jako mocichtivý politik a výstřední člověk: „*Byl velkým vojevůdcem. ... Ale co udělal potom? Byl uchvácen monarchií – když mu Antonius na slavnostech Lupercalia*⁵⁵ *třikrát nabídl královskou korunu, očekávali oba, jak Caesar, tak Antoniu, že jej lid provolá za krále, a tak mu dovolí korunu přijmout. Pošetilí politikové! ... Nosil vysoké červené boty králů starých králů z Alba Longy; dovedete si představit, že bych se já choval tak výstředně?*“⁵⁶

Massie prokazuje dobrou obeznámenost s prameny, neboť jeho text je hustě propleten historickými fakty. Pokud jde o události, které v římském impériu následovaly po atentátu na Gaia Julia Caesara, drží se stejného scénáře jako Vandenberg. Popisuje atmosféru v rozpadajícím se státě, kde si nikdo nemohl být jistý svými přáteli a nepřáteli. Jak kdysi řekl Cicero: *Amicus certus in re incerta cernitur!*

Mladý Octavianus si byl vědom, že v zemi bylo nejméně pět stran nebo frakcí, a to včetně té jeho, mezi kterými musel obstát, pokud chtěl převzít Caesarovo

---

⁵⁴Massie, 1996, str. 38.

⁵⁵Římané slavili patnáctý únor na počest boha Lupercka.

⁵⁶Massie, 1996, str. 38.

dědictví.⁵⁷ Uzavřel proto výhodné spojení s Ciceronem a zahájil skrytou válku s Antoniem.

V této části císařových memoárů Massie zmiňuje poměrně zajímavou historku, kterou Vandenberg vynechal, a to Antoniovo obvinění, že ho chtěl nechat Octavianus zavraždit. Massie tuto informaci pravděpodobně převzal od Suetonia a obohatil s ní císařovo vyprávění.

Z historického hlediska můžeme konstatovat, že Octavianus po celou dobu kladl důraz na své závazky vůči Caesarovi – nutnost pomstít jeho smrt a spravedlivě potrestat vrahy. Uvědomoval si, že když ve své moci nedrží žádný z oficiálních orgánů, musí odkazovat na své pečeti stvrzené legitimní vazby na Caesara, pokud chce v politice dosáhnout významnějšího postavení.

V okamžiku, kdy vedl jednání se senátory o nutnosti intervence proti Marku Antoniovi, nebyla pomsta Caesarových vrahů na prvním místě. Octavianus s nimi po určitou dobu dokonce i spolupracoval. Takovou změnu jeho postoje muselo jednoznačně zaregistrovat i caesarovsky smýšlející vojsko, kteří byli připraveni Bruta s Cassiem potrestat, ale i přes tuto skutečnost dokázal Octavianus vojsko udržet na své straně a zachovat si jejich loajalitu. Suetonius dokonce uvádí, že Octavianus si na pobídku některých straníků najal vrahy, aby Antonia fyzicky zlikvidovali. Tento plán však byl prozrazen a on proto ze strachu z pomsty převedl uplácením na svou stranu veterány, aby mu poskytli ochranu v případě nebezpečí.⁵⁸

V tomto okamžiku se nám naskýtá příležitost pro srovnání děl obou autorů, neboť právě v tomto momentě se projevují odlišnosti obou románových hrdinů. Ať už je Suetoniova historka pravdivá či nikoli, informace, které se nám o Octavianovi dochovaly, ho nevykreslují jako naivního mladíka, který sebou snadno nechal manipulovat. Dnešní člověk, žijící v demokratickém světě, si jen stěží dokáže představit, že by se mohl ocitnout v podobných situacích, jaké osud nachystal Octavianovi. Nezapomínejme, že doba Octavianova života byla diametrálně odlišná od té dnešní. Lidský život zdaleka neměl takovou hodnotu jako dnes a válka a fyzické násilí byly běžnými prostředky k prosazení vůle. Octavianova výjimečnost spočívala mimo jiné v tom, že období jeho vlády bylo obdobím relativního klidu,

---

⁵⁷Antoniu zdědil část Caesarových přívrženců a zároveň byl konsulem. Toto postavení mu zaručovalo přímé velení nad několika legiemi. Markus Brutus a Gaius Cassius uprchli z města, které se odmítalo s atentátem na Caesara smířit. Na Sicílii se skrýval Sextus Pompeius, syn jednoho z bývalých triumvirů. V samotném Římě působila frakce konstitucionalistů v čele s Ciceronem.

⁵⁸Suet. Aug. (přel. B. Ryba, 1966, str. 78).

příliš se nebojovalo. Ale pouze představa toho, jakých územních zisků dosáhl, o kolik reforem se zasloužil a jaký respekt si získal nejen u občanů, ale i u politiků, vytváří představu osobnosti, která byla autoritativní, charismatická a sebevědomá. Ostatně i římský politik a historik Aurelius Victor uvádí, že: „*Byl miláčkem Štěstěny, takže Indové, Skythové, Garamanti a Baktrové k němu vyslali poselství, aby s nimi uzavřel mírovou smlouvu.*“⁵⁹ V podobném duchu píše i Markus Iunianus Iustinus, když Augusta popisuje jako muže, který „*zjednal velikost svého jména více, než by byl jiný vůdce zbraněmi mohl vykonati.*“⁶⁰

Pokud se budeme striktně držet historických pramenů, Vandenbergův popis sklíčeného starce nemusí působit příliš přesvědčivě. Na druhou stranu si však uvědomme, že Vandenbergův hrdina své paměti sepisuje na sklonku života a s vědomím nadcházející smrti.⁶¹ Ve věku sedmdesáti sedmi let bilancuje svůj život a strachuje se o svůj odkaz.

Massie oproti Vandenbergovi vykresluje mladého Octaviana nikoli jako naivního politika, který byl nucen do řady kompromisů a za mnohé vděčil svým rádcům. Z Massieho popisu je patrné, že Octavius si názorů svých přátel vážil, ale konečná rozhodnutí byla jeho iniciativou.

Stejně jako Vandenberg, tak i Massie popisuje události, které panovaly v Římě v době, kdy Octavianus a Markus Antonius soupeřili o vůdčí postavení ve státě, ale jeho císař se zde projevuje v poněkud jiném světle než ten Vandenbergův. Představuje Octaviana jako diplomata, který si uvědomoval, jaké nebezpečí pro něj Antonius představuje. Ten pustil mezi veřejnost informaci, že se ho Octavianus pokusil zavraždit a ve strachu o své postavení opustil metropoli a vydal se do jižní Itálie, kde postupně začal shromažďovat vojsko, včetně oblíbené Juliovy legie Larků.⁶² *Nyní byl připraven zaútočit na Decima Bruta v Mutině s hroživou armádou.*⁶³ Octavianus pochopil, že Antonius je velmi blízko ovládnutí celé Itálie, a proto potřeboval získat důvěru starých republikánů, kteří se Antonia stejně jako on obávali a byli jím znechuceni.⁶⁴ Oslovil proto Cicerona, kterého uznával jako zkušeného politika a chtěl se s ním poradit, k jakým opatřením má přistoupit.

---

⁵⁹Aur. Vict. v Herod. (přel. J. Burian a B. Mouchová, 1975, str. 211).

⁶⁰Iust. (přel. Fr. Kott, 1904, str. 309).

⁶¹Cf. str. 1

⁶²Massie, 1996, str. 45.

⁶³Massie, 1996, str. 45.

⁶⁴Massie, 1996, str. 45.

Massie se vztahu mezi Octavianem a Ciceronem věnuje poměrně podrobně a dává tak vyniknout určitým charakterovým rysům císařovy osobnosti. Jak jsme již uvedli výše, v případě Vandenbergova románu je císař Ciceronovým velkým příznivcem. Obdivoval nejen moudrost jeho stáří, ale na sklonku života již dokáže ocenit, co vše pro něj vykonal. Vděčí mu za to, že: „*přesvědčil senátory, aby na něj, mladíka, přenesli úřady, které mu při jeho mládí podle zákona ještě vůbec nepříslušely.*“⁶⁵ Augustus v zápiscích Cicerona nazývá Ciceronem–otcem a vzpomíná, jak bezmocný se cítil, když ho nechal Antonius popravít.

Massieho interpretace vyznívá realističtěji. Ani v jeho případě však není pochyb, že mladý Octavianus Cicerona obdivoval a vnímal ho jako inteligentního a obratného politika. I přesto si od něj držel odstup, který vysvětluje přesvědčivou argumentací. Přiznává, že Cicerona potřeboval, protože právě on mu mohl pomoci se smířením s tradicionalisty. A stejně tak Cicero potřeboval jeho, protože disponoval velením nad Juliovými veterány.⁶⁶ Jejich vztah připodobňuje k manželstvím, která jsou založená na společném zájmu a vzájemné nedůvěře.⁶⁷ Nemůže mu odpustit jeho posměšky: že musí být Octavius vychválen, vyznamenán a zničen.⁶⁸ Massie zde prokazuje obeznámenost s Ciceronovou literární pozůstalostí, neboť je patrné, že pasáže založené na vylíčení vztahu mezi Octavianem a Ciceronem jsou podloženy studiem Ciceronovy soukromé korespondence s přáteli. Císaře zde tedy vykresluje jako diplomata, který si byl vědom Ciceronových hodnot, ale zároveň byl schopen zůstat pragmatikem a realistou.

Pokud jde o dění v Římě, které následovalo po odchodu Antonia do jižní Itálie, popisuje sice Massie události poměrně stručně, nevynechává však rozhodující okamžiky. Octavianus Antonia u Mutiny porazil a svým počínáním během boje udělal na své vojáky dojem. Massie zmiňuje i skutečnost, že zde padli úřadující konsulové Hirtius a Pansa, jejichž odchod zcela určitě vyčistil vzduch a otevřel cestu k moci.⁶⁹ V následujících odstavcích popisuje, v jak nesnadné pozici se Octavianus následně nacházel. Vítězství u Mutiny pro něj ještě neznamenovalo vítězství definitivní. Žádal, aby ho senát ustavil konsulem namísto Hirtia a Pansy, ale senát na tento požadavek reagoval zamítnutím. Octavianovi tedy nezbylo nic jiného, než

---

⁶⁵Vandenberg, 2007, str. 118.

⁶⁶Massie, 1996, str. 45.

⁶⁷Massie, 1996, str. 46.

⁶⁸Massie, 1996, str. 46.

⁶⁹Massie, 1996, str. 57.

vytáhnout na Řím a svůj požadavek prosadit. Massie i zde drží linii románu a představuje Octavianu jako diplomata. Ten sice zahájil tažení na Řím, ale samotnému boji se chtěl vyhnout. Jeho cílem bylo přijít jako vítěz na scénu plnou hrůzovlády a násilí.⁷⁰

Massie vynechává okolnosti, za jakých byl Octavianus zvolen konsulem, pouze tento fakt konstatuje. Přidává však informace, na které Vandenberg ve svém románu neupozornil a které dokreslují pozadí Octavianovy legalizace moci a zároveň nám podávají svědectví tolik důležité pro rekonstrukci jeho osobnosti.

Massie sice správně uvádí, že Octavianus byl spolu s bratrancem Quintem Pediem (odborná literatura uvádí, že se jednalo o strýce)⁷¹ zvolen konsulem, ale stejně jako Vandenberg (a ostatně i sám císař v *Res gestae* – ... *Lid mne pak téhož roku zvolil konsulem, když oba konsulové padli ve válce, a triumvirem k uspořádání státu. ...*)⁷² zamlčuje poměrně důležitou informaci, že přitáhl do Říma se svými oddíly⁷³, své vojáky poslal dokonce i do senátu, takže lid byl vlastně donucen Octavianu konsulem zvolit. Jeho úmysly mohly být sebeušlechtlejší, faktem však zůstává, že svou první významnější politickou funkci si vynutil, úřad konsula mu vlastně ani nikdo nenabídl. Vzhledem ke svému věku (devatenáct let) prakticky neměl žádnou oficiální šanci konsulát získat, a vojenské velení mu senát mohl kdykoli odebrat, takže se musel rozhodnout a začít jednat rychle.

Vraťme se ale k Massieho vyprávění. V knize je uvedena důležitá událost, které se Vandenberg v *Denících* nevěnuje, a to změna Octavianova jména. Budoucí císař se narodil jako Gaius Octavius (jméno dostal po svém biologickém otci).⁷⁴ Po příchodu do Říma a následném soudním odstranění všech překážek, které bránily jeho adopci za Juliova dědice, přijal jméno Gaius Julius Caesar Octavianus.⁷⁵ Je jisté dobře, že Massie na tento fakt poukazuje, protože jméno bylo vždy jednou z mnoha císařových charakteristik. Narodil se jako Gaius Octavius, dítě skromného původu, a zemřel jako Augustus – „Vznešený“. Titul Augustus se od roku 27 př. n. l. stal čestným titulem římských a později i byzantských císařů a právě Gaius Octavius (později Octavianus) byl jeho prvním nositelem.

---

⁷⁰Massie, 1996, str. 61.

⁷¹Eck, 2007, str. 16.

⁷²Aug. RG (přel. V. Drbal, 2004, str. 99). Augustus se zde čtenáře snaží přesvědčit, že se k úřadu konsula dostal legální cestou, což není pravda.

⁷³Tuto informaci uvádí Suetonius i Dio Cassius.

⁷⁴Eck, 2007, str. 11.

⁷⁵Massie, 1996, str. 69.

2.2.3. Druhý triumvirát, bitva u Mutiny a období proskripce

Vandenberg

O událostech mezi Antoniovým odchodem z Říma na jih Itálie a uzavřením druhého triumvirátu seznamuje Vandenberg čtenáře jen stručně a nezasazuje je do širšího historického kontextu.

Když se Augustus rozpomíná na začátky své politické kariéry a na to, jak je prožíval, na několika řádcích zmiňuje jakýsi triumvirát, který považuje za jeden ze svých životních kompromisů. Triumvirát organizoval spolu s Antoniem a Lepidem a podle svých slov ho ve skutečnosti vůbec nepotřeboval. Uvádí, že: „*Géniové nesnášejí kompromisy, já je vyhledával. V Bononii jsem zorganizoval triumvirát s Antoniem a Lepidem, přestože jsem pomoc jednoho ani druhého vůbec nepotřeboval. Antonia strhal ve svých filipikách Cicero, v bitvě u Mutiny ho Caesarovi přívrženci Hirtius a Pansa porazili tak těžce, že jediným východiskem byl pro něj útek do jiné části Galie. Na Lepida, který spravoval Galii a Hispanii, uvalil senát klatbu. Já jsem však přesto s oběma uzavřel přátelský pakt, protože jsem se obával vzbouření jejich přívrženců, kteří zůstali v Římě. Říši jsme si rozdělili: Já dostal její západní část, Antonius východní část a Lepidus spravoval hlavní město - byl to kompromis předem odsouzený k ztroskotání.*“⁷⁶

Triumvirát Vandenberg do knihy zasazuje bez souvislostí. Čtenář je z jeho popisu schopen vytušit, že mohlo jít o rozdělení vlivu v římském impériu, ale na základě jakých událostí k němu došlo a kdy byl uzavřen, vysvětleno není. Navíc v tomto okamžiku nastupuje na scénu postava Aemilia Lepida, který v knize sice již jednou figuroval, ale ve zcela jiné souvislosti. Dále můžeme konstatovat, že Vandenbergova úvaha, že Octavianus triumvirát s oběma politiky uzavřít vůbec nepotřeboval, není přesná. V dalších odstavcích je naznačena atmosféra, která v Římě po uzavření politické dohody panovala. Augustus vzpomíná na období proskripce a zpětně si vyčítá, že triumvirát uzavřel, protože Řím uvrhl do období politické nestability.

Vandenberg toto období vylíčil poměrně nepřesně. Jak jsme již uvedli v předešlých odstavcích, výraznou linií Vandenbergova díla je Augustovo bilancování života, pro které je charakteristické silná sebekritika. Císař si během

---

⁷⁶Vandenberg, 2007, str. 117.

vzpomínek vyčítá, že se zachoval jako zbabělec a se studem vzpomíná, jak s Antoniem a Lepidem kšeftoval. V myšlenkách se často vrací do doby, kdy vstupoval do věku dospělosti a teprve nyní si uvědomuje, jaká dezorientace a chaotické vztahy na všech stranách tehdy panovaly. Je přesvědčen, že krize všech říší mají vždy původ v selhání svých vůdců. Každá říše je zrcadlem duše svého panovníka. Ve skutečnosti však toto období bylo pro Octavianu zlomové a díky své intuici a několika promyšleným diplomatickým tahům si usnadnil situaci před dalšími vyjednáváním.

V době, kdy Octavianus vedl otevřené jednání se senátem o Antoniově zneškodnění, obléhal Antonius u města Mutiny v severní Itálii Decima Bruta. Antonia zneklidnil vývoj veřejného mínění a poté, co Octavianus začal získávat lid i senát na svou stranu, uprchl do severní Itálie.

Octavianus po převzetí *fasces*⁷⁷ na žádost senátu za Antoniem zahájil tažení, kterého se zúčastnili také úřadující konsulové, caesarovci Hirtius a Pansa. Antonius byl v této bitvě sice poražen, oba konsulové však utrpěli smrtelná zranění. Jejich smrt jistě představovala osobní tragédii pro jejich nejbližší, nikoli však pro Octavianu, který z této neplánované události mohl mnohé vytěžit. Po obou konsulech totiž zůstaly početné vojenské jednotky, které přešly do jeho tábora, a tím ho velice posilnily.

V souvislosti s bitvou u Mutiny zanechal zajímavé svědectví Suetonius. Uvádí, že po smrti Hirtia a Pansy se začaly šířit pověsti, že oba konsulové zahynuli z Octavianova návodu. Údajně se chtěl po Antoniově porážce a smrti obou mužů výhradně sám zmocnit vítězných vojsk.⁷⁸

Octavianus se po vítězství u Mutiny sice vojensky posilnil, ale pro senátory začal ztrácet na přitažlivosti. Antonius byl poražen a Caesarovým vrahům senát potvrdil mocenské pozice, které si vydobyli v *Makedonii* a *Sýrii*. Antonius po prohrané bitvě sice musel uprchnout, ale krátce nato se mu podařilo získat významné spojence, místodržící západních provincií, a to Asinia Polliona, Munatia Planka a Aemilia Lepida, se kterými ho spojoval společný politický cíl – pomstít Caesarovu

---

⁷⁷Takzvané *fasces* představovaly symbol římské moci a práva. Jednalo se o svazek dvanácti prutů obepínající sekeru. Nositel *fasces* byl římský úředník, který měl právo uložit tělesný trest a trest smrti.

⁷⁸Suet. Aug. (přel. B. Ryba, 1966, str. 79).

smrt.⁷⁹ Antonius, poražený a zahnaný na útěk, uprchl k bývalému Caesarovu veliteli jízdy Lepidovi, který měl tehdy velkou armádu a ujal se ho.⁸⁰

Octavianus pochopil vážnost situace a uvědomil si, že pokud si chce v politice udržet významné postavení, musí se správně rozhodnout, na kterou stranu se přidá. Aby upevnil svoji pozici, využil toho, že oba konsulové u Mutiny padli a vyslal do Říma delegaci centurionů. Delegace vyžadovala na senátorech jednak úřad konsula pro svého velitele a dále odměny pro vojáky, které jim senátoři již dlouhou dobu slibovali. Senát tomuto požadavku odmítl vyhovět a Octavianovi proto nezbylo nic jiného, než začít jednat. Rozhodl se proto vytáhnout podruhé na Řím. Tentokrát byl úspěšný. Lid ho, společně se strýcem Quintem Pediem, 19. srpna 43 př. n. l. zvolil konsulem.⁸¹ Jak i sám Augustus konstatuje v *Res gestae*: „*Lid mne pak téhož roku zvolil konsulem, když oba konsulové padli ve válce, a triumvirem k uspořádání státu.*“⁸²

Tuto informaci obsaženou v *Res gestae* můžeme považovat za pravdivou, ale jen do určité míry. Octavianus byl skutečně jmenován konsulem, ale do Říma přitáhl spolu s vojskem, takže lidu vlastně nezbylo nic jiného, než se jeho požadavkům podřídit a vyhovět mu. Bezprostředně poté došlo k vytvoření instituce tribunálu proti Caesarovým vrahům. *Konsul Gaius Caesar podal návrh zákona o zavedení soudního vyšetřování proti těm, jejichž vinou byl zabit Caesar, jeho otec. Na základě tohoto zákona byli žalováni Markus Brutus, Gaius Cassius a Decimus Brutus a byli také za své nepřítomnosti odsouzeni.*⁸³ Tímto krokem se Octavianus vrátil zpět k tomu, co považoval za svou nejdůležitější povinnost, a to pomstít Caesarovu smrt. Zároveň svému záměru vtiskl oficiální podobu a splnil další důležitý úkol, vyplatil konečně svým vojákům finanční odměny, které jim byly již dlouho přislíbeny, a to ze státní pokladny.

Octavianus byl v tuto chvíli připraven zlikvidovat Caesarovy vrahy. Byl konsulem a disponoval dostatečně silným vojskem. Stejný úmysl měl ale i Antonius a další z caesarovců, kteří se kolem něj začali seskupovat. Antonius tak pro Octaviana začal opět představovat reálné nebezpečí a konkurenci. Navíc zde existovalo státní prohlášení konsula Dollabely, které Antonia a jeho stoupence

---

⁷⁹Eck, 2007, str. 16.

⁸⁰Eutr. (přel. B. Mouchová, 2008, str. 90).

⁸¹Eck, 2007, str. 16.

⁸²Aug., RG (přel. V. Drbal, 2004, str. 99).

⁸³Liv. (přel. M. Husová a P. Kucharský, 1979, str. 432).

označovalo za nepřátele státu. Octavianus uposlechl, stejně jako mnohokrát v budoucnu, svou intuici a nechal usnesení zrušit. Tímto diplomatickým krokem si připravil půdu pro další politická jednání, která měla v blízké budoucnosti nastat.

Vandenbergova představa, že Octavianus vůbec nepotřeboval uzavřít triumvirát, tedy není správná. Je pravda, že vojensky byl silný a podařilo se mu ovládnout instituci konsula, ale ve skutečnosti si tím své politické postavení nijak nepojistil. Státní ustanovení namířené proti Antoniovi zrušil z toho důvodu, že si byl dobře vědom, že opět posiluje svou pozici a navíc začíná otevřeně brojit proti vrahům lidem milovaného Caesara. To byl významný krok, kterým mohl snadno získat podporu lidu na svou stranu a tím Octavianovo – zatím ještě stále nejisté postavení – ohrozit. Uvědomoval si, že pokud by s ním zahájil válku, mohl by o své postavení přijít úplně. Proto místo války zahájil vyjednávání, která vyústila v uzavření druhého triumvirátu.

Roku 43 př. n. l. se Octavianus spolu s Antoniem a Lepidem sešli nedaleko města Bononia⁸⁴, aby zde vedli jednání o politické situaci v impériu. Změnu politického systému tato schůzka sice nepřinesla, ale přesto její aktéry jeden společný cíl spojoval – boj proti Caesarovým vrahům. Další významný bod jednání představoval potřebu vyjasnit si mocenské pozice a přerozdělit si mezi sebou sféry vlivu. Lepidus získal provincii *Gallia Narbonensis* a *Hispanii*, Octavius *Sicílii*, *Sardíni* a provincii *Africa*, Antonius provincie *Gallia Cisalpina* a *Gallia Comata*. Itálie zůstala ve společné správě.⁸⁵ Pro tuto dohodu se vžilo označení druhý triumvirát a Octavius s Antoniem a Lepidem se začali titulovat triumvirové.

Druhý triumvirát se od prvního lišil tím, že nebyl tajný, ale naopak potvrzený lidovým shromážděním. Byl sice oficiálně uzavřen na pět let, ale ve skutečnosti možnosti triumvirů nebyly nijak omezené. V praxi to znamenalo, že triumvirové mohli vydat libovolné usnesení, aniž by kdokoli disponoval právem jim v tomto konání jakkoli zabránit. Pokud jde o Octavianovo mocenské postavení, které nyní smlouva zaručovala, bylo nevýhodné a jeho moc oslabovalo. Pod jeho dohled byly svěřeny dva ostrovy ve Středozezemním moři, které však spadaly do sféry vlivu Sexta Pompeia a jeho flotily. Naopak pro Marka Antonia znamenalo uzavření dohod s Octavianem a Lepidem značné vojenské posílení. Římský historik *Plinius Starší*

---

⁸⁴Dn. Bologna.

⁸⁵Eck, 2007, str. 17.

dohodu pro Octaviana označil jako *nevýhodné spolčení v triumvirátě s nehodnými lidmi, kde měl převahu Antonius*.⁸⁶

Jak jsme již uvedli, společným cílem triumvirů bylo potrestat Caesarovy vrahy. Uskutečnit tento záměr však vyžadovalo jistá opatření. Triumvirové zaprvé potřebovali dostatek financí, aby mohli motivovat své vojáky a zadruhé museli odstranit nepřátele. Svým vojákům triumvirové slíbili lukrativní pozemky a domy v italských městech. Do této doby byly vojákům přidělovány pouze pozemky v nepřátelských dobytých územích. Kvůli tomuto rozhodnutí se museli triumvirové zbavit mnoha svých nepřátel, kteří by jim mohli stát v cestě při rozdělování půdy. Výsledkem této plánované čistky byly proskripce, čili prohlášení občana za nepřítele státu. Tato praktika měla v říši již svou tradici, Řím ji znal z minulosti z doby Sullovy diktatury v letech 82 až 80 př. n. l. Triumvirové prohlásili vybrané osoby za zbavené právní ochrany. Pro proskribovaného to znamenalo, že ho mohl kdokoli usmrtit. Proskripce představovaly doslova hon na nepřátele, neboť triumvirové na ně vypisovali odměny. Byla to doba, kdy mohl kdokoli zabít kohokoli z vybrané skupiny lidí, a to nejen beztrestně, ale dokonce za odměnu. Kvůli majetku udávali synové své otce a ženy své muže. *Homo homini lupus!* Lidé ze strachu nedůstojně utíkali a ještě v nedůstojnějších podmínkách se schovávali. Majetky zavražděných byly rozprodány a peníze z prodeje šly do rukou triumvirů. Seznam pronásledovaných osob čítal na 300 senátorů a 2000 jezdců.⁸⁷ „Zařadili do něho vlivné jedince, které měli v podezření, dále své osobní nepřátele a nabízeli si navzájem pro přítomnou dobu i do budoucna své vlastní příbuzné nebo přátele, aby byli odstraněni. Do seznamu byli připisováni další a další, jedni jako nepřátelé, druzí z pouhé revnivosti nebo jako přátelé nepřátel či nepřátelé přátel a někteří jen pro své velké bohatství.“⁸⁸ V období proskripcí byly vyvražděny celé rodiny a byla uvolněna řada senátorských míst, čehož triumvirové využili a tyto pozice zaplnili vlastními stoupenci. Ačkoli se jim podařilo zbavit se nepřátel, finanční zisky nebyly tak vysoké, jak předpokládali, takže pokud chtěli Brutovi a Cassiovi vyhlásit válku, potřebovali více peněz. Rozhodli se proto ještě pro výběr zvláštních daní z pronájmu a obchodu.

---

⁸⁶Plin. (přel. F. Němeček, 1974, str. 90).

⁸⁷Eck, 2007, str. 18.

⁸⁸App. (přel. J. Burian a B. Moučková, 1989, str. 263).

Období proskripce náznačným ve své knize popisuje i Vandenberg. Augustus na něj vzpomíná se smutkem, a to zejména kvůli popravě Cicerona. Vyčítá si, že se proskripce zúčastnil a aby se sám před sebou obhánil, odvolává se na své mládí a nezkušenost. Augustus „*se dnes za takový kompromis stydí, protože Řím a celou říši uvrhl do příšerného období proskripce; byl však tehdy dvacetiletý, s tomu odpovídajícím nedostatkem zkušeností. Co měl dělat? Vzpomínka na rok po smrti mého božského otce jej naplňuje pocitem hnusu nad tím kšeftováním s přívrženci toho druhého.*“⁸⁹

Augustus se sice za politickou čistku stydí a nerad se hlásí k tomu, že s ní měl co společného, ale Vandenbergova představa může působit poněkud zkresleně. Samozřejmě dnes se již nemůžeme dopátrat, jaké pocity Octaviana provázely, je však nutné konstatovat, že podle svědectví, která nám dnes podávají historické prameny, nic nenasvědčuje tomu, že Octaviana k participaci na proskripcích kdokoli nutil. Naopak. Sám Octavianus této praktiky využíval, a to nejen během roku 43 př. n. l. I později v budoucnosti ukázal, jak dokáže být při prosazování své vůle chladnokrevný a krutý.

Během proskripce přišla o život řada významných politiků, mezi nimi i Cicero, se kterým měl Octavianus údajně přátelské vztahy. Vandenberg sice nechává Augusta nad Ciceronovou smrtí trpět, avšak prameny celou situaci popisují jinak. Například Plútarchos vypovídá o tom, jak Octavianus chladnokrevně vyměnil Cicerona za život Antoniova strýce, Lucia Caesara. Dočteme se, že: „*Konečně obětovali úctu k příbuzným a lásku k přátelům hněvu k osobám nenáviděným a Caesar vydal Antoniovi na pospas Cicerona, Caesarovi pak Antonius Lucia Caesara, jenž byl Antoniovův strýc ze strany matčiny. Bylo povoleno také Lepidovi, aby zahubil svého bratra Paula, ale někteří tvrdí, že Lepidus obětoval Paula jim, když si žádali jeho smrti.*“⁹⁰

V souvislosti s obdobím proskripce můžeme zmínit dílo ještě jednoho autora, a to Eutropia. Eutropius (4. stol. n. l.) sice nebyl Augustovým současníkem, jeho dílo je však založeno zejména na studiu pramenů Suetonia a Tita Livia, takže jeho práci historikové považují za důvěryhodnou. Pro jeho dílo je navíc typický hodnotící prvek, takže v případě Augusta, který usilovně budoval kult své osobnosti, je jistě zajímavé nahlédnout do děl, která ho hodnotí tři sta let po jeho smrti. Eutropius

---

⁸⁹Vandenberg, 2007, str. 118.

⁹⁰Plut. (přel. A. Hartmann, 1967, str. 628).

uzavření druhého triumvirátu a období proskripce hodnotí takto: „*Caesar brzy nato Lepidovým prostřednictvím uzavřel s Antoniem mír a pod záminkou, že chce pomstít smrt svého otce, který ho adoptoval v závěti, vytáhl s vojskem do Říma a vynutil si, aby mu v jeho dvaceti letech byl svěřen úřad konsula. Pak dal senát proskribovat a spolu s Antonie a Lepidem začal s pomocí armády ovládat stát. Tato trojice také dala zavraždit řečníka Cicerona a mnoho jiných urozených občanů.*“⁹¹ Při studiu Eutropiova díla je však nutné mít na zřeteli, že byl velmi nakloněn senátu a jakékoli protisenátní jednání pokládal za zavrženíhodné.

Nyní se vraťme k Vandenbergově románu a Ciceronovi. Ať už ho Octavianus snažil zachránit před smrtí nebo ne, Cicero smrti stejně neunikl. Stíhal ho Antonius, který ho údajně bytostně nenáviděl. Plútarchos pokračuje ve vyprávění takto: „*Když byl zabit Cicero, Antonius mu poručil useknout hlavu a pravou ruku, jež napsaly ony řeči proti němu. Když mu byly přineseny, díval se na ně s potěšením a radostí a často propukal v chechot. Potom, nasytiv se podívané, dal je vystavit na fóru nad řečníštěm, jako by páchal zločin na tom nebožtíkovi, a nikoli dokazoval, že páše zločin proti svému osudu a zahanbuje svou úřední hodnost.*“⁹²

Období proskripce pro římské občany jistě představovalo období strachu a davové hysterie, nicméně pro pochopení tehdejší společnosti je klíčové. Jak jsme již uvedli, Vandenberg se politických čistek dotýká pouze okrajově, na několika řádcích zmiňuje seznamy nepřátel, větší prostor dává spíše vzpomínkám na Cicerona, samotným praktikám a skutečným důvodům triumvirů se vyhýbá. Nevnímejme to jako nedostatek zhoršující kvalitu díla, pro čtenáře (uvažujeme-li laického) je jistě příjemnější, pokud je ušetřen řady detailů, ale uvědomme si, že s obdobím proskripce můžeme v historii najít řadu paralel a není od věci na tuto skutečnost upozorňovat. Jednak nám může pomoci pochopit politickou kulturu antického světa, zároveň nám může pomoci se poučit. Vždyť právě studium historie představuje první krok k tomu, abychom se alespoň pokusili pochopit konání našich předků a vyvarovali se jejich chyb. A právě historický román je tím typem literatury, který může proniknout i mezi méně erudovanou veřejnost a zapůsobit na její myšlení (jedná-li se o ideální případ, tedy historický román s výrazným didaktickým a moralistickým prvkem, nikoli o propagandistickou masáž s cílem zmanipulovat veřejné mínění).

---

⁹¹Eutr. (přel. B. Mouchová, 2008, str. 90).

⁹²Plut. (přel. A. Hartmann, 1967, str. 629).

Massie

Ani Massie okolnosti s uzavřením druhého triumvirátu nevynechává, věnuje jim dokonce více pozornosti než Vandenberg a jeho císař je zároveň vylíčen v jiném světle. Vandenberg prezentuje Octaviana v podstatě jako oběť tohoto jednání, kterého se zúčastnit nechtěl, byl k němu donucen a jeho výsledek vnímá jako jeden z mnoha kompromisů, na který byl donucen přistoupit.

Massieho hrdina vystupuje vyrovnaněji, přesvědčen o správnosti svých hlavních politických cílů. Octavianus byl při jednáních s Antoniem a Lepidem zcela nezaujatý, veden pouze ryzí pohnutkou, kterou nazval „státní prospěch“.⁹³ Zároveň je sympatické, jakým způsobem Massie v tomto okamžiku charakterizuje Antonia. Po celou dobu je zcela zřejmé, že Antonius je Octavianův nejvýznamnější protihráč, zároveň je však důležité přihlídnout k tomu, že císař v zápiscích sice hodnotí Antonia převážně negativně, jako sobeckého a nespolehlivého člověka⁹⁴, ale zároveň nedokáže popřít, že: „*byl obdařen přirozenou autoritou; (Augustus) nepopírá, že i přes jeho mnohé povahové nedostatky na něj vzpomíná bez afektu, navzdory jeho věrolomnosti, sobeckosti a nespolehlivosti. A když se pohroužil do práce, projevil oslnivý přehled a virtuozitu ve znalostech politické struktury a válečné strategie. (Augustus) Doufá, že si tyto jeho schopnosti navždy uchová v paměti.*“⁹⁵ Je jistě pozitivní, že se Massie snaží uchovat v císařově výpovědi schopnost životního nadhledu a kritického myšlení. Dnes už samozřejmě nemůžeme zjistit, jaké myšlenky se císaři honily hlavou, pro čtenáře Massieho díla je však bezesporu cenné, že mu není předkládán text, který by Antonia prezentoval pouze jako egoistického oportunistu, ale připouští, že měl i kladné vlastnosti a ve vypjatých situacích dokázal prokázat vysokou profesionalitu a kvalifikovanost, která je u vrcholného politika nepostradatelná.

Zastavme se ještě na okamžik u tohoto momentu a zamysleme se nad interpretací Massieho a Vandenbergova, která se zde velice liší. Zároveň se jedná o jeden z momentů, kdy charaktery jejich hrdinů, respektive jejich společného hrdiny, vyznívají rozdílně. Jak jsme již uvedli, ve vztahu k Antoniovi Massieho císař působí vyrovnaně. Vnímá ho sice jako velkého soupeře, ale zároveň si váží jeho kladných vlastností. Vandenbergovo líčení má výrazně emocionální náboj. Císař je zcela

---

⁹³Massie, 1996, str. 76.

⁹⁴Massie, 1996, str. 76.

⁹⁵Massie, 1996, str. 76.

pohlčen nenávisť k Antoniově osobě, v zápisech dokonce uvádí, že od onoho dne, kdy dal odstranit Cicerona, ho hluboce nenáviděl a bylo mu jasné, že v Římě bude místo pouze pro jednoho z nich.⁹⁶ Již několikrát jsme upozornili, že naší cílem práce není kategoricky rozhodnout, které zpracování Augustova života je kvalitnější, umělecké cítění a vkus člověka-čtenáře je natolik individuální, že se každý jedinec musí rozhodnout sám, která interpretace je pro něj přijatelnější. Můžeme však konstatovat, že Massieho pojetí v tomto ohledu (vztah Octavianus – Markus) působí realističtější dojmem a oceňujeme zejména, že čtenáři nenabízí pouze emocionální výlevy starého člověka, ale umožňuje nahlížet na tento problém v širších souvislostech a s kritickým odstupem. Nejsou však právě emocionální zvraty to, kvůli čemu běžní čtenáři románová zpracování vyhledávají?

Vraťme se ale k ději románu. Massie pojímá triumvirát jako spojenectví, které bylo uzavřeno mezi Octavianem, Antoniem a Lepidem za účelem potrestání Caesarových vrahů. Pokud jde o mocensko politickou dělbu říše mezi těmito politiky, Massie bližší informace neuvádí. Octavianus zde vystupuje sice sebevědomě, ale hlavní slovo má Antonius. Hlavním bodem jednání je jednak strategie, která bude použita v boji s Cassiem a Brutem a dále to nejdůležitější, z jakých zdrojů bude vyplacen žold vojákům, kteří se za Octaviana, Antonia a Lepida budou bit. Bylo tedy nezbytné získat dostatek financí a pozemků, které by k tomuto účelu mohly posloužit. Antonius proto předkládá seznam třiceti nejbohatších senátorů a sto padesáti nejmovitějších jezdců, kteří veřejně vyhlásili své přátelské svazky s Brutem⁹⁷, čímž dává jasně najevo, že tyto osoby je potřeba fyzicky zlikvidovat a jejich majetek zkonfiskovat. Octavianus na tuto plánovanou čistku reaguje souhlasně a ve svých zápiscích na sebe i po letech bere za proskripce plnou odpovědnost. Státní zájmy je učinily svrchovaně naléhavé.⁹⁸

Zde je nutné upozornit na rozdílnou interpretaci Massieho a Vandenberg. Massie líčí Octaviana a jako sebevědomého mladého politika, který dokázal předvídat důsledky svých politických rozhodnutí, Vandenberg ho vnímá jako oběť politických intrik svých zkušenějších politických partnerů.

---

⁹⁶Vandenberg, 2007, str. 122.

⁹⁷Massie, 1996, str. 80.

⁹⁸Massie, 1996, str. 81.

Massie problematice proskripce poskytuje mnoho prostoru. Nelíčí samotnou likvidaci nepřátel, ale vysvětluje, proč k čistce došlo a na základě čeho Octavianus s Antoniem a Lepidem konkrétní osoby vybírali. Můžeme hodnotit jako pozitivní, že Massie úmysly politiků neidealizuje, ale uvádí skutečný důvod, proč k proskribování došlo, a to, že daní jedinci nebyli nepřáteli státu, ale že za ně byli v mnoha případech označeni z toho důvodu, že politici potřebovali jejich majetek, aby mohli vojákům vyplatit slíbený žold. Císař v zápiscích doslova uvádí, že: „*Pro nás byl důležitý jejich majetek; jen málokterí z nich měli takový osobní význam, abychom si přáli jejich smrt.*“⁹⁹ Čtenář má tak možnost lépe pochopit způsoby, které panovaly v pozadí politických jednání.

Jedním z proskribovaných se měl stát také Cicero. S tímto návrhem přišel Antonius. Jako důvod neuvádí pouze Ciceronovy útoky namířené proti jeho osobě, ale zejména fakt, že ačkoli byl Caesarovým oblíbencem a chráněncem, jeho smrt přijal s radostí.¹⁰⁰ Zároveň veřejně vystoupil s prohlášením, že Caesarovu smrt si přáli všichni řádní muži a tím se na ní zároveň podíleli.¹⁰¹ Pokud jde o Octaviana, na Antoniův požadavek proskribovat Cicerona reagoval kladně. Ještě ve svých vzpomínkách, které císař sepisuje již jako starý člověk, vzpomíná na Cicerona s nádechem hořkosti. Nedokáže mu odpustit, že kdysi na jeho účet řekl, že musí být pochválen, vyznamenán a zničen.¹⁰² Že mu pochleboval, ale zároveň si přál jeho likvidaci. Proto si ani po tolika letech nevyčítá, že Cicerona na seznamy neupozornil a neposkytl mu tak čas, aby mohl ze země před exekucí uprchnout. Zde se Massieho interpretace s Vandenbergovou zcela rozchází. Massieho hrdina vystupuje jako pragmatik a zároveň jako chladnokrevný politik. Vandenbergův císař se po celý život s Ciceronou smrtí nedokázal vyrovnat a ačkoli přiznává, že k jeho zavraždění dal souhlas, za toto své rozhodnutí se stydí a označuje se za podlého zbabělce.¹⁰³

Massie upozorňuje ještě na jeden důležitý fakt a zároveň čtenáři dává možnost, aby se seznámil s postupy při ustavování starořímských politických institucí. Pokud chtěli Octavianus s Antoniem a Lepidem vydávat jakékoli příkazy s celostátní působností, museli jejich spojenectví nějakým způsobem legalizovat. Nechtěli se zachovat jako před lety Caesar, Crassus a Pompeius, kteří uzavřeli tajnou dohodu –

---

⁹⁹Massie, 1996, str. 83.

¹⁰⁰Massie, 1996, str. 85.

¹⁰¹Massie, 1996, str. 85.

¹⁰²Massie, 1996, str. 86.

¹⁰³Vandenberg, 2007, str. 118.

triumvirát¹⁰⁴ – a tím si mezi sebou rozdělili mocenský vliv v impériu. Rozhodli se proto pro uzavření oficiálního triumvirátu (druhého triumvirátu), který by byl posvěcen senátem. Rozhodli se proto, že osloví tribuna, který před shromáždění předloží zákon, který je po dobu pěti let pověří řízením státu. Triumvirové, nyní už jako spojenci, mohli oficiálně zahájit válku proti Cassiovi a Brutovi.

---

¹⁰⁴První triumvirát byl neformálním politickým spojenectvím dvou soupeřících vojevůdců – Julia Caesara a Pompeia Velikého. Oba byli reprezentanty populární senátorské strany, jejímž členem byl i mimořádně bohatý obchodník Markus Licinius Crassus. V důsledku tohoto spojenectví byl v roce 59 př. n. l. Caesar zvolen konzulem a Pompeius se oženil s Caesarovou dcerou Julií. Po upevnění triumvirátu v roce 56 př. n. l. byli konsuly roku 55 př. n. l. Pompeius a Crassus. Crassus však již v roce 53 př. n. l. zahynul a roku 49 př. n. l. byl Pompeius volen jediným konzulem. V letech 49 až 44 př. n. l. vypukla mezi Pompeiovými a Caesarovými přívrženci válka, ve které byl Pompeius roku 48 př. n. l. Caesarem poražen a v Egyptě, kam uprchl, byl zavražděn.

2.3. Bitva u Filipp

Vandenberg

Roku 42 př. n. l. konečně došlo k rozhodujícímu střetnutí mezi Caesarovými vrahy a triumviry. Průběhu této události se Vandenberg v *Denících* věnuje poměrně stručně.

Augustus si vybavuje, jak před lety k událostem došlo a opět se dostává do rozpoležení, kdy nešetří sebelítostí a nazývá se zbabělcem. Caesarovy vrahy označili senátoři za nepřátele státu a Brutus s Cassiem, kteří Řím ze strachu o své životy opustili, spojili své síly nedaleko města Sardy. Všichni na Římu závislí panovníci východních zemí se přidali na jejich stranu a máje k dispozici devatenáct legií, což dohromady činilo asi osmdesát tisíc vojáků¹⁰⁵, začala se situace pro Řím vyvíjet velice nepříznivě a vyžadovala okamžité jednání. Augustus vzpomíná, jak se nechal ovlivnit Antoniovým naléháním a spolu s ním vytáhl do východních oblastí impéria.

Augustovi je v době, kdy sepisuje paměti, sedmdesát sedm let a přesvědčen o blížící se smrti by rád uvedl na pravou míru, jak bitva ve skutečnosti probíhala. Římští kronikáři ho z příkazu popisovali jako zachránce vlasti, ale on se za něj nepovažuje. Vzpomíná, jak ho před rozhodující bitvou přepadla choroba a pocity úzkosti a jak během bezesné noci panikařil a pomýšlel dokonce i na útěk. Antonius však za ranního svítání Cassiův tábor dobyl a sám Cassius byl nucen uprchnout. Uprchl na nedaleký pahorek poblíž města a, protože se domníval, že Brutus padl, s pocitem naprostého osamění nalehl na svůj meč. Cassius se však mylil. Brutovi se krátce předtím téměř podařilo zmocnit se Octavianova tábora a nebýt Antonia, který okamžitě přispěchal na pomoc, byl by ztracen, ne-li mrtev. I Brutus po bitvě uprchl, ale když se dozvěděl, že Cassius se sám připravil o život, učinil totéž.

Augustus vzpomíná, jak byl naivní, když se po moři vracel s Brutovou uťatou hlavou v zavazadle zpět do Říma. Římané ho vítali jako hrdinu a po tři dny slavili jeho vítězství. Jako doklad dovršené pomsty položil Brutovu hlavu k nohám sochy božského Julia. Ač si uvědomoval, že oslavován by neměl být on, ale Antonius, následujícím událostem ponechal volný průběh. Měl snad na výběr?, ptá se sám sebe. Měl vystoupit na fóru a všem oznámit, že skutečným vítězem bitvy je Antonius, zatímco on je pouhý zbabělec? To nemohl připustit.

---

¹⁰⁵Vandenberg, 2007, str. 122.

Octavianus využil situaci a nechal se lidem oslavovat, ale přesto si po celou dobu pokládal otázku, proč Antonius nevyužil vítězství a místo slavení triumfu v hlavním městě odcestoval na východ říše, aby se usmířoval se vzpurnými vazaly. Octavianus dlouho Antoniovo chování nechápal, jeho skutečné úmysly si uvědomil až mnohem později.

Augustova představa je taková, že ho Antonius, tehdy ještě jako mladíček, nevnímal jako seriózního konkurenta a domníval se, že je příliš nezkušený a hloupý na to, aby mohl vykonat něco, co by ohrozilo jeho politické postavení. Sám sebe viděl jako muže v optimálních letech a osvědčeného válečníka, který vždy věrně stál po Caesarově boku a snažil se mu vyrovnat. Byl přesvědčen, že Octavianus nebude schopen takovému srovnávání dlouho čelit, takže Římané svou přízeň brzy věnují jemu.

Na základě dohody triumvirů získal Antonius správu pěti východních provincií: *Achaje, Pontu, Asie, Sýrie a Kilikie*. Augustus zdejší obyvatele vnímá jako zvláštní druh lidí, kteří se každému pokorně vrhají k nohám a vzdávají mu pocty. I Antonius byl na Východě přijat podobným způsobem a velice mu podle Augusta takovéto zacházení lichotilo. Největší pohoršení však cítí nad tím, že se Antonius rozhodl jít v Caesarových šlépějích, totiž navázat milostný poměr s egyptskou královnou Kleopatrou.

Když se Antonius po výhře nad Brutem a Cassiem odebral na východ říše, rozhodl se, že svou moc předvede i královně Kleopatře. Ta investovala mnoho peněz a orientálního přepychu do skvostného uvítacího ceremoniálu, aby v Antoniovi vzbudila dojem mocné egyptské říše, a to se jí také podařilo. Antonius jí podlehl a zapředl se s ní do milostné aféry. Augustus o vztahu Antonia a Kleopatry píše s nejvyšším pohrdáním a je přesvědčen, že Kleopatra Antoniovi přislíbila svoji podporu při válečném tažení, které připravoval proti Parthům jako odplatu za ostudnou porážku, kterou kdysi utrpěl Crassus.¹⁰⁶

Události bezprostředně spojené s bitvou u Filipp uvádí Vandenberg v zásadě správně, pouze s několika málo nepřesnostmi. Popis událostí, které následovaly poté, jsou však zasazeny do nesprávného kontextu.

---

¹⁰⁶Vandenberg, 2007, str. 125.

V říjnu roku 42 př. n. l. došlo u Filipp ke střetu mezi triumviry a Caesarovými vrahy. Došlo celkem ke dvěma bitvám a v obou případech se stal vítězem Antonius, ačkoli Augustus ve svém životopise sebevědomě uvádí: „*Vrahy svého otce jsem vypudil do vyhnanství, ztrestav jejich zločin zákonnými soudy, a když potom zvedli válku proti státu, dvakrát je porazil v bitvě.*“¹⁰⁷

Vandenbergův popis Octaviana jako zbabělce je přesvědčivý, neboť se shoduje s informacemi, které poskytují prameny.¹⁰⁸ Vandenberg v tomto případě pravděpodobně vyšel z historky, kterou podává Suetonius: „*Spolčiv se s Antoniem a Lepidem ukončil, byť osláblý a nemocný, také válku filippskou, a to dvojí bitvou; v první však přišel o tábor a stěží se spasil útekem ke křídlu Antoniovu. Ale v úspěchu z vítězství nedokázal se umírnit, nýbrž hlavu Brutovu poslal do Říma, aby byla vystavena u nohou sochy Caesarovy.*“¹⁰⁹

Suetonius v této souvislosti dále zmiňuje historku, která by mohla naznačit něco z Augustovy osobnosti. Údajně se o něm tradovalo, že „*dvěma zajatcům, otci a synovi, kteří prosili o život, poručil, aby si losem, nebo hrou s prsty, určili, komu jej má darovat, a přihlížel pak smrti obou z nich. Nejprve otce, který se sám na popravu přihlásil, a poté syna, který proto spáchal sebevraždu. Pro takovouto krutost prý lidé Octaviana přede všemi zasypávali nejhnusnějšími nadávkami.*“¹¹⁰

Ale vraťme se k bitvě u Filipp. Nejen Suetonius a Dio Cassius, ale i Plútarchos o ní podává svědectví. Octavianus se údajně žádným velkým činem neproslavil, zato Antonius vítězil a zaznamenal řadu úspěchů. V první bitvě byl Octavianus Brutem poražen na hlavu, ztratil tábor a jen o vlas unikl pronásledovatelům. Antonius přemohl Cassia, který poté přikázal Pindarovi, jednomu ze svých věrných propuštěnců, aby ho zabil.

Plútarchos pokračuje v popisu událostí a líčí, jak po několika dnech došlo k novému boji, při kterém Antonius porazil Decima Bruta a získal si tímto vítězstvím nejvíce slávy, protože Octavianus byl tehdy nemocen a nebyl proto schopen bojovat. O Brutově hlavě v *Životopisech slavných Řeků a Římanů* není žádná zmínka, čímž se stává zřejmějším, že Vandenberg se nechal inspirovat vypravováním Suetonia. Dle

---

¹⁰⁷Aug., RG (přel. V. Drbal, 2004, str. 99).

¹⁰⁸O tom, že se Octavianus během první bitvy utrpěl od Bruta porážku a že po celé válečné tažení trpěl nevolností se zmiňuje například i Dio Cassius (Dio 47, 45, 2)

¹⁰⁹Suet. Aug. (přel. B. Ryba, 1966, str. 80).

¹¹⁰Suet. Aug. (přel. B. Ryba, 1966, str. 80).

Plútarcha se Octavianus po Brutově porážce vrátil zpět do Říma a, protože byl nemocný, vše nasvědčovalo tomu, že zemře.¹¹¹

Krátkou zmínku o bitvě u Filipp věnoval i Plinius Starší. Popisuje neradostné Octavianovo vystoupení jako *takřka útěk z bitvy u Filipp v churavosti a - jak prohlásili Agrippa a Maecenas - i to, že se jako oteklý vodnatelností musel po tři dni skrývat v bažině*.¹¹²

Všechna tato svědectví tedy nasvědčují tomu, že Augustus, ačkoli ve svém životopise uvádí opak, Caesarovy vrahy neporazil a ani v jedné z bitev se nijak nevyznamenal. Tato informace však nemusí být vůbec překvapivá, neboť - jak uvádějí prameny - v budoucích bitvách přenechával často velení jiným, zejména Agrippovi, takže představa Augusta jako muže, kterému dělalo problémy brát na sebe velení v důležitých vojenských střetech, se zdá být reálnou.

Vandenbergova interpretace okolností, za jakých se Antonius po vyhraných bitvách odebral do východních provincií, aby se usmířoval se vzpurnými vazaly, není přesná. Po porážce Caesarových vrahů bylo zřejmé, že musí dojít k novému dělení mocenskopolitických sfér a úkolů. Antonius si dokázal udržet silnou pozici. Jeho úkolem bylo odjet do východní části říše a uklidnit zde situaci. Zároveň tam měl obstarat finanční prostředky, ze kterých měli být vyplaceni veteráni. Je pravda, že Antonia, jak píše Vandenberg, na východě přijali s otevřenou náručí, není však přesné, že se tam jel usmířovat s nepoddajnými vazaly. Plútarchos dokonce zmiňuje, že „*když Antonius pobýval v Řecku, navštěvoval vědecké přednášky, díval se na závody a těšilo ho, že získal pověst přítele Athén*.“¹¹³

Pokud šlo o Octavianu, úkol, který čekal na něho, byl náročnější než Antoniu. Získal sice na úkor Lepida jako mocenskou základnu provincie v Hispánii, zato však na jeho bedra dopadla starost o usídlení tisíců válečných veteránů, kterým bylo ještě před bitvou přislíbeno propuštění z legií a kompenzace. Vojáci měli získat půdu v Itálii, kde ale již prakticky neexistovala půda, která by byla ve státním vlastnictví. To znamenalo jediné – možnost, jak zde půdu pro vojáky získat, bylo vysídlení tamního obyvatelstva, k čemuž také došlo. Tento krok, ač si Octavianus jistě

---

¹¹¹Plut. (přel. A. Hartmann, 1967, str. 631).

¹¹²Plin. (přel. F. Němeček, 1974, str. 90).

¹¹³Plut. (přel. A. Hartmann, 1967, str. 631).

uvědomoval, jaké problémy s sebou může přinést, mu paradoxně přinesl v jistém ohledu užitek. Tím, že usídlil vojáky v Itálii, si vybudoval skvělé vojenské zázemí.

Během usidlování válečných veteránů bylo z nejméně 18¹¹⁴ italských oblastí vyhnáno veškeré obyvatelstvo, některá města poskytla jen část svých území. Na vysídlování reagovali obyvatelé jak jinak než se zlobou, přesto se ale našla výjimka, jakou byl například mladý básník Publius Vergilius Maro. Vergiliovi bylo navráceno jeho rodinné sídlo nedaleko města Mantova, čímž se Octavianovi odměnil oslavnými verši v jedné ekloze *Zpěvů pastýřských*. Smyslem jeho básně bylo poděkovat Octavianovi za to, že mu byl navrácen otcovský statek, zatímco jeho sousedé o pozemky přišli napořád. Vergilius sice Octaviana velebil jako božskou bytost, masa obyvatelstva ho však zatracovala. Konfiskace a následné usidlování však bylo nevyhnutelné.

*Ty tedy, blažený starče, zde uprostřed potoků známých,
uprostřed posvátných zdrojů si v stinném pohoviš chládku.
Tadyhle živý ten plot, jenž pozemek sousední dělí,
jehožto vrbový květ jest od četných včeliček spásán,
bude tě bzučením tichým, jak doposud, ke spánku zvátí,
onde zas pod strmou skalou si k nebesům zapěje vinař,
přitom budou tu lkát těž vrtkaví holoubci lesní,
které s rozkoší slýcháš, i hrdličky se vzdušných jilmů.*

*Dřív však jeleni hbití se budou na moři pásti,
moře dřív vyvrhne ryby a na břehu bez vody nechá,
dřív těž odejde z vlasti, a oběma zeměmi projda,
Parth bude z Araru píti a z proudů Tigridu Germán,
nežli kdy vládcova tvář z mé duše mi úplně zmizí.¹¹⁵*

Jak je ostatně patrné i z Vandenbergova textu, Augustus byl velkým podporovatelem umění, mimo jiné i umění literárního.¹¹⁶ Pro Augustovo období je

---

¹¹⁴Eck, 2007, str. 19.

¹¹⁵Verg. (přel. O. Vaňorný, 1937, str. 172).

¹¹⁶Augustus byl nejen velkým podporovatelem umění, ale sám byl literárně činný. Kromě *Res gestae* je autorem ztracené básně o Sicílii, možná geografické práce, epigramů, z nichž se dochovaly dva

přiznačné, že zde vzniká neobyčejné množství vrcholných děl římské literatury. Vynikající autoři se vyskytovali jak mezi básníky, tak mezi historiky (například Titus Livius). Za výjimku můžeme považovat řečnictví. V tomto případě se totiž jednalo o literární druh, který nemohl najít živnou půdu v přísné „pacifikaci“ zavedené Augustem.¹¹⁷

Jedním z císařových oblíbenců byl Publius Vergilius Maro. Vergilius (70 př. n. l. – 21 př. n. l.) patřil mezi velké básníky takzvaného zlatého věku římské literatury (datováno 80 př. n. l. – 14 n. l.). Toto období antického písemnictví je označováno také jako klasická próza a poesie. V Augustově období dospěla poezie ke svému vrcholu a tím se dostala do popředí zájmu. K tomu došlo zejména díky tomu, že v této době tvořili velice nadaní básníci, kteří se mohli těšit Augustově podpoře. Mezi další básníky zlatého věku řadíme i Publia Ovidia Nasona (43 př. n. l. – 17 n. l.).¹¹⁸ Augustus figuruje například v jeho epické básni *Proměny* (lat. *Metamorphoseon libri*). Básník zde reaguje na Augustovy vlastenecké státnické snahy. Pojímá nové politické zřízení jako kulminaci a završení světové historie.¹¹⁹

*Caesar, za něhož prosíš, svých let již naplnil úděl,
prožil už veškerý čas, jež dlužen byl mateřské zemi.
Aby se bohem pak v nebesích stal a ctěn byl i v chrámech,
způsobíš ty a syn jeho slavný, jenž, dědic jsa otcův,
sám se uchopí vlády a provede statečnou pomstu
nad vrahy otcovými, v níž bozi mu pomáhat budou.
Mutina obléhaná až o mír bude ho žádat,
porazí Antonia a u Filipp v Makedonii
nová strhne se bitva, v níž zničí Cassia s Brutem,
u Sicílie syn velkého Pompeia bude jím potřen,
padne i Kleopatra, choť egyptská Antoniova,
v přílišné důvěře v sňatek a nadarmo bude nám hrozit,
že bude Kapitol náš prý jejímu Kanónu sloužit.
Nač bych měl vypočítávat ty všechny barbarské kmeny,*

---

exempláře a erotických básní zvaných *Fascennini*, které zaslal Asiniovi Polliovi. (Rogers, Scott, Ward, Benario, 1990) (cf. Smith, 2009, s. 1-13).

¹¹⁷Conte, 2008, str. 244.

¹¹⁸Mezi další básníky zlatého věku římské literatury řadíme například Quinta Horatia Flacca, Tita Lucretia Cara, Alba Tibulla, Gaia Valeria Catulla a další.

¹¹⁹Conte, 2008, str. 328.

*ležící při obou mořích? Zem každá, k bydlení schopná,
bude mu patřit. I veškeré moře on ovládat bude!
Mír až dá celému světu, pak mysl k občanským právům
obrátil zákonodárnou, jsa ochráncem spravedlnosti;
vlastním příkladem vzorným on mravy řídití bude,
v myšlenkách na budoucnost a na dorost budoucích vnuků
Tiberiovi, synovi Livie, manželky svaté,
Caesara udělí jméno a spoluvládce jej nazve,
a když dosáhne věku, v němž Nestór umíral starý,
odejde v nebeská sídla a hvězd se příbuzných dotkne.¹²⁰*

Massie

Pokud jde o bitvu u Filipp, Massie se k tomuto historickému mezníku staví podobně jako Vandenberg. Císař konstatuje sebevraždu Cassia a Bruta, načež přistupuje k hodnocení svého a Antoniova přínosu na vyhraných bitvách. Ty nehodnotí jako své, ale jako Antoniovy.¹²¹ Octavianus byl během válečného tažení ve stavu nemoci a byl to Antonius, kdo v rozhodujícím střetnutí zvítězil. Císař vzpomíná, jak poražení vojáci po bitvě Antoniovi provolávali slávu jako „imperátorovy“, zatímco jemu spílali.¹²²

Po filippské bitvě se Octavianus plavil zpět do Itálie, kde na něj čekal nesnadný úkol – měl na starost postarat se o propuštění sto tisíc mužů z vojenské služby.¹²³ Antonius se mezitím vydal směrem k vycházejícímu slunci, aby podnikl tažení proti parthskému impériu, na které již dávno předtím pomýšlel Caesar.¹²⁴

Během zpáteční cesty domů Octavianus s Agrippou projevují určitou obavu nad tím, že nebude snadné získat dostatek dobré půdy, aby byli veteráni uspokojeni. Navíc kalkulují i s tím, že všichni vlastníci půdy, kterým dosud zabavili majetek, budou jejich doživotními nepřáteli. Agrippa proto upozorňuje Octaviana, že Antonius posbíral všechnu slávu a jemu přenechal pouze starosti. Agrippa ještě připomíná, že

---

¹²⁰Ovid. (přel. I. Bureš, 2005, str. 418-419).

¹²¹Massie, 1996, str. 87.

¹²²Massie, 1996, str. 87.

¹²³Massie, 1996, str. 89.

¹²⁴Massie, 1996, str. 89.

tažení vyprázdnilo státní pokladnu a od Fulvie¹²⁵ a Antoniova bratra Lucia, který se má v příštím roce stát konsulem, nebude možné očekávat jakoukoli pomoc. Nezbylo proto nic jiného, než konkrétním jedincům zkonfiskovat majetek a ten následně využít jako kompenzaci pro válečné veterány. Octavianus si uvědomoval všechna možná rizika, nicméně setrval u úkolu, který si stanovil.

V souvislosti s vysídlováním italských oblastí a umístováním veteránů zmiňuje Massie i postavu básníka Vergilia. Toho před Octaviana přivedl jeho přítel Maecenas, známý obdivovatel umění.¹²⁶ Maecenas upozornil Octaviana, že Vergiliův rodinný statek, který stojí nedaleko Mantovy, figuruje na seznamu těch, které mají být vyvlastněny. Octaviana zaujalo, že se jedná o mladého básníka a přál si se s ním setkat. Když se v roce 29 př. n. l. vracel jako vítěz z Orientu, zastavil se v Atelle v Kampánii a nechal si zde údajně od Vergilia předčítat právě dokončená Georgika.¹²⁷ Básník na něj zapůsobil a vyvlastnění rodinného majetku skutečně zabránil.

Massie využívá setkání Octaviana s Vergiliem, aby čtenáři vysvětlil, jaká pohnutka Octaviana ke konfiskacím vedla. Toho po dopadení Caesarových vrahů čekal nesnadný úkol, a to obnovit mír a pořádek v zemi, která již téměř celé století nezažila ani jedno.¹²⁸ V této době byli drobní statkáři zbaveni svých pozemků, a tudíž přinuceni rozmnožit řady městské chudiny, zatímco ze zabraných pozemků byly utvořeny velkostatky, na kterých pracovali otroci. Bída a občanské nepokoje, ke kterým v důsledku tohoto kroku došlo, byly obecně dobře známy. Mezitím byly sestaveny početné armády, které měly za úkol tyto lidové bouře potlačit. Vysídlování mělo posloužit dvojímu účelu. Jednak uspokojí přirozené touhy veteránů a zároveň vnést na venkov nový život. Octavianus se snažil Vergiliovi vysvětlit, že cílem jeho opatření je oživit v Itálii zemědělství a obnovit staré modely vlastnictví půdy. Zároveň si však uvědomuje, že při reformě vlastnictví půdy v takovémto měřítku budou trpět i někteří nevinní lidé.

Zda Octavianus projevil soucit s nevinnými lidmi, kteří přišli v důsledku vyvlastňování půdy o střechu nad hlavou, nemůžeme dnes již dokázat. Spíše však

---

¹²⁵Fulvia byla v pořadí třetí Antoniovou manželkou, se kterou zplodil dva syny: Marca Antonia Antylla a Iulla Antonia.

¹²⁶Gaius Cilnius Maecenas (70 př. n. l. – 8 př. n. l.) kromě toho, že byl Augustovým důvěrníkem a rádcem, byl zároveň ochráncem a podporovatelem generace augustovských básníků. Mezi jeho chráněnce patřili například Vergilius či Horatius. Oba dva na jeho počest sepsali oslavné verše (cf. Georgicus, Ódy iii, 8,5 etc.) Také sám Maecenas byl literárně činný, avšak jako znalec a ochránce literatury byl mnohem úspěšnější než autor.

¹²⁷Conte, 2008, str. 254.

¹²⁸Massie, 1996, str. 93.

můžeme předpokládat, že se od lítosti oprostil a jednal jako pragmatik a realista. Vojáci půdu dostat museli, museli být zbaveni zbraní a včleněni mezi řádné občany. Pokud by Octavianus svůj slib nedodržel, riskoval by, že se vzbouří tisíce ozbrojených vojáků, což v zemi mohlo způsobit mnohem větší škody než vzpoury prostých obyvatel.

Pro pochopení tehdejších poměrů je jistě přínosné, že Massie zdůrazňuje, že se tato reforma dotkla i obyčejných lidí. Massieho román je sice životopisem slavného politika, je však důležité uvádět i pozadí císařových kroků, protože atmosféru ve starém Římě neovlivňovali pouze politici, ale z velké části také masy lidí. O to více, pokud byly tyto masy nespokojené. Octavianus mnohokrát projevil, že si uvědomuje, jak je důležité mít ve státě spokojený lid. Často k němu promlouval a díky svým řečnickým schopnostem a empatii mnohokrát dokázal zmanipulovat veřejné mínění přesně tím směrem, kterým potřeboval.

2.4. Perusijská válka

Vandenberg

Jedním z nepříjemných problémů, který musel Augustus během svých politických začátků řešit, byla takzvaná perusijská válka.

Milostný poměr Antonia a Kleopatry nepohoršoval pouze Octaviana, tohoto zjištění nebyla ušetřena ani Antoniova žena Fulvia, které se manželova nevěra velice dotkla. Augustus popisuje, jaká tehdy v hlavním městě panovala nálada. V Římě se proslýchalo, že do vysokého postavení protlačila Antonia právě ona, takže skandál, který Antonius způsobil, byl pro ni nesmírně ponižující. Fulvia se však rozhodla, že bude o manžela bojovat a pokusí se ho získat zpět, a to způsobem, který se přímo dotkl Octaviana. Rozhodla se, že se spojí se svým švagrem, Luciem Antoniem, Antoniovým bratrem. Společně rozdmýchali občanskou válku a Fulvia doufala, že až se o nepokojích dozví její manžel, který tou dobou pobýval v Egyptě u své milenky, vrátí se do Říma a bude se snažit zabránit tomu, aby konflikt dál eskaloval.

Octavianus však dokázal situaci rychle zanalyzovat a Lucia Antonia s Fulvií vyhnal do města Perusie na hranici mezi Etrurií a Umbrií. Lucius Antonius toto rozhodnutí přijal, Fulvia však, ještě spolu se svou tchyní, uprchla do Řecka, kde ještě téhož roku zemřela.

Augustus během vzpomínek opět bilancuje a zamýšlí se nad svým jednáním. Měl snad Lucia Antonia usmrtit? To nemohl, neboť by tím určitě rozzuřil Marka Antonia, z jehož hněvu měl nesmírný strach. Měl snad nechat Lucia Antonia v pokoji odejít? To také nemohl, protože by si tím za svou mírnost vysloužil jedině posměch. Rozhodl se proto pro třetí cestu – ušetřil ho. Poté, co ho Lucius Antonius slavnostně odprosil a přiznal, že byl Fulvií oslepen, poslal ho s prokonsulským pověřením na západ říše, do Hispánie.

K Luciovi se Octavianus sice zachoval shovívavě, avšak jeho přívrženci to štěstí neměli. Sám přiznává, že jednal krutě, když na tři sta Luciových přívrženců nechal bez milosti popravit, ačkoli to v mnoha případech bylo těžké rozhodnutí. Za perusijské vítězství mu senát přiřkl triumfální odznaky a i když na to byl tehdy mladý Octavianus velice hrdý, v době psaní pamětí cítí spíše zahanbení.

O občanské válce se, což byl Fulviin záměr, doslechl i Antonius, který urychleně přispěchal do Itálie. Augustus vzpomíná, jak žádal na Antoniovi

vysvětlení manželčina a bratrova chování. Antonius se ho snažil ujistit, že o ničem nevěděl a sám ho požádal o obnovení spojenectví. Během jejich jednání v Brundisiu dorazila zpráva, že Kleopatra porodila dvojčata, chlapce a děvčátko, jejichž otcem měl být Antonius. Při vzpomínce, jak Antonia tato zpráva potěšila, si vybavuje jejich rozhovor, během kterého se ho snažil přesvědčit, aby Kleopatru opustil a oženil se s Římkou. Z tohoto důvodu mu nabídl ruku své sestry Octavie a Antoniovi po krátkém zaváhání nezbylo nic jiného než na tuto nabídku přistoupit. Zároveň Octavianus s Antoniem obnovili původní dohody. Octavianus poté předal Lepidovi za jeho věrnost prokázanou v perusijské válce provincií *Africa*. Svatbu Antonia s Octavií senát povolil ještě před uplynutím roku smutku a Augustus vzpomíná, jak se ve stejném roce oženil také on sám. Za ženu tehdy pojal Scribonii, sestru Lucia Scribonia Libona. Oženil se v domnění, že tímto sňatkem posílí svůj vliv v senátu. Skutečnost se nakonec ukázala být jiná.¹²⁹

Budeme-li chtít Vadenbergovu interpretaci konfrontovat s prameny, musíme se vrátit zpět k procesu vyvlastňování půdy a objasnit, jakou roli v tomto konfliktu sehrál Lucius Antonius.

Konfiskace pozemků nezanechala obyvatelstvo klidným, docházelo k lidovým bouřím a občané se začali organizovat kolem Lucia Antonia. Zda jednal Lucius Antonius pouze sám za sebe, nebo své jednání konsultoval s bratrem, se dnes již nedozvíme. Nicméně Luciovi Antoniovi se proti Octavianovi podařilo vybudovat silnou koalici.¹³⁰ Dokonce získal na svou stranu i většinu senátorů. Ti začali mít z Octaviana opět strach a dokonce se pokusili i o rozpuštění triumvirátu. Jako argument uvedli, že se jedná o protiprávní spolek. Od tohoto rozhodnutí však nakonec upustili, protože rozpuštění triumvirátu a prohlášení Octaviana za nepřítele státu, což bylo součástí plánu, by bylo nevýhodné pro všechny strany. Pokud by senátoři Octaviana odstranili, riskovali by tím vzpourou veteránů, kteří žádali to, co jim bylo přislíbeno.

V souvislosti s perusijskou válkou uvádí zajímavou informaci Plútarchos a zdá se, že se jí nechal inspirovat i Vandenberg. To se jeví jako logický krok, protože pro

---

¹²⁹Vandenberg, 2007, str. 129.

¹³⁰Nutno podotknout, že u Filipp bojoval Lucius Antonius proti Caesarovým vrahům po Octavianově boku.

čtenáře beletristického typu literatury mohou být podobné historicky zajímavým zpestřením.

Plútarchos nespojuje povstání vedené Luciem Antoniem s nepokoji spojenými s vysídlováním obyvatelstva, ale s Fulvií. Dle Plútarcha se Lucius Antonius s Fulvií nejdříve znesvářili, poté se však společně pustili do plánování občanské války namířené proti Octavianovi. Ve válce však byli poraženi a nuceni uprchnout. Fulvia posílala Antoniovi emocionální dopisy plné nářků, až se Antonius obrátil se dvěma sty loďmi do Itálie.¹³¹ Plútarchova verze jistě může stát na reálných základech, spolupráci Lucia Antonia s Fulvií nelze vyloučit, avšak za oficiální a reálný důvod vzniku povstání je nutno pokládat spojení Lucia Antonia se vzbouřeným obyvatelstvem a senátory. Jak jsme již uvedli výše, na Vandenbergovu obranu můžeme podotknout, že příběh o žárlivé manželce, která rozpoutala válku, aby získala zpět nevěrného manžela, je pro čtenáře jistě atraktivnější než příběh s politickou zápletkou.

Konfrontace mezi Octavianem a Luciem Antoniem se zdála být nevyhnutelná. Lucius, vědom si Octavianovy vojenské síly, se spolu se svými stoupenci opevnil v Perusii¹³², ale roku 40 př. n. l. byl nucen kapitulovat a zbylé útvary Octavianových protivníků se stáhly na periferii Itálie.¹³³ Octavianus i po tomto vítězství projevil svou vychytralou rozhodnost, když se rozhodl, že život Lucia Antonia ušetří. Byl si totiž vědom, že kdyby nechal popravit triumvirova bratra, mohl by riskovat Antoniovu pomstu, což by pro něj v současné situaci mohlo mít fatální následky. V případě Luciových stoupců už tak shovívavý nebyl. Údajně nechal popravit na tři sta senátorů, jezdce a dokonce i velké množství obyvatel Perusie.¹³⁴ Octavianus se dle dochovaných informací choval velmi krutě a s těmi, kdo se pokoušeli prosit o milost nebo se omlouvat, jednal nemilosrdně. Tento teror propaganda nepřátelské strany notně zveličila. Podle ní nechal Octavianus 15. března roku 40 př. n. l., tedy v den výročí Caesarova úmrtí, u oltáře zasvěcenému božskému Juliovi popravit na tři stovky odpůrců z řad senátorů.¹³⁵ V souvislosti s tím se traduje pravděpodobně

---

¹³¹Plut. (přel. A. Hartmann, 1967, str. 637).

¹³²dn. Perugia

¹³³Christ, 2010, str. 340.

¹³⁴Eck, 2007, str. 20.

¹³⁵Christ, 2010, str. 340.

autentický Octavianův výrok, kterým chladnokrevně reagoval na žádosti odsouzců o udělení milosti: „*Moriendum est.*“¹³⁶

Ve spojitosti s perusijskou válkou se dokonce vyskytly zvěsti o tom, že Octavianus sáhl ke zbraním pouze z vypočítavosti. Chtěl využít situace, kdy se na scéně objevil nový vůdce, aby mohli být demaskováni skrytí protivníci a ti, které udržoval na uzdě více strach nežli náklonnost. Po jejich porážce a zabavení majetku chtěl vyplatit odměny slíbené veteránům.¹³⁷

Rozdílný výklad perusijské války nacházíme v periochách z díla Tita Livia. Octavianus údajně „*donutil Lucia Antonia vyhladověním ke kapitulaci, ale odpustil jemu i všem jeho vojákům. Perusii rozbořil, podmanil si všechna vojska protivné strany a ukončil válku beze všeho krveprolití.*“¹³⁸ Vzhledem k tomu, že Octavianus a Tita Livia údajně pojilo osobní přátelství, nemusí tento výklad působit překvapivě. Octavianus měl Liviovi poskytovat řadu výhod, zejména velmi dobrý přístup do archivů ke studijnímu materiálu, takže se můžeme domnívat, že právě z tohoto důvodu Livius v *Dějinách* nepíše nic o masových popravách, ke kterým dal Octavianus příkaz.

Většina historiků a dalších autorů a literátů však Octavianův chladnokrevný čin ve svých dílech nevynechává a zároveň mu ho vyčítá. Takto na oběti poprav vzpomíná římský básník Propertius, který se k Octavianově politice stavěl velmi zdrženlivě. Propertius pocházel z dobře situované rodiny, která však v důsledku perusijské války utrpěla ztráty a byla postižena konfiskací pozemků.¹³⁹

*Ptáš se mne, Tulle, z jaké jsem rodiny,
kdo vlastně jsem, kde jsem se narodil.
Jsi přítel, kterého dávno mám rád.*

*Znáš Peruzii s hroby, které jsou z dob,
kdy italská půda zažila smrtelné rány
a římský lid marně se bil v krvavých bojích?*

---

¹³⁶Christ, 2010, str. 340.

¹³⁷Suet. Aug. (přel. B. Ryba, 1974, str. 81).

¹³⁸Liv. (přel. M. Husová a P. Kucharský, 1979, str. 435).

¹³⁹Conte, 2008, str. 312.

*Tam v umbrijských stráních, těžkých zralými plody,
skorem až v rovině, počal jsem žít.*¹⁴⁰

Vraťme se ale k událostem, které následovaly po perusijské válce. Ačkoli Octavianus občanskou válku dokázal potlačit, situace se zanedlouho opět začala komplikovat. Vojáci, které Octavianus před Perusií nenechal popravit, spěchali do východních provincií, aby o nepokojích informovali Marka Antonia. Přestože Parthové opět začali působit problémy, odcestoval Antonius do Říma, kde byla jeho pozice v daleko silnějším ohrožení.

I přesto, že se Antonius vydal do Itálie s velkým vojskem, mezi ním a Octavianem k žádnému střetnutí, jak by se dalo očekávat, nedošlo. Obě vojska se potkala u Brundisia, ale žádná bitva nakonec neproběhla. Oba triumvirové se dokázali domluvit a roku 40 př. n. l. uzavřeli smlouvu z Brundisia, jejímž výsledkem bylo nové dělení mocenských pozic. Jako hranici stanovili Iónské moře, Octavianus získal všechny západní provincie, Lepidus získal provincii *Africa* a Antoniovi zůstaly provincie východní. Itálie, stejně jako při uzavírání druhého triumvirátu, zůstala ve společné správě. Součástí dohod byl i dynastický sňatek. Antonius, který krátce před tím ovdověl, se oženil s Octavianovou sestrou Octavií. Do manželského svazku vstoupil i Octavianus. Za manželku pojal Scribonii, dceru Scribonia Libona, stoupence a tchána Sexta Pompeia. Svazek mezi Octavianem a Scribonií trval jen krátce, něco málo přes rok, a vzešel z něj jediný Octavianův potomek, dcera Iulia. O sňatku Antonia a Octavie se lze dočíst i u Plútarcha, který píše, že „*se zdálo se, že to je v pořádku, ale bylo třeba nějaké mocnější záruky, a náhoda ji poskytla. Caesar (Octavianus) měl starší sestru Octavii. Ta byla vdovou, neboť její manžel Gaius Marcellus právě nedávno zemřel. A poněvadž zesnula Fulvia, zdálo se, že je i Antonius vdovcem. Nezapíral sice svůj poměr ke Kleopatře, ale popíral, že by s ní byl opravdu ženat: alespoň v této věci ještě bojoval svým rozumem proti lásce k té Egyptance. Když to tedy oba uznali za dobré, odebrali se do Říma a slavili svatbu Octaviinu.*“¹⁴¹

---

¹⁴⁰Prop. (přel. V. Šrámek, 1962, str. 7).

¹⁴¹Plut. (přel. A. Hartmann, 1967, str. 637).

Massie

Pasáž o perusijské válce nevynechává ani Massie. Augustus vzpomíná, jak byla jeho práce (usidlování veteránů a konsolidace impéria) přerušena lidskou nedokonalostí, hloupostí a žárlivostí.¹⁴² Antonius zmizel ve východních pískách a jeho žena Fulvia a bratr Lucius se sami ustavili strážci jeho zájmů a nařkli Octaviana z protěžování jeho veteránů na úkor veteránů Antoniových.¹⁴³ Octavianus pochopil, že se jedná pouze o záminku k tomu, aby tento konspirační spolek mohl uměle vytvářet problémy, a proto přistoupil k vyjednávání. Massie navíc zmiňuje ještě jeden velký problém, se kterým se italské obyvatelstvo v této době potýkalo a který byl Octavianus v budoucnu nucen definitivně vyřešit. Itálie musela čelit námořní blokádě ze strany Sexta Pompeia. Pompeius pomocí své flotily ovládal Sicílii a Sardinii a ohrožoval zásobovací trasy do Itálie, čímž zásadním způsobem podkopával Octavianovu autoritu.

Massie zde charakterizuje Octaviana jako diplomata, který si byl vědom, co by mohlo nastat v případě, kdyby se dostal do otevřeného konfliktu s triumvirovým bratrem. Jeho cílem bylo Itálii konsolidovat, nikoli zavléct do další občanské války. Fulvia s Luciem však odmítli jednat, místo toho vtrhli do etruského města Perusie. Zde využil Octavianus služeb Agrippy. Ten zahájil obléhání města, které trvalo celou zimu. Když vzbouřenci pochopili, že se blíží konec, raději se vzdali.

Po ní si Octavianus uvědomil absurditu a nepřijemnost svého postavení. Stáli před ním Lucius Antonius a Fulvia, dva vzbouřenci, kteří ohrozili jeho postavení. Massie se zde snaží vcítit do Octaviana a představit si, jakou hořkost vůči nim tehdy pociťoval. Jeho největším přáním bylo je potrestat, ale zároveň si uvědomoval, že se jedná o Antoniovu rodinu. Spravedlivé by bylo nechat je popravit, zabavit jejich majetek a rozdělit ho mezi veterány, ale nebylo by to zodpovědné ani moudré. Octavianus se proto zachoval jako diplomat. Uvědomil si, že pokud nemůže svého nepřitele potrestat, musí se s ním usmířit. S Luciem Antoniem proto dospěl k dohodě a jeho život ušetřil. Propůjčil navíc Luciovi úřad guvernéra v Zadní Hispánii s velením dvou legií.¹⁴⁴ Perusijská válka tak pro Octaviana skončila vítězstvím.

---

¹⁴²Massie, 1996, str. 94.

¹⁴³Massie, 1996, str. 94.

¹⁴⁴Massie, 1996, str. 98.

2.5. Sextus Pompeius a sicilská válka

Vandenberg

Augustus během psaní pamětí bilancuje a často vzpomíná na osoby, které významným způsobem figurovaly v jeho životě. Takto se v myšlenkách vrací i k Sextu Pompeiovi a věnuje mu několik kapitol svých zápisů.

Na Pompeia, kterého ve svých memoárech nejčastěji nazývá rebelem, vzpomíná se zlobou a považuje ho za stejně neupřímného jako jeho otce Gnaea Pompeia, s nímž Caesar a Crassus roku 60 př. n. l. uzavřeli první triumvirát. Augustus se netají tím, že k Sextu Pompeiovi vždy pociťoval osobní antipatie. Vždyť to byl právě on, kdo v počátcích jeho politické kariéry rozdmýchával vášně a spřádal sítě intrik. Vyčítá mu, že v době, kdy byl jeho plebejské rodině zkonfiskován majetek, hledal podporu u Marka Antonia. Podezírá ho, že si Antoniovy sympatie koupil a ten ho na oplátku jmenoval velitelem námořní flotily. Toto spojenectví mělo být uzavřeno potají a tak rychle, že Pompeius s flotilou opustil břehy pevniny ještě dřív, než jeho jmenování vešlo v Římě ve známost. To vyvolalo obecné rozhořčení a právě jmenovaný konsul Quintus Pedius, mající z práva svého úřadu oporu v zákoně, ustavil proti vrahům božského Caesara mimořádné soudy. Na Sexta Pompeia byla uvalena klatba a byl vyzván, aby svůj úřad vydal a římskou flotilu vrátil. Toto nařízení Augustus považuje za naivní, neboť uvalení klatby se rovnalo rozsudku smrti. Mohl se snad někdo domnívat, že se Pompeius vystaví takovému riziku? Pokud by se vrátil, položil by tím hlavu na špalek.¹⁴⁵

*Sextus Pompeius námořníky neopustil, naopak odmítl lodě vydat a s římskou flotilou obsadil Sicílii, kde s podporou všech mužů, jejichž jména byla na proskripčních seznamech, vládl jako král námořních lupičů, zadržoval lodě s obilím, připlouvající z Kartága a Egypta, čímž dohnal Řím až na pokraj hladovění.*¹⁴⁶

V souvislosti se Sextem Pompeiem uvádí Augustus jméno ještě jednoho muže, a to Salvidiena Rufa, kterého považoval za svého přítele. Obdivoval jeho intelekt a byl mu vděčný za jeho pomoc při perusijské válce. Pompeius Octaviana zneklidňoval, vyzval proto Salvidiena Rufa, aby se pokusil ho zneškodnit. Byl si jist, že pokud by ho Rufus porazil, přineslo by mu to velké uznání a jeho autorita by byla

---

¹⁴⁵Vandenberg, 2007, str. 130.

¹⁴⁶Vandenberg, 2007, str. 130.

posilněna. Obyvatelstvo celé Itálie toužilo po tom, aby bylo moře od pirátů vyčištěno. Situace se však vyvinula zcela jinak. Pompeius dokázal využít své vojenské převahy a Salvidiena v messinské mořské úžině porazil. Vítězství mu vyneslo uznání, Octavianovi naopak velké starosti. Pompeiovo sebevědomí nyní vzrostlo natolik, že se stále častěji odvažoval připlouvat ke břehům Apeninského poloostrova, drancoval přístavy, přepadal sídliště a stal se trvalou hrozbou pro zdejší obyvatelstvo.¹⁴⁷

Augustus na tuto válku vzpomíná nerad a celý život se zaobírá myšlenkou, jaký vztah ve skutečnosti mezi Pompeiem a Markem Antoniem byl. Zamýšlí se nad tím, který z nich toho druhého zneužíval, nebo zda se zneužívali navzájem. Dokonce se k němu donesla informace, že se spolu vícekrát tajně setkali a vedli jednání o tom, jak by si. Toto zjištění Octaviana znepokojilo natolik, že se rozhodl do celé záležitosti zasáhnout a zabránit tak dalšímu otevřenému konfliktu. Protože se chtěl vyhnout vojenskému střetu, rozhodl se nejprve věc vyřešit diplomatickou cestou. Zorganizoval proto setkání v Misenu, na kterém dojednali smírné vyrovnání. Podmínkou smíru bylo, že se Pompeius vzdá námořního lupičství. Za to mu bylo zaručeno místodržitelství nad ostrovy *Korsika*, *Sardinie* a *Sicilie*. Octavianus mu dokonce přislíbil úřad konsula a ve shodě s právem i navrácení dědictví po jeho zavražděném otci.¹⁴⁸ Tuto smlouvu Augustus zpětně hodnotí jako prozíravý tah, protože tyto ostrovy již v Sextově moci stejně byly, takže jeho nabídka byla pouhým uzákoněním stávající situace.

V zápisech, které jsou spojeny se sicilskou válkou, se císař projevuje jako moralista. Hodnotí Pompeia jako zkaženého a nečestného člověka, odsuzuje jeho troufalost připravovat nevinné obyvatele o obilí a přiznává, že tajně doufal, že nabídka konsulátu v něm vyvolá pokoru a on se ve svém životě začne konečně ubírat tím správným směrem.

Císař nerad vzpomíná, jak vyhověl Pompeiově žádosti, aby byla jejich misenská úmluva stvrzena sňatkem v rámci jejich rodin. Navrhl mu svého oblíbeného synovce Claudia Marcella, Octaviina syna z prvního manželství. Pompeius pro plánovaný sňatek určil svou dceru. Děti byly sice zasnoubeny, ke

---

¹⁴⁷Vandenberg, 2007, str. 131.

¹⁴⁸V letech 49 až 44 př. n. l. vypukla mezi Pompeiovými a Caesarovými přívrženci válka, ve které byl Pompeius roku 48 př. n. l. Caesarem poražen a v Egyptě, kam uprchl, byl zavražděn.

sňatku však nikdy nedošlo. Augustus přiznává, že je tomu rád, protože zanedlouho vyšlo najevo, že Pompeius je nenapravitelný škůdce.¹⁴⁹

Ačkoli Octavianus doufal, že smlouvou z Misenu byla situace vyřešena, brzy pochopil, jak se mýlil. Pompeius dál ohrožoval pobřeží a blokoval důležité italské přístavy. Octavianus se sice několikrát pokusil o vojenský zásah, ale ani jednou nebyl úspěšný. Požádal proto Agrippu, aby zřídil nový přístav v Bájích a vybudoval zde silnou bojeschopnou flotilu. Augustus obdivuje, v jak krátkém čase Agrippa úkol dokázal splnit a dát tak Itálii novou naději, že bude moře od pirátů vyčištěno. Za jeden z důvodů, proč byl před tím tak neúspěšný, považuje svůj přehnaný strach z válek. Pouhé pomyšlení na bitvu a řinčení zbraní u něj vyvolávalo těžké zdravotní problémy, a proto přenechal velení Agrippovi, kterého považoval za skvělého stratéga, ale především mu důvěřoval jako svému příteli.

Když se začalo schylovat k rozhodujícímu okamžiku, bitvě u Naulochu, přepadly Octaviana opět pocity strachu a úzkosti. S netrpělivostí očekával výsledek bitvy. Když konečně dorazila zpráva o vítězství, zapřísáhl se, že se válek až do konce života vyvaruje. Dokonce dává za pravdu těm, kteří o něm smýšlejí jako o zbabělci. Proto titul imperátora, jeden z četných titulů, který mu byl propůjčen, považuje za největší lichotku, neboť vojevůdcem přece nikdy nebyl. Poctu sice přijal s povděkem, přesto se ale celou dobu obával, aby nevyšlo najevo, jak se během bitvy skutečně zachoval.¹⁵⁰

Vandenberg se při popisu sicilské války zaměřil spíše na Octavianův osobní vztah k Pompeiovi než na vylíčení historických souvislostí. Jeho výpověď je opět silně emocionální, což může být pro čtenáře sice atraktivní, přesto je však nutné jeho popis doplnit o historická fakta a některá tvrzení uvést na pravou míru.

Pompeius, který sám sebe označoval za *Neptuni filius*, ovládal oblast Středozemního moře, ohrožoval Apeninský poloostrov a bránil dovozu obilí do Itálie. Tím představoval hrozbu pro obyvatelstvo nejen samotného Říma, ale i mnoha dalších italských měst. Octavianus se ocitl pod silným tlakem a byl nucen jednat. Roku 39 př. n. l. se s Pompeiem sešel a proti své vůli, na nátlak senátu, s ním v Misenu uzavřel mírovou dohodu. Slovy Gaia Velleia Patercula byl „*potom zjednán u Misena mír také s Pompejem, poněvadž lid jednomyslně tomu chtěl, na nějž za*

---

¹⁴⁹Vandenberg, 2007, str. 132.

¹⁵⁰Vandenberg, 2007, str. 133.

*příčinou nejistoty moře doléhal nedostatek potravy.*¹⁵¹ Pompeiovi byly potvrzeny ostrovy *Sardinie, Sicílie, Korsika a poloostrov Peloponnés*. Navíc mu byl pro rok 35 př. n. l. přislíben úřad konsula. Pompeius se na oplátku zavázal, že ukončí blokádu důležitých italských přístavů.

Ačkoli se zdálo, že dohoda situaci zachránila a dovoz obilí bude obnoven, Octavianus Pompeiovi nedůvěřoval a stále v něm cítil nebezpečného soupeře. Dlouho proto neváhal a smlouvu z Misena porušil. Roku 38 př. n. l. na Pompeia zaútočil a na jednom z jeho velitelů si nátlakem vynutil vydání *Korsiky a Sardinie*. Přesto se mu stále nedařilo zasadit rozhodující úder a nepřítel přimět ke kapitulaci. Octavianus proto začal kalkulovat. Pokud chce protivníka definitivně zneškodnit, musí shromáždit silné vojsko a získat na svou stranu také Antonia. To se v dané situaci nejevilo jako snadný úkol. Antonius sice spravoval východní provincie, přesto stále usiloval o silné postavení v celém impériu. Proč by měl Octavianovi pomáhat? Pompeiovy útoky vyvolávaly mezi lidem silné rozhořčení a srážely Octavianovu autoritu. Vliv Pompeia ve Středomoří proto Antoniovi nemusel být na obtíž, protože tím se oslabovala pozice Octaviana v Itálii. Přesto Antonius k válce souhlas dal. Důvodem byla situace na Východě. Antonius sice zastavil postup Parthů, ale jeho cílem byla odvěta za porážku, kterou utrpěl Crassus roku 53 př. n. l. v bitvě u Karrh. K tomu však potřeboval silnější vojsko, které mohl získat jedině v Itálii, která byla pod vlivem Octaviana. Appiános se vyjadřuje velice výstižně, když píše, že: *„jejich vztahy byly ustavičně proměnlivé, neboť se vzájemně podezírali, protože toužili po moci, a nedůvěřovali si, když to bylo třeba.*¹⁵² Antonius přistoupil na vyjednávání. Roku 38 př. n. l. se s Octavianem sešel v Tarentu, aby zde naplánovali další postup a vyjasnili si, za jakých podmínek jsou ochotni si ve svých politických cílech vypomoci. Výsledkem jednání bylo prodloužení triumvirátu o dalších pět let a slib vzájemné vojenské pomoci. Antonius se zavázal, že Octavianovi přenechá sto dvacet lodí ze své flotily a Octavianus se zavázal, že na Východ Antoniovi pošle dvacet tisíc legionářů.¹⁵³ Zatímco Antonius svůj slib dodržel a loďstvo okamžitě vyslal, Octavianus svému závazku nedostal a o sedm let později, když po něm Antonius žádal vojenskou pomoc, poslal na Východ ze slíbeného vojska pouhý zlomek.

---

¹⁵¹Vell. (přel. Fr. Kott, 1902, str. 103).

¹⁵²App. (přel. J. Burian a B. Mouchová, 1989, str. 415).

¹⁵³Eck, 2007, str. 24.

Takto vojensky posílen si Octavianus mohl dovolit obnovit občanskou válku se Sextem Pompeiem. Soustředil armádu na *Sicílii* a zahájil útok. Na pomoc mu přispěchal třetí z triumvirů, Lepidus, a to s vojskem *v síle dvanácti legií*.¹⁵⁴ Lepidus vycítil příležitost, jak zasáhnout do bojů o politickou moc.

Octavianus v *Res gestae* sice sebevědomě píše, že *vyčistil moře od lupičů*¹⁵⁵, ale pravda je taková, že vítězem rozhodujících bitev u Mylai a Naulochu nebyl nikdo jiný, než Agrippa. Tomu se díky skvělé taktice podařilo oslabit Pompeia natolik, že již nebyl schopen si vliv ve Středozemním moři udržet. Odplul proto na Východ, kde se ještě snažil ohrozit Antonia. Zanedlouho byl však zajat a jedním z Antoniových generálů popraven.

Pompeius, který byl definitivně poražen, po sobě zanechal početné pozemní legie. Část vojáků se vzdala Octavianovi, část na svou stranu získal Lepidus. Přízeň vojáků byla pro Lepida impulsem k návratu na politické výsluní. Dobře si uvědomoval, že v triumvirátu hraje již delší dobu bezvýznamnou roli a nyní se mu naskytla příležitost, jak si znovu vydobýt respekt. Udeřil proto na Octavianu s požadavkem na vydání *Sicílie*. Neúspěšně. Octavianus zde opět projevil své mimořádné diplomatické nadání, když přesvědčil Lepidovy vojáky, aby přešli do jeho tábora.

Octavianus, ačkoli to byla součást jeho propagandy, nebyl válečník. Jeho schopnost manipulovat s veřejným míněním je však nezpochybnitelná. Lepidus byl donucen se vzdát úřadu triumvira a dožít v izolaci ve vile na mysu Circei. Do smrti zastával jediný úřad – nejvyššího pontifika. O Lepidově kapitulaci nacházíme zmínku například v periochách z Liviova díla, kde se píše, nejen o něm, ale i o Agrippovi: „*Lepidus se vzdal hodnosti triumvira a dosáhl tak, že bylo jeho života ušetřeno. Marka Agrippu Caesar vyznamenal námořním věncem, kterážto pocta nebyla prokázána nikomu před ním.*“¹⁵⁶

Po sicilské válce byla Octavianova pozice v Itálii upevněna, stal se jediným vládcem západní části impéria. Jeho návrat do vlasti měl podobu triumfu. Do Říma byl uveden jako hrdina, který zvítězil nad piráty a zachránil obyvatelstvo před hladomorem. Lid ho nadšeně vítal a senát mu udělil řadu čestných titulů. Jedním

---

¹⁵⁴ App. (přel. J. Burian a B. Mouchová, 1989, str. 417).

¹⁵⁵ Aug., RG (přel. V. Drbal, 2004, str. 104).

¹⁵⁶ Liv. (přel. M. Husová a P. Kucharský, 1979, str. 436).

z nich byla i nedotknutelnost tribuna lidu. Tento úřad Octavianovi dával moc. Kdo by se tribuna pokusil ohrozit, ohrožoval by tím samotný římský lid.

Návrat do Říma byl velkolepý. Vše nasvědčovalo tomu, že situace v Itálii se po mnoha letech opět uklidní a lid byl za tuto naději vděčný právě Octavianovi. Octavianus pochopil, že nadešla jeho chvíle, musel však správně vyhodnotit situaci a rozhodnout se, jakým způsobem povede domácí politiku. Od smrti Caesara měl dost času na to, aby pochopil, jak důležité je mít na své straně přízeň lidu. Veřejné mínění je velice citlivé a je nutné o něj pečovat a věnovat mu spoustu času a energie. Octavianus se proto rozhodl ubezpečit svůj lid o tom, že jediné, na čem mu záleží, je jeho blaho.

V průběhu sicilské války mnoho otroků dezertovalo a přidalo se do Pompeiova tábora. Octavianus po válce otroky zajal, bylo jich na třicet tisíc, a předal je jejich pánům k potrestání.¹⁵⁷ Asi u šesti tisíc otroků se nepodařilo původní pány vyhledat, a tak s nimi Octavianus naložil podle svého uvážení.¹⁵⁸ Třebaže se na veřejnosti prezentoval jako mírotvůrce a pacifista, ve skutečnosti opět prokázal svou krutost, když všech šest tisíc otroků nechal ukřižovat.

Může se zdát, že Octavianus byl v tomto okamžiku ve státě mužem číslo jedna. Jeho pozice byla sice čím dál tím stabilnější, stále zde však existovala silná opozice v podobě Marka Antonia a jeho přívrženců, i když souhrou okolností Antoniovu válečné neúspěchy Octavianovi nahrávaly. V době, kdy sklízel pocty za vítězství nad korzáry, prohrával Antonius na Východě s Parthy, což jeho legie stálo velké ztráty na životech. Dostal se tak pod nesmírný tlak, protože k tomu, aby stabilizoval situaci na Východě, potřeboval čas na doplnění vojáků a zbraní a pokud chtěl zabránit rostoucí Octavianově moci, musel by se urychleně vrátit do Itálie a začít jednat. Octavianus pochopil Antoniovu situaci a využil ji ku svému prospěchu. Pustil do éteru informaci, že Antonius byl na Východě poražen. Veřejnost reagovala přesně tak, jak Octavianus chtěl. Vítězství nad Parthy, jak Antonius prohlašoval, měla vrátit Římu čest, takže neúspěch v tomto tažení byl lidem vnímán jako fatální. Antonius sice vyslal do Říma posly s prohlášením, že válku vyhrál, pravda vyšla brzy najevo. Jeho pověst neohroženého vojevůdce byla ta tam. O rozhodující úder se zasadil sám Octavianus, když vypověděl smlouvu z Tarentu o vzájemné vojenské pomoci. Dle jejích ustanovení mu neposlal slíbených dvacet tisíc vojáků, ale pouhé dva tisíce,

---

¹⁵⁷Eck, 2004, str. 25.

¹⁵⁸Eck, 2004, str. 25.

takže Antonius nebyl schopen ztrátu svých mužů nahradit. Octavianus v tomto případě podnikl další geniální diplomatický tah, neboť vojsko vyslal v doprovodu své sestry a Antoniovy manželky Octavie. Antoniova pozice byla v tuto chvíli velice nejistá, a proto si nemohl dovolit učinit žádná chybná rozhodnutí. O to složitější dilema se před ním nyní otevřelo. Toho času pobýval v Egyptě u královny Kleopatry, kterou Řím, a obzvláště Octavianus, nenáviděl. Kleopatra ale byla momentálně jediná, kdo mohl Antoniovi pomoci obnovit jeho vojenskou sílu a navíc je údajně pojila hluboká láska. Pokud by Antonius Octavii s vojskem přijal, ztratil by Kleopatru a její prostředky. Navíc vojsko, které Octavianus delegoval, nebylo dost silné a Antoniovy legie by dostatečně neposílilo. Musel se proto rozhodnout a rozhodl se pro egyptskou panovnici. Octavii vyzval, aby se vrátila zpět do Říma. Přesně na to Octavianus čekal. Ovládnutí impéria bylo na dosah. Stačilo správně využít situaci a zasadit rozhodující úder. *Si vis pacem, para bellum!*

Octavianus vyrukoval se svou nejúčinnější zbraní – obrátil se na lid a promluvil k němu. Zahájil propagandistickou kampaň namířenou proti Antoniovi, ve které ho začal veřejně zostouzet a obviňovat z vlastizrady. Vždyť vyměnil legitimní římskou manželku za milenku z Východu! Tento argument byl natolik silný a opodstatněný, že ani Antoniovi přívrženci v senátu se nezmohli na odpor. Nehledě na to, jak tato informace zapůsobila na konzervativní obyvatelstvo. Antonius místo toho, aby se pokusil situaci zachránit, udělal další chybný krok. Roku 34 př. n. l. předal *Arménii*, kterou dobyly římské legie, Alexandru Héliovi, jednomu z dětí, které mu Kleopatra porodila. Ji samotnou začal titulovat královnou králů. Tento krok byl poslední kapkou a Octavianovi už nic nebránilo, aby začal Antonia veřejně označovat za nepřítele – *hostis*. Ačkoli měl Antonius pro své počínání i jiné než osobní důvody a nejednal jen v zaslepení lásky ke Kleopatře, Octavianus veškeré jeho kroky interpretoval po svém, demagogie byla jeho silnou stránkou, ovládal ji dokonale.

Vzájemné provokace stále zesilovaly a proti sobě se začaly formovat dva mocenské tábory. Na jedné straně stál Octavianus, mírotvorce a potomek božského Caesara, který všechny bitvy dosud vyhrával pouze díky schopnostem svého přítele Agrippy. Na druhé straně stál Antonius, vlastizrádce, ale zkušený a schopný válečník a stratég. V tomto okamžiku bylo jen otázkou času, kdy vypukne nová válka. Místo pro vládce bylo pouze jedno a oba politici si toho byli vědomi.

Vandenberg zde sice Octaviana líčí jako moralistu, kterému šlo o blaho Říma a který byl ve své podstatě pacifistou, jeho vystupování však působí jiným dojmem. Z informací, které se nám o Octavianovi dochovaly, můžeme vyčíst, že mu nešlo pouze o blaho impéria, ale často spíše o blaho jeho samotného. Jakmile okusil, jak chutná moc, nechtěl se jí za žádnou cenu vzdát. Ačkoli Antoniovi vyčítal, že se tahá s egyptskou „děvkou“ a ponižuje tak římský lid, nechoval se sám o nic čestněji, když překrucoval fakta a veřejně Antonia pomlouval. Využíval své schopnosti manipulovat a organizovat davy. Přesto nelze než konstatovat, že byl geniální politik, který měl po celý svůj život Fortunu na své straně. Vandenbergova interpretace proto může působit poněkud nevěrohodně. Každý Augustův politický tah se zdá být promyšlený a je obtížné uvěřit, že by někdy, byť jen sám před sebou, litoval svých činů a trápilo ho svědomí. Vždyť jen to, co vybudoval, mu muselo potvrzovat jeho kvality a přesvědčit ho o jeho výjimečnosti. V případě Vandenbergovy knihy se jedná o román, což je žánr, který autorovi poskytuje volnost a dovoluje mu fabulovat dle libosti. Zároveň je však nutné si uvědomit, že v době, kdy Augustus sepisuje své paměti, mu je již sedmdesát sedm let. Je ve věku, kdy člověk každou noc usíná s vědomím, že se příští ráno již nemusí probudit. Lidé mají na sklonku svého života tendenci bilancovat a ve strachu z blížící se smrti zpytovat svá svědomí a doufat v odpuštění všech těch, komu kdy způsobili těžkosti. Augustus ve své kariéře mnohokrát prokázal krutost, ale i on byl jenom člověk, proč by se i on nemohl zastavit, ohlédnout za svým životem a uznat své chyby?

Massie

Massie pojímá téma sicilské války podobným způsobem jako Vandenberg. Octavianus si uvědomuje, že tento vleklý konflikt, který Itálii působí mnoho těžkostí, musí být definitivně vyřešen. Pro císaře jsou však vzpomínky na tyto události traumatizující, protože po celý život měl z válečných operací strach a pokaždé, když mělo dojít k boji, ho přepadala nervozita a pocity úzkosti.

Jak jsme již několikrát uvedli, Massie prezentuje císaře, na rozdíl od Vandenbergova, jako sebevědomého politika, který si hned zpočátku své kariéry stanovil jasné cíle a za těmi šel. V kapitolách věnovaných sicilské válce se však Massieho hrdina dostává do polohy, na kterou jsme dosud nebyli zvyklí. Massie odkrývá císařova slabá místa a snaží se proniknout do jeho nitra.

Augustus uvádí, že by nejednal čestně, kdyby nevyprávěl, jak se během sicilské války zachoval. Přiznává, že se jednalo o jednu z chvil jeho života, kdy ho jistota ve vítězství opustila a nedokázal v sobě najít obranu proti strachu a beznaději. Došlo u něj k selhání nervů a celkovému rozkladu.¹⁵⁹

Okolnosti spojené s předehrou sicilské války jako byla misenská mírová smlouva a další události, Massie vynechává, nezatěžuje čtenáře zbytečnými podrobnostmi, pouze konstatuje, že Octavianus díky Agrippově talentu válku vyhrál. Uvádí ale jeden zajímavý detail z oblasti vojenské techniky, a to použití zbraně *harapax*, která Agrippovi vítězství nad Sextem Pompeiem usnadnila. Pompeius po porážce utekl na Východ, kde se setkal s Antoniem a kde v jeho ruce našel smrt.

Massie seznámil čtenáře s výsledkem sicilské války a obrací se k další významné události, kterou Vandenberg vynechává. Na scénu přivádí Lepida. Tento triumvir byl již delší dobu bezvýznamnou postavičkou, po porážce Pompeia však značně posílil (díky vojsku, které z Pompeiova tábora přešla do jeho) a byl vystaven útoku falešné představy o své vlastní velikosti. Massie správně uvádí, že Lepidus přikázal Octavianovi, aby se svými legiemi opustil Sicílii, kterou nyní považoval za svou provincii. Zároveň se snaží nastínit náladu, které v impériu panovala a tím čtenáře přidrží v kontextu historické reality. Od smrti Caesara uplynulo osm let a za tu dobu nikdo v celém státě nepoznal mír. A nyní se objevil Lepidus a chtěl znovu vyburcovat Řím z klidu. I samotní vojáci už byli z válečných tažení unavení a toužili vrátit se do běžného života. Nejspíš z těchto důvodů se k válce s Lepidem nakonec nedošlo.

Když se k Octavianovi donesla informace, že si Lepidus nárokuje Sicílii, byl sice velice zneklidněn, ale rozhodl se, že se problém nejprve pokusí vyřešit beze zbraní. Sám byl již z neustálého válčení unaven a navíc z boje jako takového měl panickou hrůzu. Zde dává Massie opět vyniknout císařově diplomatickému nadání. Octavianus Lepida veřejně pomluvil, čímž dosáhl toho, že téměř celá jeho armáda dezertovala. Lepidus byl v tuto chvíli bezmocný. Zbytky legií, které mu zůstaly, byly demoralizované, s takovým vojskem by nedosáhl ničeho. Přesně o tohle Octavianus usiloval, připravit Lepida o podporu v řadách vojáků a veřejnosti. Veškerá armáda v západní části impéria byla na Octavianově straně, lidé mu děkovali za záchranu před korzáry.

---

¹⁵⁹Massie, 1996, str. 131.

Massie dlouze popisuje, jak Octavianus osobně navštívila triumvira, zbavil ho všech hodností kromě té nejvyššího – *pontifika maxima*. Kromě ztráty politického vlivu byl Lepidus odsouzen ještě k doživotní izolaci, zbytek svých dnů měl strávit v ústraní ve vile na mysu Circei.

Massie i Vandenberg Octavianovo vystoupení v sicilské válce líčí podobným způsobem. Oba ho charakterizují jako moralistu a diplomata, který se kvůli své zbabělosti chtěl vyhnout vojenskému střetnutí. Zda se jejich portréty císařovy osobnosti shodují se skutečností, je jistě diskutabilní. Oba autoři vynechávají fakta, která jsme již uvedli výše, a to, že Octavianus nechal vojáky-otroky, kteří k němu dezertovali z Lepidova vojska, bez milosti ukřižovat. Tato masová poprava nevyvolává dojem muže, který chtěl být morální autoritou, spíše evokuje politika, který takto tvrdě demonstroval svou moc.

Další skutečnost, která by mohla ovlivnit pohled na císaře Augusta jako mravokárce, je jeho sňatek s Livií. Poté, co Octavianus uzavřel se Sextem Pompeiem misenskou smlouvu, tak všichni ti, kdo kvůli proskripcím sběhli na Pompeiovu stranu, byli nyní volní. Mohli se vrátit do své vlasti a do veřejného politického života. Jedním z těchto propuštěnců byl i Titus Claudius Nero, který měl za manželku Livii Drusillu. Livia Drusilla příslušela k rodu Claudiů a na základě genealogicko-dynastických vazeb mohla uplatňovat politický vliv. Octavianus o Livii usiloval, rozhodl se pojmout ji za svou choť. Problém byl však v tom, že Livia byla nejen vdaná za Claudia Nerona, ale čekala s ním druhého potomka. Podle tehdejších zákonů tedy nebylo možné, ale se provdala za jiného muže. Octavianus si však prosadil výjimku a s Livií se oženil. Tři měsíce po svatbě se narodilo dítě.¹⁶⁰ Zda si Octavianus vybral Livii z lásky nebo z politického kalkulu, je druhořadé. Pokud budeme chtít nahlížet na císaře Augusta jako na morální autoritu, je nutné brát v potaz nejen to dobré, co v životě vykonal, ale ohlédnout se i za jeho ostatními činy. V případě vztahu s Livií Drusillou můžeme konstatovat, že přebral jinému muži manželku, se kterou byl v právně požehnaném svazku a očekával narození potomka. I když sňatek za běžných okolností nebyl možný, Octavianus si jeho povolení vynutil. Zde se nepotvrzuje jeho morálnost, ale spíše sebevědomí a neústupnost.

---

¹⁶⁰Eck, 2004, str. 23.

2.6. Bitva u Aktia

2.6.1. Diplomatický boj mezi Antoniem a Octavianem

Vandenberg

Poté, co Vandenberg objasnil události spojené se sicilskou válkou, zaměřil svou pozornost na rozhodující mocenské střetnutí mezi Octavianem a Antoniem. Zvláštní pozornost věnoval vztahu Antonia a Kleopatry a bitvě u Aktia, která rozhodla o budoucí podobě římského impéria.

Ve třicátých letech př. n. l. byla politická situace v impériu napjatá a bylo jen otázkou času, kdy a ze které strany vyjde rozhodující signál k válce. Octavianus pobýval v Itálii a vedl propagandistickou kampaň proti Antoniovi a Antonius spolu s Kleopatrou v Egyptě vychovávali svoje děti a budovali armádu.

Augustus odsuzuje Antoniovo počínání a není schopen pochopit, jak mohl upřednostnit orientální milenku před Římankou, když se *„pověsil se na krk té královské děvce z rodu Ptolemaiovců, která znala všechny jazyky, jenom jejich ne. V posteli ho připravila o kvetoucí města, strategické přístavy, tvrdě vybojované římskými legionáři. Nutila Římana, aby jí vrátil staré hranice říše Ptolemaiovců, a Antonius ji poslouchal jako malé dítě. Teplou jejího těla dalo Antoniovi zapomenout, proč vlastně na východ vyrazil.“*¹⁶¹

Augustus má Antoniovi za zlé, že neobstál v bojích s Parthy. Vyčítá mu, že válečné tažení zahájil nedostatečně připraven a v době, když už bylo příliš pozdě. Viní Antonia z toho, že akce ztroskotala na něm a kvůli jeho amatérismu ztratily život tisíce legionářů. Navíc poslal do Říma lživou informaci, a to, že v bojích zvítězil. Tento čin Augustus odsuzuje dvojnásob, protože Antonius tak vědomě klamal římský lid. Že šlo ve skutečnosti o porážku, vyšlo najevo až v momentě, kdy žádal Octaviana na základě tarentských úmluv o doplnění zásob a vojenské posily. Augustus přiznává, že Antonius byl díky jejich spojení k tomuto požadavku oprávněn, ale on mu odmítl vyhovět. Jako projev dobré vůle mu však poskytl alespoň pár legionářů.

V době, kdy Antonius pobýval v Egyptě, snažil se Octavianus najít příležitost, kdy by ho mohl označit za nepřítele státu – *hostis*. Tato příležitost na sebe dlouho

---

¹⁶¹Vandenberg, 2007, str. 138.

nenechala čekat. Do Říma se brzy dostala informace, že Antonius dobyl *Arménii*. Tato zpráva mohla Octavianiana ohrozit, protože tímto by stoupla Antoniova prestiž, ale Antonius udělal další chybný krok – následující oslavu vítězství (triumf), neslavil v Římě, ale v Alexandrii a upřel tak římskému lidu potěšení ze slavností. Augustus zdůrazňuje, že to bylo poprvé, kdy římský vojevůdce slavil triumf jinde než v Římě.¹⁶² Navíc své děti jmenoval králi a královnami. Největší rozhořčení cítí nad tím, že se Antonius dokonce odvážil tvrdit, že Caesarion, jediný neodpuštělný poklesk božského Julia, je jeho jediným právoplatným potomkem.¹⁶³

Augustus má výčitky svědomí, že situaci nezačal řešit dříve a vše zašlo až tak daleko. Když stav začal být neúnosný a nic nenasvědčovalo tomu, že Antonius Kleopatru opustí a vrátí se zpět do vlasti, rozhodl se mu dát ultimátum. Dostal na výběr – buď se vzdá Kleopatry a odvolá rozdělení území mezi své potomky, nebo zruší jejich spojenectví a prohlásí ho za nepřítele. Na tento návrh Antonius odpověděl obratem. Reagoval dotčeně, nechtěl si nechat diktovat podmínky. Augustus zde opět vystupuje jako morální autorita a nechává promlouvat své nitro. Popisuje pocity, které ho provázely, netrpělivost, která mu nedovolila myslet na nic jiného než na Antoniovo počínání a jeho zradu. Stále hledal nejvhodnější způsob, jak ho oslabit, až se mu podařilo zosnovat plán, jak ho připravit o poslední přátele, kteří mu v Římě zůstali. Octavianus dal veřejně vyhlásit informaci, že Antoniovi staří přátelé, Titius a Plancus, kteří s ním pobývali v Egyptě, dopravili do Říma Antoniův testament. Do těchto intrik zasvětil i oba muže, kteří z Egypta s Antoniovým svolením skutečně přicestovali a plni zášti ke Kleopatře si stěžovali, že Antonia zmanipulovala a je hlavní příčinou jeho chování. Augustus popisuje, jak společně svinuli nepopsaný pergamen a opatřili ho nečitelnou hrnčířskou pečetí, jakou byly vespod označovány egyptské hrnčířské výrobky.¹⁶⁴ Plancus tento falešný dokument vzal a předal ho podle římských zvyklostí nejvyšší vestálce. Následně vstoupil na scénu Octavianus. S hrozbou násilí, bude-li mu bráněno do závěti nahlédnout, nařídil vestálkám, aby mu testament vydaly. Poté předstoupil před římský lid a seznámil ho s jeho obsahem. Reakce Římanů byla přesně taková, jakou očekával – zděšení a zároveň znechucení. Ještě dnes, po všech těch letech, je Augustus sám na sebe pyšný, když si vzpomene, jak skvělou lest tehdy vymyslel. Jedná se o jeden z mála

---

¹⁶²Vandenberg, 2007, str. 139.

¹⁶³Vandenberg, 2007, str. 139.

¹⁶⁴Vandenberg, 2007, str. 141.

momentů v knize, kdy vystupuje Vandenbergův hrdina jako sebevědomý politik a je se sebou spokojený. Zároveň Augusta líčí jako mírotvorce, kterému nešlo o vlastní prospěch, ale o dobro lidu a chtěl se zbavit soka, který se chová v rozporu s římskými zvyklostmi.

Vandenberg zde nastínil diplomatickou válku, kterou proti sobě Octavianus s Antoniem vedli – prohlášení Caesariona králem králů a jediným legitimním Caesarovým potomkem a zfalšování Antoniovy poslední vůle.

Antonius skutečně mezi své a Kleopatřiny potomky rozdělil území a Caesariona prohlásil za jediného legitimního syna Gaia Julia Caesara.¹⁶⁵ Tento čin Octavianus chápal jako provokaci. Není divu, vždyť za jediného Caesarova syna považoval na základě testamentu z roku 44 př. n. l. pouze sám sebe a na tomto se snažil vybudovat svou kariéru. Přijal sice jméno po zavražděném prastrýci, přesto každý věděl, že je „jenom“ adoptivním synem. V případě Caesariona však pokrevní příbuzenství zpochybnit nešlo.

V případě zfalšované závěti Vandenberg příběh pozměnil. Prameny sice skutečně zmiňují Titia a Planca, kteří z Antoniova tábora přeběhli na Octavianovu stranu, ale dle Plútarcha k následujícím okolnostem došlo jinak. Titius a Plancus přešli na Octavianovu stranu, *protože se k nim Kleopatra údajně chovala potupně a vědouc o Antoniově závěti, pověděli o ní mladému Caesarovi.*¹⁶⁶ Závěť byla uložena v chrámu u vestálek a Octavianus se ji několikrát pokusil získat. Vestálky mu ji odmítly vydat, a tak se pro ni nakonec vydal osobně. Nejprve testament údajně četl sám v soukromí a označoval si místa, proti kterým by bylo možné vznést obžalobu. Takto připraven předstoupil před senát a předčítal ji veřejně. Největší důležitost přičítal ustanovením týkajícím se pohřbu. Antonius si přál, zemře-li v Římě, aby bylo jeho tělo slavnostně doprovázeno přes forum a posláno ke Kleopatře do Alexandrie.¹⁶⁷ Tyto informace nám opět pomáhají představit si charakterové rysy Augustovy osobnosti. Znovu můžeme předpokládat, že byl politikem s intuicí a výborným manipulátorem. Ačkoli Vandenberg okolnosti spojené s falšováním testamentu vylíčil nepřesně, ani jeho verze nevyznívá nevěrohodně. Augustus v minulosti mnohokrát použil nejrůznější lsti, mnohokrát vystoupil na veřejnosti a

---

¹⁶⁵Dio (přel. E. Cary, 1989, str. 425).

¹⁶⁶Plut. (přel. A. Hartmann, 1967, str. 656).

¹⁶⁷Plut. (přel. A. Hartmann, 1967, str. 657).

promlouval k lidu, takže i Vandenbergova interpretace je Augustovu počínání podobná (i když – pokud můžeme Plútarchovi věřit – nepravdivá) a jeho osobnost (ve srovnání s prameny) nezkrsluje.

Vandenberg však nepřesně vyličil ještě jeden okamžik, a to Octavianovu reakci, když po něm Antonius po prohrané válce s Parthy žádal dodržení tarentských dohod. Můžeme spíše předpokládat, že Octavianus nejednal z dobré vůle, když mu posílal ony dva tisíce legionářů, ale provokativně. Chtěl Antonia uvést v nejistotu, když vědomě porušil smlouvu z Tarentu. Ačkoli Antonius ji dodržel a během sicilské války Octavianovi poskytl vojenskou pomoc, na jaké se předem domluvili. Takže Octaviana k tomuto rozhodnutí nevedly dobré úmysly, jak se Vandenberg snaží čtenáře přesvědčit, ale kalkul. Tento moment dobře ilustruje, jakým způsobem Vandenberg přistupuje k interpretaci císařovy osobnosti. Již poněkolkáté můžeme konstatovat, že v knize je od začátku patrné, kdo stojí na straně „dobra“ (Octavianus) a kdo na straně „zla“ (Antonius). Vandenberg líčí císaře jako pokorného muže, kterému šlo vždy o dobro římského lidu.

Massie

Massie, stejně jako Vandenberg, věnuje mnoho odstavců Augustovu nenávisnému postoji vůči Kleopatře. Augustus ji nenáviděl proto, že to byla žena v politice, a to velmi ctižádostivá a schopná. Jejím cílem bylo s pomocí Římanů ovládnout Východ, chtěla snad obnovit říši Alexandra Velikého, jak se někteří badatelé domnívají.

Odsuzuje Antonia, že dal přednost před legitimním manželským svazkem s římskou občankou soužití s cizinkou. Navíc, když Antoniovou ženou byla císařova vlastní sestra, Octavia. Na rozdíl od Vandenberg se však věnuje podrobnějšímu vyličení historických událostí, ke kterým v době Antoniova pobytu mimo území impéria došlo.

Poměrně detailně je čtenář seznámen s okolnostmi souvisejícími s dobytím *Arménie*. Toto vítězství Antoniovi v Římě na nějakou dobu zajistilo popularitu u lidu i u senátorů, za krátký čas se však situace pro Antonia začala vyvíjet nepříznivě. Během války s Parthy ztratil mnoho mužů a byl na pokraji vyčerpání. K Octavianovi se informace o jeho neúspěchu v parthské válce rychle donesla a s ní i žádost o pomoc. Zde Massie, stejně jako Vandenberg, fabuluje a interpretuje Augustovu

osobnost v jiném světle, než jak se jeví na základě informací v pramenech. Massie sice nelíčí Antonia v tak negativním světle jako Vandenberg, císař se o něm vyjadřuje jako o statečném a duchapřítomném bojovném veliteli¹⁶⁸, stejně tak ale vynechává okolnost, která by vrhla šedý stín na Octaviana. Nezmiňuje tarentské dohody, na základě kterých se oba muži zavázali k vzájemné vojenské pomoci. Massie uvádí, že na Antoniovu žádost o pomoc reagoval vysláním sedmdesáti lodí jako záruky svých poctivých úmyslů a současně dvou tisíc prvořadých oddílů, veteránů z války se Sextem Pompeiem.¹⁶⁹ Myšlenkou, že pravděpodobně nešlo o čestné úmysly, jsme se zabývali v předešlé kapitole.

Dříve, než Massie přejde k dalším střetům, které mezi Octavianem a Antoniem nastaly, věnuje obsáhlou pasáž Kleopatře. Augustus se ohlíží dál do minulosti a vzpomíná na její vztah s Caesarem, odsuzuje praktiky, které využívala k dosažení svých politických cílů. O to velkolepěji působí jeho zásluhy, které vzápětí vyjmenovává jako kontrast ke Kleopatřině proradnosti a Antoniově slabošství. V tomto případě text nápadně připomíná dokument psaný samotným císařem (*Res gestae*). Císař konstatuje, že obnovil pořádek v té části republiky, kterou měl pod bezprostřední kontrolou; pomstil svého otce; jeho politika mu zajistila vděčnost spoluobčanů.¹⁷⁰ To, že pomstil smrt svého otce sám, není pravda, bitvy u Filipp se zúčastnil i Antonius. Podstatnější než pravdivost tohoto výroku románového Augusta však je, že „chvástalství“, které Massie v tomto případě císaři přiřkl, se podobá tomu, jak působí odkaz skutečného Augusta v *Res gestae*. V případě Vandenbergova hrdiny čtenář získává prostor, aby se zamyslel nad Augustem jako prostým člověkem, který na sklonu života bilancuje svůj život a doufá v odpuštění chyb, kterých se kdy dopustil. Massieho interpretace také obsahuje tento prvek, ale v mnohem menší míře. Autor se nesnaží vcítit do Augusta, ale do Octaviana, který hnán svou ctižádostí překonává všechny překážky, které mu kříží cestu za politickým výsluním. Střetává se zde tedy pohled Vandenbergova, jehož přístup otevírá čtenáři možnost zapojit fantazii a připustit si možnost, že i takto (jak se dnes domníváme) silná osobnost mohla na sklonku života uznat, že často chybovala. Na druhé straně stojí interpretace Massieho, která poskytuje spíše podrobné informace z císařova života a jejich historický kontext a líčí císaře ve světle, v jakém (použijeme-li pro

---

¹⁶⁸Massie, 1996, str. 146.

¹⁶⁹Massie, 1996, str. 147,

¹⁷⁰Massie, 1996, str. 155.

srovnání *Res gestae*) by sám sebe pravděpodobně rád viděl i sám námi zkoumaný císař.

Vraťme se zpět k ději románu. Jak jsme již uvedli, Augustus rekapituluje události, kterým došlo v souvislosti s Antoniovou válečnou výpravou do říše Parthů. Antoniovi se podařilo dobýt *Arménii* a zaznamenal tak velký úspěch, který mu mohl zajistit přízeň lidu i politiků. Místo toho, aby toto vítězství řádně využil, dopustil se fatální chyby, která jeho autoritu značně podryla. Jednalo se o triumf, který místo v Římě slavil v Alexandrii. Massie tomuto triumfu věnuje zvláštní pozornost a vysvětluje, proč v Octavianovi vyvolal tak silné rozhořčení. Tyto důvody jsme uvedli již výše, můžeme však konstatovat, že Massie zde proniká do myšlení starověké společnosti a působí přesvědčivě, když vysvětluje, jak důležitou událost v životech obyčejných lidí podobné oslavy vítězství představovaly. O to lépe může čtenář pochopit postoj, jaký následně Octavianus vůči Antoniovi zaujal. Octavianus pochopil, jak velkou chybu tímto krokem Antonius udělal a rozhodl se ji využít ve svůj prospěch. Když se Římané o triumfu (díky Octavianovi) dozvěděli, v myslích jim vytanula vize podobající se apokalypse – Alexandrie zaujme místo Říma, legiím bude velet čarodějka z povodí Nilu, republika bude zničena.¹⁷¹

Stejně jako Vandenberg, i Massie přivádí na scénu postavu L. Munatia Planca. Massieho pohled na tohoto muže je však kritičtější. Zatímco Vandenberg ho líčí jako přeběhlíka z Antoniova tábora, který si uvědomil nesmyslnost vojevůdcova chování, Massie se opět snaží proniknout do myšlení tehdejší společnosti. Octavianus věděl, s kým má tu čest. Plancus byl sice Antoniovým přívržencem, ale důvod, proč za ním přišel, nebylo rozhodnutí hájit zájmy impéria z toho „správného“ tábora, ale honba za vlastním prospěchem. Octavianus Plancovo jednání prohlédl a tak s ním také jednal – nikoli jako s přítelem, kterému mohl důvěřovat, ale jako s oportunistou, jehož služeb hodlal využít/zneužít v zájmu své věci.

Následuje pasáž věnovaná testamentu, který Antonius v Egyptě sepsal a s jehož obsahem Octaviana seznámil právě Plancus. Massie se zde drží informací, které nám poskytují prameny (viz Plútarchos). Podstatné zde je, že autor využívá této skutečnosti, aby čtenáři podrobně vysvětlil, kdy, proč a za jakých okolností Octavianus osobní antipatie, které k Antoniovi choval, obrátil na kauzu Říma a celé Itálie.

---

¹⁷¹Massie, 1996, str. 164.

Další moment, kterému Massie věnuje pozornost a který vystihuje císařovu osobnost, je Octavianova cesta za získáním Antoniova testamentu, který byl uložen v chrámu u vestálek. Když se díky Plancovi seznámil s jeho obsahem, zatoužil získat ho i fyzicky, protože tím by do ruky dostal zbraň, kterou by mohl Antonia zničit jednou provždy. Problém však byl v tom, jak se k poslední vůli dostat. Zde Massie rozehrává hru Octavianových intrik a kalkulací, přemýšlí, jak závět' získat, koho pro ni poslat, oslovuje dokonce členy vlastní rodiny, manželku Livii, sestru Octavii. Sám pro dokument dojít nemohl, protože byl střežen vestálkami v chrámu, kam nesměla vkročit mužská noha. Zároveň je vystaven kritice své ženy Livii, která ho odsuzuje, že chce znesvětit chrám a porušit zákon, který nad ním vládne – nikdo nesmí vestálky nutit, aby prozradily tajemství, které jim bylo svěřeno. Zda mezi manželi k těmto dialogům došlo, není podstatné, navíc je nemožné je ověřit, pozorný čtenář však může mezi řádky vyčíst, že Octavianus se zde opět projevil jako cílevědomá osobnost, která se v situaci, kdy bojovala za svou věc, nestraničila ani takových praktik, jako porušit slib mlčenlivosti vestálek. Když nepochodil mezi příbuznými, najal si cizího hochu, aby pro něj dokument získal, což se mu také podařilo. Tento čin byl nakonec posvěcen i senátem, který přijal návrh, aby vestálky ve jménu senátu a římského lidu porušily zvyklosti a předaly do jeho úschovy testament uložený u nich Markem Antoniem, protože zde bylo důvodné podezření, že řečený testament obsahuje skutečnosti týkající se bezpečnosti a nezávislosti senátu a římského lidu.¹⁷² Octavianus dosáhl svého – Antonius byl, po zveřejnění závěti, terčem posměchu a opovržení.

Další bod Massieho románu, který stojí za zmínku, je Octavianův kalkul, proč nepodpořil senátory, kteří chtěli Antonia označit za *hostis* (na rozdíl od Vandenbergu, který uvádí opak, a to, že Octavianus hledal záminky, jak mu tuto nálepku vtisknout). Massie vysvětluje – a zároveň tím opět napomáhá rekonstruovat císařovu osobnost – v jaké situaci se Octavianus ocitl. Důvod, proč nechtěl Antonia prohlásit za nepřítele státu, byl jednoduchý. Před několika lety, po porážce Sexta Pompeia v sicilské válce, úředně vyhlásil éru občanské války za skončenou a ani v nejmenším si nepřál její obnovení. Naopak, válka, kterou nyní chystal, měla být namířena proti nepříteli Říma, nikoli proti spoluobčanům, kteří chtěli rozvracet stát.¹⁷³ Nepřítelem římského impéria byla nyní Kleopatra. Octavianus proto chtěl

---

¹⁷²Massie, 1996, str. 177.

¹⁷³Massie, 1996, str. 178.

vyzvat celou Itálii, aby vyvinula nejvyšší úsilí ve velké vlastenecké válce.¹⁷⁴ To také udělal a sklídl další úspěch. Celá země se spontánně hrnula do zvláštních kanceláří zřízených ve všech samosprávných městech, aby ho ubezpečila o své důvěře. Augustus ve svých vzpomínkách dává zřetelně najevo, jak je na tento okamžik svého života pyšný. Mladý politik nedosáhl pouze neformální podpory, byl senátory zároveň pověřen velením bez omezení funkce a pravomocí.¹⁷⁵

Kapitoly týkající se diplomatické války v předvečer bitvy u Aktia mezi Octavianem a Antoniem (a Kleopatrou) líčí Massie způsobem, který vyžaduje čtenářovo velké soustředění, protože v nich zmiňuje jména řady osobností, používá dobové termíny a poměrně detailně se věnuje historickému kontextu. Ve srovnání s Vandenbergem se jeho text striktně drží informací, které se dochovaly v pramenech a jeho text je nabitý fakty. Čtenář může nabýt dojmu, že je zahlcen zbytečnými údaji, je však nutné podotknout, že na výše zmíněných momentech Augustova života Massie věrohodně zachytil císařovu osobnost v podobě, v jaké je dnes často interpretován historiky zabývajícími se obdobím jeho vlády.

2.6.2. Bitva u Aktia

Vandenberg

Poté, co se čtenář seznámil s atmosférou panující v impériu v předvečer rozhodující bitvy, která nese jméno podle předhůří Aktion, následují kapitoly věnované průběhu samotné války.

Vandenberg se ve značné části textu opět zaměřuje na psychologii postav. Augustův strach z válečných střetů je látka, které autor věnuje pozornost, rozvádí ji do detailů a při skládání mozaiky Augustovy osobnosti jí přikládá nemalou důležitost. Nechává proto promlouvat Augustovo nitro. Vzpomínky na další válku u něj vyvolávají pocity neklidu. Byl si sice dobře vědom, že za ním stojí lid, který mu z vlastní vůle odpřisáhl věrnost a s ním i sedm set senátorů, ale i tak ho děsila Antoniova vojenská převaha, o které věděl. Naději vkládal do bojů na souši, protože doufal, že tam by nepoměr sil nemusel být tolik zřetelný. Vyzval proto Antonia, aby před jeho vojskem ustoupil od pobřeží. Antonius však usiloval o souboj na moři.

---

¹⁷⁴Massie, 1996, str. 178.

¹⁷⁵Massie, 1996, str. 179.

Augustus s obdivem vzpomíná na Agrippu a vděčí mu za šťastné vyústění bitvy. Následuje emocionální výlev, ve kterém mu císař děkuje, že zatímco on umíral strachy, Agrippa za něj převzal velení a s částí své flotily odplul do řecké provincie, kde ho už Antonius s egyptskou královnou netrpělivě očekávali. Obdivuje lest, jakou Agrippa použil, když nenapadl nepřítelovo ležení u Aktia, jak se očekávalo, ale zaútočil a obsadil opěrný bod na jihozápadě a postavil tak jeho strategii na hlavu – z útočníků učinil obránce. Vzpomíná, jak mu dal Agrippa znamení k výpadu a jaké se ho začaly zmocňovat pocity, když spatřil Antoniovy flotily na obzoru. Odvahy mu dodalo až zjištění, jaká situace nastala v ležení protivníků. Antoniovy vojáky zasáhla horečka, která likvidovala celé lodní posádky. Musel proto začít spalovat lodě, kterým posádky chyběly.

Když konečně nastal rozhodující okamžik, přenechal Octavianus velení Agrippovi. Augustus sebekriticky přiznává, že ačkoli anály oslavují jako vítěze jeho, skutečným hrdinou je Agrippa. S genialitou jemu vlastní dokázal proměnit početní převahu nepřítele ve svou výhodu. Antonius měl k dispozici nejen početnější flotilu, ale i jeho lodě byly mohutnější. Pokud by bitva byla svedena na otevřeném moři, neměli by Agrippovi muži šanci zvítězit, ale jemu se podařilo dotlačit nepřítele do Ambrakského zálivu a tam mu úspěšně zabránit v tom, aby uplatnil svou zdánlivou převahu. Když Kleopatřiny lodě nepozorovaně propluly mezi bojujícími stranami, aby opustily bitevní pole, přeskočil Antonius z velitelské lodi na pětiřadou veslicí a vydal rozkaz následovat Kleopatru. Bitva skončila pro Octavianu (Agrippu) vítězstvím, navíc s kořistí tří set lodí.¹⁷⁶

Augustus vzpomíná, jak ostudným způsobem se po bitvě zachovala Kleopatra. Antoniovi se vyhýbala a dokonce ho vypudila na malý ostrůvek, odkud neměl do hlavního města přístup. Zároveň vyslala k němu, Octavianovi, posly s úpěnlivými prosbami o milost pro její děti. Snažila se použít i ženské zbraně, ale ačkoli měl pro ženy slabost, vůči jejímu pochlebování byl naprosto netečný. Stačilo mu vzpomenout si, jakým způsobem ošálila jeho otce a začal jím lomcovat vztek. Požadoval po Kleopatře Antoniovo vydání, což odmítla. Místo toho vydala Antoniovi Octavianova propuštěnce Thyrsa. Antonius ho nechal zbičovat a provokativně ho poslal zpět. Octavianus stále čekal, že mu Kleopatra Antonia vydá, k tomu však nedošlo.

---

¹⁷⁶Vandenberg, 2007, str. 155.

Po dalším vítězství, kterého Octavianovi vojska dosáhla na souši a bez boje, se mu vzdala i nepřítelova flotila. Kleopatra s Antoniem se začali ze strachu o své životy skrývat. Dokonce se začalo proslýchat, že královna Kleopatra se připravila o život vlastní rukou. Kleopatřina smrt však byla pouze sehraná a Augustus ji po všech těch letech stále podezírá, že vše zinscenovala pouze z toho důvodu, aby dohnala Antonia k sebevraždě. Ten v zoufalství nalehl na vlastní meč. Při umírání se dozvěděl, že Kleopatra se uchýlila do mauzolea u chrámu bohyně Ísis a nechala za sebou zvednout padací dveře. Nechal se k ní odnést a údajně skončil v jejím náručí.

Dnes Augustovi nezbývá než si přiznat, že ze setkání s Kleopatrou cítil neklid, měl totiž strach z jejích kouzel. Rozhlásil proto, že ji nechá při svém triumfálním pochodu vláčet Římem. Byl totiž přesvědčen, že až se o tom Kleopatra dozví, ze strachu dobrovolně skoncuje se životem, aby se takovému ponížení vyhnula.

Augustus si vybavuje, jak mu ještě před naloděním předali Kleopatřin zapečetěný dopis, ve kterém vyslovovala přání, aby byla pochována po Antoniově boku. Augustus se nikdy netajil tím, že Egyptanku nenávidí, i přesto ji však v jistém smyslu obdivuje. Cení si toho, jakou měla hrdost a s jakou vznešeností opustila pozemský život. Připouští, že *„i když žila jako běhna, zemřela jako královna, hodná svého velkého předka Alexandra. Spatřit tu, které jsem se, dokud žila, vyhýbal, jsem odmítl, byl jsem však obšírně informován, že ji našli v královském ornátu, ležící na zlatém loži s úsměvem ve tváři a bez viditelných stop či známek smrtelného zápasu. Usmřila ji strážci neodhalená zmije ve džbánu, do kterého odhodlaně ponořila svoji paži. Tak skoncovala s životem podle svého a ne mého přání. Její hrdé umírání, které jí závidím, opěvuje i Horatius.“*¹⁷⁷

Další Augustovy myšlenky jsou věnovány událostem, které následovaly po vítězství u Aktia. Správu Egypta svěřil místodržitelství, v jehož čele byl *praefectus Aegypti*. Místnímu lidu ponechal jeho božstva a smrtí trestal jen ty, kteří uvedli do nebezpečí jen jeho samotného nebo představovali ohrožení pro budoucnost římského impéria. Pokud jde o Kleopatřiny potomky, Caesariona nechal usmrtit, ostatní děti ušetřil.

Při návratu do Říma ho lid zahrnul bouřlivými ovacemi. Na znamení míru v celém římském impériu dal zavřít brány chrámu boha Iana. Tehdy začal, přestože

---

¹⁷⁷Vandenberg, 2007, str. 161.

titul Augustus mu byl udělen až o dva roky později, augustovský zlatý věk, období blahobytu a míru, svornosti a štěstí, spravedlnosti a slušnosti.¹⁷⁸

Vandenberg průběh bitvy u Aktia poněkud pozměnil a přizpůsobil pro potřeby své knihy, avšak v podstatě je jeho interpretace pravdivá.

Po předložení Antoniova testamentu senátorům mohl začít Octavianus konečně jednat zcela otevřeně. Antonius byl zbaven veškerých privilegií a byla vyhlášena válka. Nikoli však Antoniovi, ale Kleopatře. Jednalo se totiž o její vojska, která ohrožovala Řím a vůbec celý Apeninský poloostrov. Octavianus si uvědomoval, že pokud chce zahájit občanskou válku, potřebuje získat podporu veřejnosti. Vandenberg se snaží čtenáře přesvědčit o tom, že lid podporoval Octaviana zcela dobrovolně. Zda byla podpora lidu Octavianovi zcela dobrovolná, není jasné. Byly sice vybudovány dva nové akvadukty a v Římě vyhloubeny studně,¹⁷⁹ což na obyvatelstvo jistě udělalo velký dojem, ale rozhodování lidových mas ovlivnily i další okolnosti. Octavianus disponoval silným vojskem a s jeho pomocí byl schopen si podporu celkem jednoduše vynutit. Navíc z doby vysídlování obyvatelstva po filippské válce žily v italských městech tisíce veteránů, kteří stáli na Octavianově straně a byli odhodláni plnit jeho příkazy. Jejich loajalitu Octavianus brzy využil. K nastávající válce potřeboval nejen co největší podporu, ale také finance, kterých neměl potřebné množství. Z tohoto důvodu nechal mezi obyvatelstvem vybrat čtvrtinu ročního příjmu.¹⁸⁰ V některých oblastech vypukly občanské nepokoje, které vojáci snadno potlačili. Můžeme tedy konstatovat, že Vandenbergova interpretace dobrovolné podpory není úplně přesná. Je však nutné dodat, že ačkoli popsal situaci nepřesně, popsal ji stejným způsobem jako sám Augustus, což je v knize, která má představovat soukromý císařův deník, na místě.

Octavianova politika byla propagandistická a velice chytrá. Dokázal bravurně využít každé záminky, aby vše naznačovalo, že jedině on dokáže ctít tradici Říma a je jediným vhodným mužem do jejího čela. Již během válečných příprav započal výstavbu své hrobky. Nešlo mu pouze o hrobku samotnou, ale dával tak demonstrativně najevo, že na rozdíl od Antonia považuje za centrum impéria Řím. Jeho záměr pochopitelně splnil očekávání.

---

¹⁷⁸Vandenberg, 2007, str. 163.

¹⁷⁹Eck, 2004, str. 31.

¹⁸⁰Eck, 2004, str. 31.

Válku samotnou chtěli Antonius s Kleopatrou vést na území Itálie. Octavianus si uvědomoval, že tomu musí zabránit, bylo proto nutné hned od začátku válečné operace chytře taktizovat. Naštěstí po jeho boku stát věrný Agrippa, kterému se podařilo dostat vojsko přes Jaderské moře až do blízkosti protivníkových oddílů, které měly z jihu zajišťovat zásobování většiny vojáků, kteří byli koncentrováni v Ambrakijském zálivu. Agrippa oddíly porazil a zásobování tak bylo znemožněno. Tato rozsáhlá blokáda brzy přinesla výsledky a obklíčení začali strádat nedostatkem potravy. Mezitím Octavianus s vojskem postupoval z Korkýry směrem na jih. Antonius byl pod čím dál silnějším tlakem a začalo být zřejmé, že jeho původní plán nemůže vyjít. Navíc se ve vojsku začala objevovat častá dezerce způsobená jednak omezením přísunu potravin a v případě východních rodů nechutí dále bojovat za Kleopatru, která postupně ztrácela na síle. Augustus v *Res gestae* neopomenul zdůraznit, že *pod jeho prapory bylo více než 700 senátorů*.¹⁸¹ Senátoři, kteří Antonia opustili, nebojovali po Octavianově boku z oddanosti ke své vlasti, ale z vypočítavosti. Senátoři včas zaregistrovali, že Antoniovo vojsko nebezpečně zesláblo, Octavianus posílil a zároveň si uvědomovali, jaké výhody přináší bojovat na straně předpokládaného vítěze. Octavianus později skutečně na účast u Aktia kladl důraz a pamatoval na ty, kteří stáli po jeho boku. Ostatně sám v *Res gestae* uvádí, že *ze sedmi set senátorů, kteří jej podpořili, bylo 83 těch, kteří se stali konsuly buďto předtím, nebo potom až do toho dne, kdy sepsal Res gestae a kněží asi 70*.¹⁸²

2. září 31 př. n. l. došlo k rozhodujícímu střetnutí. Antoniovo postavení bylo čím dál slabší a situace se pro něj a jeho flotilu v čele s C. Sosiou začala jevit beznadějnou. Poté, co Agrippa učinil další geniální manévr a podařilo se mu, ač s mnohem menšími loděmi než jakými disponoval Antonius, dostat protivníka do úzkých, dala se Kleopatra, která bitvu sledovala z bezpečí Aktijské zátoky, na útěk. Naplnula plachty a Markus Antonius se k ní zanedlouho připojil. A Antonius ji následoval. Tím bylo vše rozhodnuto. Průběh bitvy je dodnes v mnoha detailech nejasný. Jisté však je, že v pozemním vojsku, možná i v Antoniově loďstvu určitě došlo ke zradě. Devatenáct obklíčených Antoniových legií každopádně po několika dnech kapitulovalo.¹⁸³

---

¹⁸¹ Aug., RG (přel. V. Drbal, 2004, str. 104).

¹⁸² Aug., RG (přel. V. Drbal, 2004, str. 104).

¹⁸³ Christ, 2010, str. 352.

Antonius s Kleopatrou cítili, že definitivní porážka je nevyhnutelná, přesto se ještě zmohli na odpor. Neúspěšně. Octavianus porazil Antonia nedaleko Alexandrie. Ten poté spáchal sebevraždu. Dle legend Antonius zemřel v náručí Kleopatry, která skonala krátce po něm, když se údajně nechala do prsou uštknout posvátnou kobrou. Octavianus měl v úmyslu Kleopatru ušetřit a předvést ji v Římě při svém triumfu, ona raději volila smrt. Gaius Velleius Paterculus smrt Antonia a Kleopatry popisuje takto: „*Antonius se sám neohroženě usmrtil tak, že mnohé výtky liknavosti svou smrtí vyvadil. Kleopatra pak oklamavší své strážce, dala si přinést zmiji a zemřela jejím uštknutím, prázdna jsou ovšem ženského strachu.*“¹⁸⁴

Antoniova i Kleopatřina smrt jsou dodnes nejasné a jejich způsob neprokazatelný. Přesto legenda o nešťastném konci těchto milenců dodnes inspiruje umělce z nejrůznějších oborů a jejich díla se těší přízni široké veřejnosti. Existuje nespočet literárních, filmových, divadelních i výtvarných děl s námětem vášnivé lásky mezi krásnou a mocnou Egyptáňkou a udatným Antoniem a tento námět je atraktivní do dnešních dnů. Toho si byl jistě vědom i Vandenberg během psaní *Deníků*, neboť se k historce o posvátném hadovi také přiklání. V tomto případě je však fabulace zcela pochopitelná a relevantní, protože čtenáři by mu jistě neodpustili, kdyby Kleopatřinu a Antoniovu smrt nepopsal v duchu této romantické legendy.

Octavianus byl jistě zklamán, že Římané neuvidí Kleopatru, jeho nejskvostnější trofej, ale smutek ho musel záhy přejít, když zjistil, jaké bohatství po sobě egyptská královna zanechala. Octavianus tak získal nejen novou provincii, ale i exotické poklady, díky kterým mohl odměnit všechny své věrné, ale také slavit trojitý triumf, z toho *jeden nad Illyrikem, druhý za vítězství u Aktia, třetí nad Kleopatrou.*¹⁸⁵ Po návratu nechal na znamení míru v celé říši zavřít svatyni Iana Quirina v Římě, což v *Knize zlověstných znamení* potvrzuje i Aurelius Viktor: „*Přece však jako třetí po Numovi uzavřel chrám boha Jana, jakmile zvítězil nad Antoniem; tak bylo v Římě zvykem, když utichly války.*“¹⁸⁶ Ačkoli byl Řím u vytržení a mladého Caesara vítal jako hrdinu, našli se i tací, kteří se k jeho politice stavěli odmítavě. Svou zdrženlivost dává ve svých verších najevo například básník Sextus Aurelius Propertius¹⁸⁷:

---

¹⁸⁴Vell. (Fr. Kott, 1902, str. 110).

¹⁸⁵Liv. (přel. M. Husová a P. Kucharský, 1979, str. 438).

¹⁸⁶Aur. Vict. v Herod. (přel. J. Burian a B. Mouchová, 1975, str. 211).

¹⁸⁷Sextus Propertius pocházel z dobře situované jezdecké rodiny, která však v důsledku perusijské války utrpěla ztráty a byla stížena konfiskací pozemků. Navíc, jak uvádí ve své básnické sbírce

*A kdyby každý chtěl tak životu prchat,
milovat a pak vínem opojen snít,
nebylo by už krvavých bojů, válečných korábů, bitev,
po moři u Aktia by neplavaly už mrtvoly našich
a Řím by nemusel, poražen vlastními triumfy,
rozpouštět v zoufalství vlasy.¹⁸⁸*

Massie

Massie k látce týkající se bitvy u Aktia přistupuje svým obvyklým způsobem. Z textu je patrné, že se snaží co nejvíce přidržit historické skutečnosti, respektive převést texty dochovaných pramenů do beletristické formy. Pokud jde o Octavianu, i Massie dává jasně najevo, že účast na válečných střetnutích pro něj představovala stresující okamžiky. Císař nevzpomíná na Agrippu s takovou oddaností jako Vandenbergův hrdina, přesto je z textu patrné, že to byl on, kdo měl na starost velení a kdo se zapříčinil o její šťastné vyústění.

Jako pozitivní můžeme hodnotit, že se Massie poměrně obsírně věnuje dobovým reáliím a pomáhá tak čtenáři proniknout do mentality a každodenního života tehdejší společnosti. Císař se ve vzpomínkách zeširoka pustil do vyprávění o Kleopatřině říši. Uvádí řadu příkladů, v čem se Egypt a římské impérium zásadně liší a díky tomuto kontrastu je pro čtenáře snadné zorientovat se i v historické realitě. V kapitolách věnovaných Kleopatře a Egyptu se Augustus zmiňuje o odporném egyptském náboženství a kultu mrtvých, odsuzuje toto starověké modlářství.¹⁸⁹

Massie události spojené s definitivní Antoniovou porážkou podává poměrně stručně, zmiňuje pouze nejvýznamnější události, a to bitvu u Aktia a smrt Antonia a Kleopatry. Již nezmiňuje, že po bitvě u Aktia Octavianus ještě musel rychle potlačit vzpouru veteránů v Brundisiu a poté odplul přes Korint do Sýrie, kde s podporou židovského krále Heroda táhl Sinajským poloostrovem, dobyl starou egyptskou pohraniční pevnost Pélusion a nakonec na hipodromu Alexandrie přinutil Antonia

---

Monobiblos, během této války přišel o život jeden z jeho příbuzných. Básník proto k Octavianově nově nastolenému režimu necítil sympatie. (Conte, 2008, str. 312).

¹⁸⁸Prop. (přel. V. Šrámek, 1962, str. 24).

¹⁸⁹Massie, 1996, str. 197.

k bitvě, kde byl již zcela definitivně poražen.¹⁹⁰ Massie tyto události vynechává, bitvu u Aktia prezentuje jako jediný střet, po kterém následovala Antoniova sebevražda. Nutno však podotknout, že vynecháním těchto událostí autor příběh nijak nezkrusluje a pro čtenáře je jistě příjemnější, že není „zahlcen“ nadbytečným množstvím informací.

Jak jsme zmínili výše, císař se pozastavuje nad Antoniovým skolem. Na rozdíl od *Deníků* je však v jeho popisu o poznání méně teatrálnosti. Antonius poté, co se k němu donesla zpráva o údajné Kleopatřině sebevraždě, nalezl na meč a chtěl tak svůj život též ukončit. Poté, co se dozvěděl, že je jeho egyptská milenka naživu, nechal se k ní odnést, protože chtěl skolat v její přítomnosti. Při vzpomínce na Antonia v konec císaře přepadá upřímný smutek. Již poněkolkáté připomíná, že to byl jeho největší rival, ale zároveň připouští, že když se dozvěděl o jeho smrti, oplakával ho. Jak by nemohl? Uznává, že zemřel jeden z nejznamenitějších mužů. Následující citát z Massieho románu dobře ilustruje tón, jakým v průběhu celého vypravování vyjadřuje vztah Octaviana k Antoniovi: „*Byl to můj bratr a můj sok, má osobitá láska, můj přítel a společník v nespočetných bitvách; a nyní zbylo jen tělo, na kterém mohou hodovat vrány.*“¹⁹¹ Podobnou situací jsme se v práci zabývali již několikrát, přesto můžeme ještě jednou zdůraznit, že Augustovo (resp. Massieho) hodnocení Antoniovy osobnosti patří k jedné ze silných stránek románu, protože autor čtenáři nenabízí černobílý pohled na tuto historickou persónu (na rozdíl od Vandenberg), necharakterizuje Antonia pouze jako nepřitele římského impéria, ale vyzdvihuje i jeho kvality.

Pokud jde o Kleopatru, i její životní dohře věnuje císař několik vzpomínek. Zvláštní pozornost obrací k triumfu, který plánoval uspořádat na oslavu svého vítězství a na jeho nejvzácnější trofej, kterou měla být právě egyptská panovnice. Octavianus měl v úmyslu předvést Kleopatru v poutech před římský lid a zbavit ho tak dlouhotrvajících obav. K tomuto však nedošlo. Když se Kleopatra o triumfu dozvěděla, zvolila raději smrt, než aby byla vystavena takovému ponížení. V souvislosti s jejím úmrtím Massie zakomponoval známou historiku s posvátnou kobrou, ale nepřikládá jí takový důraz jako Vandenberg.

Osud Kleopatry samozřejmě nebyl jediným Octavianovým zájmem. Uvědomoval si, že bylo nutné vyřešit vztah s Egyptem samým. Rozhodl se, že ho

---

¹⁹⁰Christ, 2010, str. 352.

¹⁹¹Massie, 1996, str. 201.

učiní římskou provincií. Byl totiž příliš bohatý a důležitý na to, aby mu mohl být ponechán jeho polonezávislý status. Zde císař vyčítá svému otci, že kdysi takové postavení Egyptu udělil.

Tímto císař končí vzpomínky na rozhodující etapu svého života. Nyní je nejmocnějším mužem v celém římském impériu a zůstane jím pro příštích čtyřicet pět let. Zároveň tak uzavírá i první část svých memoárů.

2.7. Období Augustovy vlády

Vandenberg

Vandenberg věnuje převážnou část knihy období od císařova narození až po vítěznou bitvu u Aktia, která ho na čtyřicet pět let vynesla do čela římského impéria. Augustus vzpomíná na důležité události své politické kariéry (okrajově i osobního života) a Vandenberg se na základě těchto vzpomínek snaží přiblížit jeho charakterové vlastnosti. Následující etapě císařova života se věnuje pouze stručně a spíše jen formou neuspořádaných útržků než souvislým vypravováním, jako tomu bylo v první polovině knihy. Poté, co si Augustus připomenul okolnosti, které z něj v impériu učinili muže číslo jedna, začínají být jeho zápisy filozofického rázu, pouze občas zavede myšlenky k událostem z období své vlády. Spíše než jim věnuje svou pozornost úvahám o smyslu bytí a vzpomínkám na přátele, se kterými v duchu rozmlouvá, a starostem o budoucnost římského impéria. V těchto pasážích vystupuje císař jako státník s rozvinutým intelektem a obdivovatel umělců a myslitelů.

S každým dnem si uvědomuje blížící se konec. I přesto se čtenář ze života císaře Augusta může něco málo dozvědět. Tyto informace však nabízejí spíše představu o tom, co císař během své vlády vybudoval, než popis jeho osobnosti. Zvláštní důraz je přitom kladen na jeho počiny v oblasti urbanismu a stavitelství. Augustus připomíná zákon, jímž omezil výšku domů na sedm poschodí. Vysoké budovy poskytovaly domov až pěti stům lidí a byly ideálním místem pro šíření chorob a výběr daní lichváři. Řím však obohatil i jinak. Nechal je například rozdělit do čtrnácti okrsků a jeho nejostudnější čtvrtě spálil a vystavěl znovu. Dalším požárům zabránil tak, že na žádost veřejnosti zřídil hasičský sbor. Vzpomíná také na všechny důležité stavby, zejména chrámy, které během svého života vystavěl. Doufá, že ho díky tomu bohové přijmou mezi sebe, protože výstavbou svatostánků si je jistě naklonil. Vzpomíná také na zákon *Lex Julia de ambitu*, jímž učinil přítrž „kšeftaření“ s úřady. Ti, kteří si úřad koupili za peníze, jsou po skončeném působení v něm na pět let vyloučeni z možnosti zastávat jakýkoli úřad. Mravnostními zákony zase vyřešil rozšíření nemravnosti vyvolané zmatky občanských válek.¹⁹² Zákon (zejména zákon o manželství) byly ale natolik přísné, že v jejich důsledku propukaly nepokoje.

---

¹⁹²Vandenberg, 2007, str. 211.

S patričnou pýchou se chlubí, jakých rozměrů během jeho vlády nabylo římské impérium, nad kterým slunce nezapadá, protože zapadá-li slunce na nejzazším západě, aby uvolnilo místo noci, zahání současně noc na východě, kde v tu dobu začíná nový den.¹⁹³ Císař se projevuje zároveň jako velký obdivovatel a milovník přírody, když barvitě popisuje vegetaci své říše.

Více prostoru k úvahám věnuje císař pouze neúspěšné válce s Germány. Zemi Germánů i Germány samotné popisuje s despektem, přesto porážku, kterou od nich utrpěl, považuje za významnou událost v dějinách impéria. Protože právě okolnosti porážek, nikoli vítězství, ovlivňují dějiny státu a znepokojují jeho panovníka.

Itálie byla delší dobu vystavována vpádům germánských kmenů, které již císař nebyl ochoten déle trpět. Významné postavení měli ve válce Augustovi nevlastní synové Tiberius a Drusus, které nejprve pověřil podrobením *Raetie* a *Vindelicie*, později stanuli v čele samotných bojů. Drusovi se sice podařilo přinutit Marobuda, krále Markomanů, aby se se svým lidem stáhnul na východ od řeky Mohanu, kde ale shromáždil řadu dalších kmenů, z nichž sestavil silné vojsko. Během bojů však Tiberia zastihla zpráva o povstání v Panonii. Ten neváhal a obrátil vojsko směrem na jih. Situace pro Marobuda byla více než příznivá. On však situace nevyužil a naopak uzavřel s Římany mír. Augustus na jeho gesto vzpomíná s povděkem.

Se smutkem vzpomíná na porážku, kterou impériu zasadil vůdce Chersků, Arminius. Ačkoli byl vychován v Římě a v duchu římských mravů, přestoupil na germánskou stranu a stal se pro Římany nepřítelem. Důvodem bylo zavedení římského práva v provincii Germania místodržícím Quintilem Varem. V Germanii propuklo povstání, kterému za oběť padly tři římské legie. O budoucnost říše u severních hranic si Augustus dělá starost, protože si uvědomuje, jak silného protivníka v podobě Germánů zde římská říše má.

Řím v době Augustově skutečně vstoupil do fáze rozsáhlých vojenských operací, během kterých římská vojska pod vrchním velením Drusa, císařova nevlastního syna, pronikala stále hlouběji do oblastí východně od Rýna a nakonec dosáhla Labe. Pokud se týká rozumných politických a vojenských úvah, musí moderní vědci bohužel konstatovat, že nemají k dispozici žádné autentické doklady o tom, co bylo skutečným cílem těchto tažení.¹⁹⁴ Faktem však zůstává, že během těchto

---

¹⁹³Vandenberg, 2007, str. 194.

¹⁹⁴Wolters, 2002, str. 33.

výprav zaznamenaly legie porážku. Přesto byl Augustus v Římě vnímán jako největší dobyvatel v jeho dějinách. Koneckonců udatnost a neporazitelnost byly jednou ze ctností, které mu byly senátním usnesením přiznány.¹⁹⁵ Zde je však nutné podotknout, že v *Res gestae* se Augustus o porážce, kterou jeho legie od Germánů utrpěli, vůbec nezmiňuje. Prameny je však potvrzují. Suetonius uvádí: „*Těžké porážky utřzil všeho všudy dvě, a to vždy v Germánii, lolliovskou a varovskou. Lolliovská byla spojena s větší ostudou nežli škodou, varovská znamenala bezmála zkázu, protože v ní byly pobity tři legie s vůdcem i legáty a se všemi pomocnými sbory. Na zprávu o ní rozmístil Augustus vojenské hlídky po městě, aby nevznikly nepokoje, a místodržícím v provinciích prodloužil pravomoc, aby byly spojenecké národy drženy v mezích lidmi zkušenými, na něž již si navykly. Také zaslíbil veliké hry Jovovi Nejlepšímu Největšímu, zda by se stav státu obrátil v lepší, jak se to kdysi stalo za války s Kimbry a Marsy. Vykládá se, že byl Augustus tenkrát do té míry zděšen, že si po řadu měsíců nedával stříhat vousy ani vlasy a občas tloukl hlavou do dveří s voláním: „Quintilie Vare, vrať legie!“ Výroční den porážky každoročně mu byl dnem smutku a nářku.*“¹⁹⁶ Podobné informace uvádí i Dio Cassius.¹⁹⁷ Podle něj, když se Augustus dozvěděl o Varově porážce, byl šokován. Truchlil jednak pro padlé vojáky, ale zároveň se obával, že by Germáni mohli po tomto svém úspěchu nabýt sebevědomí a pokusit se ohrožit Itálii, možná i samotný Řím. Augustus se začal strachovat o bezpečnost římského impéria. Jeho zoufalství, o kterém píše Suetonius, si dnes vědci vykládají tím, že podobné výstupy často odpovídaly obvyklým projevům smutku, které veřejnost dokonce očekávala.¹⁹⁸ Avšak skutečnost, že se císař o porážce nezmiňuje v *Res gestae* opět potvrzuje, že se jedná o text, jehož autorem je diplomat.

V případě bojů s Germány se sice jednalo o zásadní zahraničněpolitický neúspěch, ale ostatními úspěšnými výboji připoutal Augustus k říši území, která zůstala jeho součástí ještě následujících několik set let. *K římské říši připojil Raety a Ilyrikum a zkrotil divoké cizí národy s výjimkou Germánů.*¹⁹⁹

---

¹⁹⁵Eck, 2004, str. 76.

¹⁹⁶Suet. Aug. (přel. B. Ryba, 1966, str. 85).

¹⁹⁷Dio (přel. E. Cary, 1989, str. 51).

¹⁹⁸Wolters, 2002, str. 58.

¹⁹⁹Aur. Vict. v Herod. (přel. J. Burian a B. Mouchová, 1975, str. 211).

Massie

Jak jsme již zmínili v předešlé kapitole, bitvou u Aktia, respektive definitivní porážkou Antonia a vítězstvím v občanské válce, ukončil Augustus první část svých pamětí, kterou věnoval počátkům své politické kariéry. Následující část knihy pokrývá široký časový prostor, zbývající období jeho života. Je psána v posledních pěti letech jeho života a vyznívá o poznání pesimističtější než kniha první. Není divu. První část byla věnována císařovým vnukům, do kterých vkládal mnoho svých nadějí a kteří předčasně zesnuli.²⁰⁰ Císař si na sklonku života začíná uvědomovat chyby, kterých se kdy dopustil a dochází u něj k výraznému bilancování života. Že bude druhá část knihy psána ve zcela jiném duchu než ta první, naznačuje Massie hned na začátku první kapitoly a vystihuje tím císařovo duševní rozpoložení charakteristické pro zbytek celé knihy: „*Mám rýmu, prokašlal, prokýchal a proprskal jsem celou noc. Nohy mám jako z olova a ramena mě bolí. Trápí mě ostře vystřelující bolesti dny a mám žaludeční nevolnost. Když zavřu oči, přepadají mě děsivé představy krveprolévání: slyším hlasy Římanů, jak v nekonečných lesích ječí hrůzou a zoufalstvím; cítím pot a děs, zápach koňského masa a krve, kyselé výpary močálů a výkaly paniky. Jsem stařec na konci života, chycený do pastí v koutě mezi úspěchy a smrtí – a jaký, ptám se, to má smysl?*“²⁰¹

Augustus začíná druhou část pamětí vzpomínkou na dobu, kdy obdržel zprávy o porážce římských legií v germánských lesích. Tuto prohru považuje za nejvážnější neúspěch, jaký kdy zažil a přivádí ho k otázce, čeho kdy vlastně dosáhl. Zamýšlí se nad smyslem svého života a začíná si uvědomovat, že ačkoli je v některých částech impéria uctíván jako bůh²⁰², jeho tělo je již opotřebované a prostoupené chorobami a brzy nadejde okamžik, kdy bude muset svést svůj poslední životní boj, který nemůže nikdy vyhrát – boj se smrtí. Také z tohoto důvodu dokončoval úpravy ve svém životopise. Ten sepsal zejména kvůli své nedůvěře v práci historiků, kteří často veřejnost vědomě mystifikují svými dezinterpretacemi skutečnosti, zároveň ho vnímal jako završení svého životního díla.

---

²⁰⁰Gaius Caesar a Lucius Caesar, synové Agrippy a Iulie, byli Augustovi vnuci, do kterých vkládal mnoho nadějí. Oba chlapci však krátce po sobě v letech 2 a 4 n. l. zemřeli.

²⁰¹Massie, 1996, str. 216.

²⁰²Ve skutečnosti byl Augustus zbožštěn až po své smrti. Senát veřejně vystoupil s prohlášením, že se zesnulý císař stal členem shromáždění bohů. Bylo zároveň odsouhlaseno, že bude vybudován chrám pro jeho oficiální uctívání, a založení nového sboru kněží, který se o kult zbožštělého Augusta měl starat. Augustus se tak stal součástí římského náboženství a kultu. (Eck, 2004, s. 97)

Massie se v románu poměrně detailně věnuje *Res gestae*, cituje pasáže ze všech jejich článků a snaží se uvést na pravou míru ty z bodů, které nejsou zcela v souladu se skutečností. Tím autor samozřejmě dává najevo, že císař psal *Res gestae* jako propagandistický materiál, respektive prezentoval se v nich tak, jak si přál, aby ho veřejnost vnímala. Tuto pasáž Massieho díla můžeme hodnotit velice pozitivně, protože svým kritickým pohledem čtenáře jednak seznamuje s řadou historických událostí a zároveň se snaží podat co nejpravdivější obraz těchto událostí. Ačkoli psán v pesimistickém, místy až tragickém duchu, text v těchto pasážích vyznívá velice přesvědčivě.

Jedny z těch spíše suchopárných kapitol jsou ty, ve kterých císař pojednává o státním uspořádání. Když vyhrál občanskou válku, bylo nutné zamyslet se nad tím, jakým způsobem by bylo nejvhodnější uspořádat státní aparát a jaké státní zřízení pro impérium zvolit. Tak se dostává k okamžikům, kdy se z něj postupně stala nedotknutelná osoba, nejdůležitější autorita. Augustus se nyní vyjadřuje s větší pokorou než dříve. Důraz klade zejména na to, že veškeré jeho pravomoci pevně spočívaly na zákonech schválených senátem. Neodporovaly tedy zásadám republiky a navíc Augustus zásadně odmítal diktátorství.²⁰³ Již jsme zmínili, že druhá část pamětí vyznívá pesimisticky, vzpomínky na tyto osobní úspěchy jsou však jakýmsi záblesky radosti a pýchy v jinak pochmurných řádcích.

Další náznak optimismu se objevuje tehdy, když starý císař vzpomíná na svou ženu Livii a vůbec na instituci manželství jako takovou. Je na sebe hrdý, že se díky vydání několika nařízení zasadil o zlepšení morálky obyvatelstva. Protože pro něj byla instituce manželství doslova posvátná, bylo přijato opatření k potrestání cizoložství a smilstva. Dále se jednalo o opatření, která zaručovala, aby rozvázání manželského svazku bylo obtížnější a aby ženy měly větší pravomoci ve vztahu ke svému majetku a tím bylo pozvednuto jejich postavení. Naopak svobodní muži museli začít, oproti mužům ženatým, platit vyšší daně. Augustus dává jasně najevo, že ke všem těmto opatřením ho dovedla úcta k jeho manželce Livii.

Obecně můžeme druhou část císařových memoárů charakterizovat jako méně radostnou. Císař se ke své politické kariéře příliš nevrací, vzpomínky věnuje spíše rodině a blízkým přátelům. Truchlí nad těmi, kdo ho opustili a vkládá naděje do těch, kdo přijdou po něm.

---

²⁰³Massie, 1996, str. 283.

3. Závěr

3.1. Zamyšlení nad vztahem mezi historickou realitou a fabulací

Naše téma evokuje obecnější otázku po vztahu mezi historickou realitou a fabulací historického románu. Občas se setkáváme s tvrzením, že historický román je z literárního hlediska nejvíce konvenčním žánrem. Údajně poskytuje málo místa k projevení autorovy invence, často mívá sklony k popisnému realismu. Obsahové stránky historické prózy se zásadně dotýká základní literární problém tohoto žánru, a to, jakým způsobem a nakolik silně je, anebo má být, historická próza tematicky podřízena historické realitě. Historická próza je totiž většinou vázána na reálné děje, popřípadě i reálné postavy. To z ní činí žánr z jistého hlediska hybridní, slučující v sobě rysy literatury faktu a literární fikce. Ale i tam, kde je vázanost na historickou konkrétní realitu zřejmá, mohou být různá řešení. Například Alois Jirásek nikdy nečinil hlavními hrdiny svých románů známé historické osobnosti. Vytvářel si tak prostor pro volnější fabulaci nespoutanou v detailech historickou realitou.

Můžeme samozřejmě jmenovat světové historické romány, které mají vysokou uměleckou hodnotu (například dílo Miky Waltariho), které nabízejí prostřednictvím příběhu nové pohledy a zároveň jsou prohloubením a obohacením umělecké tvorby. V českých zemích jsou zkušenosti s historickým románem rozpačité. F.X. Šalda hodnotil české historické romány negativně. Jediným historickým románem, který vnímal jako hodnotný, bylo Durychovo *Bloudění*. Trnem v oku mu naopak byly již výše zmíněné Jiráskovy romány. Tato situace české historické prózy není náhodná, je dána především mnohaletou ideologizací historického myšlení. Jiráskovo dílo, které upozadilo ostatní autory, bylo vnímáno jako románový výklad Palackého dějin. A pro literaturu, respektive pro její pojetí jako uměleckého díla, není nic nebezpečnějšího, než absence její hodnoty jako individuální výpovědi autora. Pokud něco dokáže spolehlivě usmrtit historický román, je to zejména úslužnost státní ideologii. Román by měl být schopen látku živě přetvořit a vložit jí osobitost a originalitu. Autor, pokud své dílo prezentuje jako beletrii a nikoli literaturu faktu, musí být vždy respektován ve své svobodě nakládat s látkou podle svého uvážení. Stejně tak by i autor měl respektovat základní historická fakta. Pokud se například věnuje tématu druhé světové války, sám rozhoduje o psychologii jednotlivých postav, nesmí čtenáře mystifikovat (například popírat holocaust). Literát není a nemá

být historickým vědcem, neměl by však tvořit fikci, která jde proti základním historickým faktům, jestliže román prezentuje jako historický. Zůstaňme tedy u toho, že autor má plné právo na vlastní, subjektivní výklad, zároveň by však neměl měnit či dokonce zamlčovat fakta. A jak jsme již uvedli, historický román je především románem a měl by mít uměleckou hodnotu. Dobrým příkladem zde může být známý román Umberta Eca *Jméno růže*. Příběh věrohodně přibližuje prostředí středověkých klášterů. Je zajímavým čtivem pro běžného čtenáře, který ho může vnímat jako příběh s detektivní zápletkou. Filosofický spor o univerzálie mezi realisty a nominalisty je další vrstvou příběhu. A jsou zde ještě jiné a hlubší vrstvy, propojování symbolů znaků, obecně snad příběh vypovídá o neuchopitelnosti pravdy. Můžeme tedy konstatovat, že nejpřednější je na historickém románu jeho estetická kvalita a širší přesah z historie do jiných oblastí.

3.2. Zhodnocení Vandenbergova a Massieho díla

Nyní se pokusme odpovědět na otázku, kterou jsme si položili v úvodu naší práce. Jaký obraz podávají Philipp Vandenberg a Allan Massie o císaři Augustovi? Odpovídá tento obraz prokázaným faktům historické reality? Nakolik se shoduje s informacemi, které se nám do dnešní doby díky pramenům dochovaly?

V případě Vandenbergova se setkáváme s pojetím císaře jako člověka z masa a kostí, který na sklonku svých dnů bilancuje, hodnotí své životní vystoupení. Román působí dojmem, že pro autora byla mnohdy podstatnější propracovaná psychologie hlavního hrdiny než historicky přesná fakta. Ačkoli je zcela zřejmé, že Vandenberg práci založil na studiu historických pramenů, jeho popis mnohdy působí nevěrohodně. Augustus v *Denících* sám sebe prezentuje jako politika, který byl nucen jednat v kompromisech a často pod vlivem třetí osoby. Když se Augustus po letech ohlíží za svou politickou kariérou, tuto svou „nesamostatnost“ vidí jako svoji hlavní slabinu a je to zároveň jeden z momentů, kdy vzpomíná na Caesara – svého božského otce – kterého celý život obdivuje pro jeho cílevědomost a samostatnost. Dalším charakteristickým rysem Vandenbergova hrdiny je jeho, mnohdy až chronické, nesebevědomí. Převažuje u něj tendence k alibismu, většinu svých činů, za které se stydí, svádí na mladickou nerozvážnost. V podobném duchu se Augustus vyjadřuje v průběhu celého děje románu.

Vandenberg ve svém vypravování dále prezentuje Augusta jako moralistu, který mimo jiné odsuzuje proskripce a truchlí pro oběti, které kvůli nim byly připraveny o život. Prameny potvrzují, že Augustus měl pravděpodobně přátelský vztah s Ciceronem, který v době proskripce přišel o život. Augustovo truchlení nad tímto obdobím však může působit nevěrohodně. Otázkou totiž je, zda Augusta vzpomínky na toho období netrápily tak, jak si Vandenberg představuje. Z pramenů spíše vyplývá, že Augusta ke schválení proskripce nikdo nenutil. Naopak, sám jich využíval. Později ještě mnohokrát projevily, jak dokáže být chladnokrevný a sobecký. Jako příklad uveďme trest smrti ukřižováním oněch šesti tisíc otroků po sicilské válce. A co propagandistická kampaň, kterou vedl proti Antoniovi, když cíleně mystifikoval lid a veřejně ho pomlouval? Zde můžeme s autorem románu jistě polemizovat.

Další charakterový rys, na který se Vandenberg zaměřuje, je Augustova zbabělost a strach z válek. Zde můžeme konstatovat, že autor Augusta prezentuje poměrně věrohodně. Z pramenů sice vyplývá, že Augustus byl geniálním diplomatem, ale za válečníka ani vojevůdce ho označit nemůžeme. Hlavní velení přenechával druhým, zejména Agrippovi. Na jeden fakt je však nutné upozornit, protože může posloužit jako dodatečné vysvětlení některých Augustových činů. Vandenberg v románu zmiňuje boje s Germány, během kterých bylo pobito několik římských legií. Autor podrobně popisuje zármutek, který císaře přepadl, když se o ztrátě svých vojáků dozvěděl. Ostatně nad jejich ztrátou truchlil celý život, vždyť na jejich památku každoročně vyhlášoval den smutku. Uvědomme si však, že podobné chování bylo v Augustově době nejen běžné, ale dokonce společností žádané.

Dále se zamysleme nad tím, nakolik může být pro čtenáře ztotožnění se s autorovým pohledem na císaře Augusta problematické. Faktem je, že od historických událostí se autor výrazně neodklání. Některé události jsou sice pro potřeby románu pozměněny, což je pochopitelné, ale celkové vyznění historické reality je v podstatě pravdivé. Pohlédneme-li však na dílo jako na celek, spíše než román historický působí dojmem románu psychologického, proto se zaměříme zejména na hodnocení psychologie hlavní postavy. Otázka, kterou si klademe, je ta, nakolik věrohodně Vandenberg Augustovu osobnost vystihl. Odpověď, kterou hledáme, se s naprostou přesností dnes již dozvědět nemůžeme, jediní svědkové doby, ve které Augustus žil, jsou prameny. Uchopíme-li informace, které jsou v nich obsaženy, a zkonfrontujeme je s Vandenbergovým dílem, jen těžko uvěříme tomu, o čem autor v románu píše.

Charakteristiky, které nás po prostudování Suetonia, Plútarcha, Diona Cassia či Tacita napadnou, budou spíše ctižádost, krutost a rozhodnost než psychická labilita a nízké sebevědomí. Další (ne-li tou nejdůležitější) otázkou však je, s jakým očekáváním k románu přistupujeme. Sáháme po beletristickém zpracování, abychom získali dokonalý přehled o historických faktech, anebo román vnímáme jako odlehčený žánr, jehož cílem není čtenáře držet v zajetí přísné vědy? Ve Vandenbergově díle jistě najdeme mnoho nepřesností a tvrzení, o kterých bychom mohli dlouze polemizovat. Uvědomme si však, že jeho román je fiktivní zповědí starého pověřivého člověka, který je přesvědčený, že má před sebou posledních sto dnů života. Fabulace je zde neklamná, neexistuje nikdo, kdo by mohl vědět, jaké myšlenky se Augustovi v posledních dnech jeho života honily hlavou. Je však obecnou pravdou, že ve většině případů se člověk s věkem proměňuje, stává se mnohdy pokornějším, ohlíží se za životem a podléhá sebekritice. Samozřejmě se nejedná o stoprocentně platný jev, každý člověk je jiný, proto i dějiny jsou plné zvratů. Augustus sice žil v době před dvěma tisíci lety, tehdejší mentalita se v mnoha ohledech lišila od té dnešní, ale pojmy jako melancholie, sentiment či emocionalita nás, moderní bytosti, s našimi předky spojuje. Stačí nahlédnout do osobní korespondence starých Římanů, která se nám dochovala. Stejně jako dnes se v ní setkáváme s emocemi, dobrými i špatnými lidskými vlastnostmi. Jak tedy můžeme mít jistotu, že Augustus, ačkoli se na základě dochovaných informací jeví jako ctižádnostivý a neústupný člověk, pár chvil před smrtí nenašel pokoru a netoužil se očistit od všech svých hříchů, o kterých moc dobře věděl? S Vandenbergovou představou o Augustovi souhlasit můžeme i nemusíme, ostatně osobní vkus člověka je věc stejně zapeklité a individuální jako jeho duše. *Tajné deníky císaře Augusta* se však snažme vnímat pozitivně a přínosně v tom ohledu, že nás vedou k zamyšlení, ke kterému bychom se bez jejich přečtení třeba vůbec neodhodlali. Augustus byl státníkem obrovského významu, zasadil se o změny ve státní správě, dobýval a připojoval území, stavěl chrámy ... Dnes bychom řekli, že se jednalo o úspěšného člověka, který dokázal to, co by pro všechny ostatní bylo nepředstavitelné. Když se však zamyslíme hlouběji, je větší člověk ten, který dobyl území, anebo ten, kdo se dokázal odhodlat k tomu, aby uznal své chyby a omluvil se za ně? Není mnohdy snazší být dobyvatelem? Cílem naší práce není hodnotit nikoho v tom smyslu, zda byl či nebyl dobrým člověkem, ve Vandenbergově díle však vyzdvihneme jeho moralistický rys. Augustus se dopustil činů, které bychom z dnešního pohledu mohli

označit za velké, někdy neetické a kruté. Právě proto by nás mělo vést k zamyšlení, zda i politik Augustova formátu mohl být schopen takové sebereflexe, jakou Vandenberg ve svém díle popisuje.

Pokud jde o román Allana Massieho, setkáváme se se zcela odlišným přístupem, než s jakým jsme se setkali u Philippa Vandeburga. Jak jsme již naznačili v úvodu práce, Massieho román je koncipován jako dílo o dvou knihách, z nichž první je zasvěcena Augustově, respektive Octavianově cestě na politické výsluní, druhá kniha je spíše niternou zповědí starého císaře, ve velké míře věnovaná vzpomínkám na rodinu a nejbližší přátele. Naše práce se zaměřuje zejména na knihu první, která je mnohem epičtější a co do obsahu se překrývá s látkou, se kterou pracuje Vandenberg, což je pro naše hodnocení a srovnání klíčové.

Jak jsme již naznačili, Massieho pohled na Augusta je odlišný. Sebekritika, sebereflexe či sebelítost je něco, s čím se v díle Augustus prakticky nesetkáváme – pomíneme-li okamžiky, kdy císař truchlí nad ztrátou svých nejbližších. Massieho hrdina vystupuje jako sebevědomý muž, který šel pevně za svým cílem a k jeho dosažení byl ochoten užít jakéhokoli prostředku. Můžeme říci, že Massie se doslova striktně drží pramenů, jeho dílo místy budí dojem, jako by pouze uchopil prameny a převyprávěl je Augustovými ústy. Jako pozitivní můžeme hodnotit, že ačkoli autor román staví na práci s prameny, snaží se je interpretovat objektivně a kriticky. Jako příklad uveďme onu mnohokrát opakovanou větu z *Res gestae*: „*Maje devatenáct let věku, sebral jsem z vlastního popudu a na vlastní náklady vojsko, s jehož pomocí jsem stát ujařmený samovládou strany osvobodil.*“²⁰⁴ Massie se tomuto tématu v románu věnuje a uvádí ho na pravou míru. Prameny tedy pouze bezmyšlenkovitě nepřejímá, ale podrobuje je následné kritice, která je, jak jsme uvedli v kapitole *Kritika pramenů*, pro objektivní posouzení historické reality nezbytná.

Jako další rys Massieho románu, u kterého stojí za to se pozastavit a který ho odlišuje o románu Philippa Vandeburga, je vztah Augusta k Antoniovi. Jak jsme již mnohokrát v práci konstatovali, Vandenberg vykresluje Antonia pouze v negativním světle, kritizuje ho pro jeho sobeckost a mocichtivost, Massie taktéž dává vyniknout Antoniovým špatným vlastnostem, ale stejně velký prostor věnuje jeho kvalitám. Na Vandenbergovu omluvu uveďme, že pro čtenáře je pravděpodobně mnohdy

---

²⁰⁴Aug., RG (přel. V. Drbal, 2004, str. 99).

atraktivnější děj, který je propleten láskou či nenávisť a dramatickými zápletkami. V případě Massieho však vyzdvihneme fakt, že ačkoli po čtenáři vyžaduje větší dávku pozornosti, nenabízí černobílý pohled na věc.

Nyní se zamysleme nad tím, který z románů bychom mohli označit za přesnější či věrohodnější. Naším cílem není hodnotit romány z toho hlediska, zda jsou psány kvalitním jazykem, nezajímá nás stylistika ani jiné jazykovědné kategorie. Zaměřujeme se pouze na vypovídací hodnotu textu s důrazem na psychologii hlavní postavy. Jak jsme uvedli výše, Vandenbergův hrdina působí dojmem sklíčeného starce, který lituje řady svých činů. Oproti tomu Massieho hrdina nás do svého životního příběhu zasvěcuje s nadšením a elánem. Pro který román se tedy rozhodnout? Každý vynívá trochu jinak. Vraťme se zde k úvaze, kterou jsme již jednou rozváděli, a to, že nejdůležitějším faktorem zůstává, s jakým očekáváním čtenář ke knize bude přistupovat. Pokud dává přednost příběhům, které jsou plné emocí, doporučíme mu *Tajné deníky císaře Augusta* od Philippa Vandenbergga. Pokud je čtenář příznivcem spíše populárně naučné literatury, doporučíme spíše *Augusta* od Allana Massieho. Massieho dílo samozřejmě není populárně naučnou knihou ani literaturou faktu, ale děj jeho románu je místy až přeplněn historickými fakty, takže čtenář chvílemi může nabýt dojmu, že opouští oblast beletristického zpracování a studuje spíše učebnici dějepisu. Tuto skutečnost není nutné vnímat jako negativní, pouze je nutné vzít v úvahu, že četba Massieho románu vyžaduje větší dávku soustředění než četba *Deníků*.

Na závěr si připomeňme, o čem jsme se zmínili v předcházející kapitole. Pokud autor historického románu zásadně nepřekrucuje fakta, respektujeme jeho umělecký projev.

4. Seznam použité literatury a pramenů

Zkoumaná románová díla:

MASSIE, A: *Augustus*, Paseka, Praha, Litomyšl, 1996.

VANDENBERG, P.: *Tajné deníky císaře Augusta*, Klokan, 2007.

Seznam literatury:

CAMERON, A.: *History as text. The writing of ancient history*, London, Duckworth, 1989.

CONTE, G. B.: *Dějiny římské literatury*, Praha, KLP, 2008.

ECK, W.: *Augustus*, Praha, Vyšehrad, 2004.

FUNKE, H. *Was Augustus verschweigt. Interpretationen zu den Res gestae*. Grazer Beiträge 24, 2005, s. 121-133.

CHRIST, K.: *Krize a zánik římské republiky*, Praha, Vyšehrad, 2010.

MOUCHOVÁ, B.: *Studie zu Kaiserbiographien Suetons*, Praha, Universita Karlova Praha, 1968.

ROGERS, R., S., SCOTT, K., WARD, M., M., BENARIO, H. W.: *Caesar Augustus. Res gestae et fragmenta*, Wayne State University Press, Detroit, 1990.

SMITH, CH., POWEL, A., *The lost memories of Augustus and the development of roman historiography*, The Classical Press of Wales, 2009.

WOLTERS, R.: *Římané v Germánii*, Praha, Vyšehrad, 2002.

ZANKER, P.: *The Power of Images in the Age of Augustus*, The University of Michigan Press, 1988.

Seznam pramenů:

APPIÁNOS, *Krize římské republiky*, přel. Jan Burian a Bohumila Mouchová, Praha, Svoboda, 1989.

AUGUSTUS: *Res gestae Divi Augusti*, v: ECK, W., *Augustus*, Vyšehrad, 2004, str. 99-106.

AURELIUS PROPERTIUS, SEXTUS: *Elegie*, přel. Vladimír Šrámek, Praha, Mladá fronta, 1962.

- AURELIUS VIKTOR, SEXTUS: *Kniha o císařích*, v: HÉRÓDIANOS, *Řím po Marku Aureliovi*, přel. Jan Burian a Bohumila Mouchová, Praha, Svoboda, 1975.
- CASSIUS DIO: *Dio's Roman history*, Books XLI-LX, přel. Ernest Cary, Cambridge, Massachusetts, London, England, Harvard University Press, 1989.
- EUTROPIUS, *Stručné dějiny Říma*, přel. Bohumila Mouchová, Praha, Baset, 2008.
- NICOLAUS of DAMASCUS, *Life of Augustus*, přel. Clayton M. Hall, 1923.
Dostupné z: www.csun.edu/~hcfl1004/nicolaus.html
- PLÚTARCHOS, *Životopisy slavných Řeků a Římanů*, přel. Antonín Hartmann, Praha, Odeon, 1967.
- POMPEIUS TROGUS v: Iustinus, *Výtak z dějin filippských Pompeia Troga*, přel. Fr. Kot., Praha 1904.
- LIVIUS: *Dějiny římské od založení města*, kn. VII, přel. Marie Husová a Pavel Kucharský, Praha, Svoboda, 1979.
- OVIDIUS NASO, PUBLIUS: *Proměny*, přel. Ivan Bureš, Praha, 2005.
- PLINIUS SECUNDUS, GAIUS: *Kapitoly o přírodě*, přel. František Němeček, Praha, Svoboda, 1974.
- SUETONIUS TRANQUILLUS, GAIUS, *Životopisy dvanácti císařů*, přel. Bohumil Ryba, Praha, Svoboda, 1966.
- TACITUS, *Letopisy*, přel. Antonín Minařík a Antonín Hartmann, Praha, Svoboda, 1975.
- VELLEIUS PATERCULUS, GAIUS: *Dějiny římské až ku konsulatu M. Vinicia*, přel. Fr. Kott, Praha, 1902.
- VERGILIUS MARO, PUBLIUS: *Zpěvy rolnické a pastýřské*, přel. Otmar Vaňorný, Praha, 1937.

5. Přílohy

5.1. Chronologický přehled Augustovy vlády²⁰⁵

63 př. n. l.	23. září	narození pozdějšího Augusta jako C. Octavian
59		smrt otce C. Octavian
49-45		občanská válka mezi Caesarovými a Pompeiovými stoupenci
45		pobyt v Apollónii
44	15. březen	zavraždění G. I. Caesara, krátce poté zveřejnění závěti
43	2. leden	přijetí do senátu
43	21. duben	bitva u Mutiny, oba konsulové zahynou
43	19. srpen	počátek prvního Octavianovi konsulátu
43	27. listopad	zákonné potvrzení triumvirátu
42	23. říjen	bitva u Filipp proti Caesarovým vrahům
40		dobytí Perusie, smlouva z Brundisia
39		smlouva z Misena
38	17. leden	sňatek s Livíí
37	podzim	obnovení triumvirátu po dohodě z Tarenta
36	3. září	vítězství u Naulochu nad Sex. Pompeiem
37-33		Antoniový války proti Parthům a Arménům
35-33		Octavianův válečný zásah v Illyriku
32		slib věrnosti Itálie a západních provincií
31	2. září	vítězství u Aktia proti Antoniovi a Kleopatře
30	1. srpen	obsazení Alexandrie
29	13.-15. srpen	trojitý triumf
28		census a nové složení senátu
27	13. leden	navrácení veškeré moci senátu a lidu
	16. leden	převzetí provincií na 10 let
		přijetí <i>cognomen</i> Augustus
27-25		pobyt v Galii a Hispánii
23		spiknutí v Římě

---

²⁰⁵Přejato z: Eck, 2004, s. 107-109

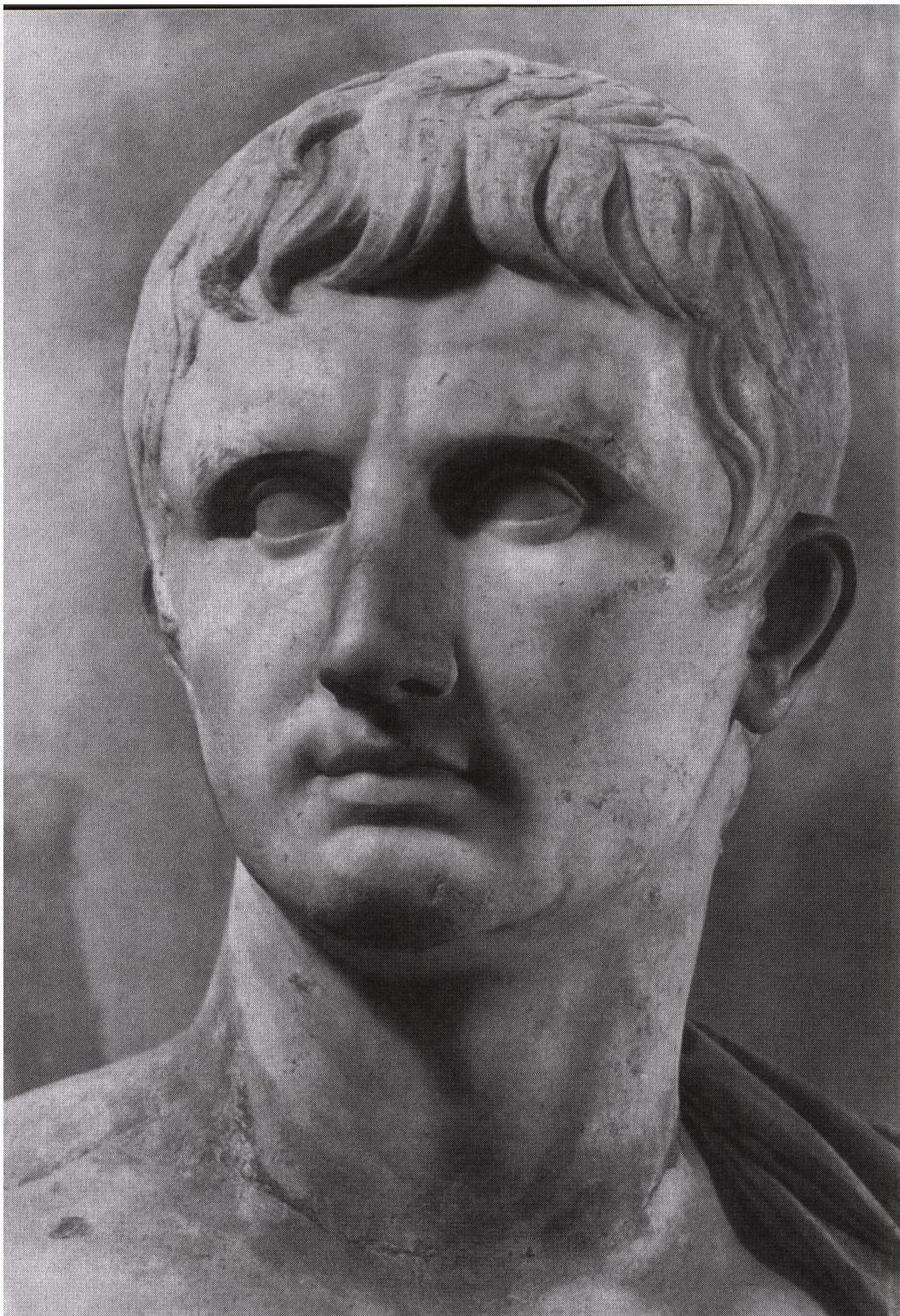
23		odstoupení z konsulátu přenesení <i>tribuniciae potestas</i> ve svých provinciích se chová jako prokonsul jeho impérium ve své působnosti je rozšířeno na všechny provincie (<i>maius</i>) Agrippa obdržel <i>imperium</i> prokonsula na 5 let
22-19		pobyt na Východě
21		Agrippův sňatek s Augustovou dcerou Iulií
20		získání římských vojenských odznaků od Parthů
19		propůjčení <i>imperia proconsulare</i> (?)
18		přenesení <i>tribuniciae potestas</i> na Agrippa
17		adopce Gaia a Lucia Caesarů
17	31. 5.-12. 6.	stoletní hry
16		Lolliova porážka. Augustus reorganizuje Galii
13	4. červenec	návrat do Říma, rozhodnutí vybudovat Oltář míru (<i>Ara Pacis</i>)
12		zvolen nejvyšším pontifikem (<i>pontifex maximus</i>) Agrippovo úmrtí
12-9		Drusovy dobovačné války v pravobřežní Germánii, současně Tiberiovo ovládnutí Panonie
11		Tiberiův sňatek s Iulií
9	30. leden	vysvěcení Oltáře míru
9		Drusova smrt v Germánii
8		měsíc <i>Sextilis</i> přejmenován na <i>Augustus</i> (srpen)
8-7		Tiberius v Germánii
6		přenesení <i>tribunicia potestas</i> na Tiberia Tiberius odchází na Rhodos
5		Gaius Caesar přijímá toga virilis
2	5. únor	Augustovi propůjčen čestný titul Otec vlasti (<i>pater patriae</i>) dokončení Fora Augusti
2 n. l.		Tiberiův návrat z Rhodu
2	20. srpen	Lucius Caesar umírá v Massilii
4	21. únor	smrt Gaia Caesara v Limyře

4	26./27. červen	Augustus adoptuje Tiberia, předtím Tiberius adoptuje Germania propůjčení prokonsulského impéria a <i>tribunicia potestas</i> Tiberiovi
6-9		povstání v Panonii
9		zničení římského vojska v Germánii a Varova smrt
10-12		Tiberius opět v Germánii
13		poslední prodloužení <i>imperia proconsulare</i> , stejně tak pro Tiberia
13	3. duben	Augustus naposled upravuje závěť Germanicus odchází s vlastním impériem do Germánie provolání imperátorem
14	květen	společně s Tiberem ukončení censu poslední úpravy textu Augustových Činů (<i>Res gestae</i>)
14	19. srpen	Augustus umírá v Nole
14	17. září	senátní usnesení o Augustově zbožštění <i>Divus Augustus</i>

5.2. Octavianus Augustus jako Jupiter, detail, Petrohrad Ermitáž

Zdroj: ECK, W.: *Augustus*, Vyšehrad, 2004.

5.3. Mapa římské říše

Zdroj: ECK, W.: *Augustus*, Vyšehrad, 2004.

5.4. Mapa římské říše

Zdroj: ECK, W.: Augustus, Vyšehrad, 2004.

Mapa římské říše

5.5. Augustus a jeho rodina

Zdroj: ECK, W.: Augustus, Vyšehrad, 2004.

